

Julkaisuja
Publications

Heikki Luostarinen
Hanna Eskonen
Karina Horsti
Kaarina Nikunen
Reeta Pöyhtäri

Maahanmuutto ja media

Eurooppalaista tutkimusta
ja kotimaisia ennusteita

Suomen uskotaan olevan uudentyypin kansainvälistymisen kynnyksellä. Maa valmistautuu ensimmäisen kerran hankkimaan merkittäviä määriä ulkomaalaista työvoimaa, siirtolaisia.

Nopea yhteiskunnan etnisten suhteiden muutos saa usein aikaan poliittista ja kulttuurista liikettä ja kuohuntaa. Median tapa reagoida muutokseen, sen kyky taustoittaa, tulkita ja tarjota keskustelutilaa, vaikuttaa tärkeällä tavalla koko yhteiskunnan kykyyn käsitellä uutta tilannetta. Voimmeko oppia jotakin niiden maiden kokemuksesta, joissa maahanmuutto on paljon vanhempi ilmiö kuin Suomessa?

Tässä tutkimusraportissa tehdään katsaus seitsemässä Euroopan maassa tehtyyn tutkimukseen mediasta ja etnisistä suhteista. Kukin artikkeli pyrkii kuvaamaan myös lyhyesti eri maiden muuttajaväestön historiaa ja luonnetta. Erityistä huomiota on katsauksissa kiinnitetty median käytön ja vastaanoton tutkimukseen.

Toinen osa raporttia on kymmenen asiantuntijan haastatteluun perustuva lähitulevaisuuden luotaus. Jos maahanmuutto kasvaa nopeasti, miten suomalainen media reagoi?

Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Julkaisuja C 41/2007

ISBN: 978-951-44-6992-3 (PDF)

Kansi: Teemu Helenius

Heikki Luostarinen

Hanna Eskonen

Karina Horsti

Kaarina Nikunen

Reeta Pöyhtäri

Maahanmuutto ja media

Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita

JOURNALISMIN
TUTKIMUSYKSIKÖ

Tampereen yliopisto

Tiedotusopin laitos

Julkaisuja / Publications

Sarja / Series C 41 / 2007

SARJA SERIES

Tutkimuksia	A	Studies
Raportteja	B	Reports
Keskusteluja ja katsauksia	C	Discussion and reviews
Opetusmonisteita	D	Textbook materials
Bibliografioita ja luetteloita	E	Bibliographies and catalogues

Myynti:

Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto

puh (03) 3551 6055
fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

<http://granum.uta.fi>

<http://www.uta.fi/taju>

Taitto ja ulkoasun suunnittelu:

[Teemu Helenius](#)

CityOffset Oy
Tampere 2007

ISBN: 978-951-44-6992-3 (PDF)

Sisällys

Heikki Luostarinen

Oppia ja kokemusta maailmalta 5

Heikki Luostarinen

Tietoa, terapiaa ja turbaaneja? Suomalaisen journalismin reaktiot kasvavaan maahanmuuttoon 11

Karina Horsti

Pohjoismaat: Tekstin tutkimuksesta tuotannon, käytön ja vastaanoton tutkimukseen 41

Kaarina Nikunen

Mustan Britannian kuvastoista kohti transnationaalia mediaa - 57

Hanna Eskonen

Vaietut vähemmistöt ranskalaisen tutkimuksen ytimessä 77

Reeta Pöyhkäri

Alankomaat: Tarkkaa tietoa median käytöstä ja vähemmistötaustaisista toimittajista 105

Liite: Yhteystietoja 127

Heikki Luostarinen

Oppia ja kokemusta maailmalta

Suomen on oletettu olevan uudentyypin kansainvälistymisen kynnyksellä. Maa valmistautuu ensimmäisen kerran hankkimaan merkittäviä määriä ulkomaista työvoimaa, siirtolaisia.

Nopea yhteiskunnan etnisten suhteiden muutos aikaansaa mitä todennäköisimmin poliittista ja kulttuurista turbulenssia. Median tapa reagoida muutokseen, sen kyky taustoittaa, tulkita ja tarjota keskustelutilaa, vaikuttaa tärkeällä tavalla koko yhteiskunnan kykyyn käsitellä uutta tilannetta.

Median rooli etnisten ryhmien suhteiden kehittämisessä on ollut ilmeinen ja tutkimuksen kohteena ainakin 1920-luvulta lähtien esimerkiksi Robert E. Parkin kirjoituksissa. Monet tutkimuksen perustulokset ovat säilyneet muuttumattomina 1960-luvulta saakka, jolloin Yhdysvalloissa julkaistiin ns. Kernerin komission raportti vuonna 1968. Presidentti Johnsonin asettaman ryhmän tehtävänä oli etsiä syitä ja löytää ratkaisuja Yhdysvalloissa 1960-luvulla koettuihin vakaviin rotumellakoihin. Komissio tarkasteli myös median toimintaa ja totesi, että uutismediat olivat liian pitkään pitäytyneet valkoisessa maailmassa ja katsooneet ympäröivää yhteiskuntaa valkoisesta näkökulmasta. Kernerin komissio vaikutti ainakin välillisesti siihen, että moni yhdysvaltalainen media alkoi myöhemmin tietoisesti rekrytoida vähemmistöihin kuuluvia toimittajia. (Pietikäinen & Luostarinen 1996.)

Tässä tutkimusraportissa tehdään katsaus seitsemässä Euroopan maassa tehtyyn tutkimukseen mediasta ja etnisistä suhteista. Kukin artikkeli pyrkii kuvaamaan lyhyesti myös eri maiden muuttajaväestön historiaa ja luonnetta, muutamassa tapauksessa myös maan mediakenttää niiltä osin, kuin se vaikuttaa asiaan ja voidaan olettaa suomalaiselle lukijalle vieraaksi. Näin on pyritty tuomaan näkyviin se yhteiskunnallinen, historiallinen ja tiedonvälityksen rakenteiden maaperä, josta tutkimus on kasvanut. Erityistä huomiota on katsauksissa kiinnitetty median käytön ja vastaanoton tutkimukseen, joka on ehkä eniten tietoa kaipaava alue.

Karina Horsti tarkastelee artikkelissaan Norjaa, Ruotsia ja Tanskaa, Hanna Eskonen Ranskaa ja lyhyesti Espanjaa, Kaarina Nikunen Isoa-Britanniaa ja Reeta Pöyhtäri Alankomaita. Katsaukset eivät pyri täydellisyyteen, sillä aihepii-

riin liittyvää tutkimusta on monessa maassa paljon, ja sitä on tehty vaihtelevasti eri tieteenaloilla. Ranskaa ja Espanjaa koskeva selvitys perustuu internetissä saatavilla oleviin lähteisiin, jotka eivät varmastikaan kerro tutkimuksen koko kirjosta.

Katsauksien toivotaan olevan hyödyllisiä alasta kiinnostuneille opiskelijoille, tutkijoille ja toimittajille, mutta niiden ensisijainen tarkoitus on ollut palvella uudentyypisten tutkimusasetelmien rakentamista suomalaisen alan tutkimukseen. Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikkö on pyrkinyt syksystä 2006 lähtien suunnittelemaan ja hankkimaan rahoitusta aiempaa laajemmalle tutkimukselle, joka vastaisi Suomen muuttuvan tilanteen haasteeseen ja joka osaisi ottaa opikseen jo aikaisemmin tehdystä työstä. Euroopan tutkimuksen selvittämisen tavoitteena on ollut se, että tuleva suomalainen tutkimus voisi välttää muualla tehtyjä virheitä ja käyttää hyödykseen onnistuneita ratkaisuja.

Toinen osa tätä taustoittavaa pohjatyötä on asiantuntijahaastatteluilla toteutettu pienimuotoinen lähitulevaisuuden luotaus. Jos maahanmuutto kasvaa nopeasti, miten suomalainen media reagoi? Raportin avaava Heikki Luostarisen artikkeli kertoo tulokset.

Etnisyyttä, monikulttuurisuutta ja rasismia koskeva mediatutkimus on Suomessa nuori, mutta nopeasti kasvanut alue. Aiheesta on 2000-luvun kuluessa julkaistu jo useita väitöskirjoja (Pietikäinen 2000, Raittila 2004, Horsti 2005). Sen lisäksi monissa väitöskirjoissa on käytetty media-aineistoja, ja mediaan ja etnisyyteen liittyvät kysymykset ovat olleet tärkeänä teemana (esim. Männistö 1999, Kuusisto 2000, Leppänen 2000, Seppänen 2001, Ruuska 2002, Vanhanen 2002, Maasilta 2007, Nordberg 2007).

Systemaattista mediaseurantaa on tehty suomenkielisestä mediasta Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä ja ruotsinkielisellä puolella Svenska Social- och Kommunalhögskolanin yhteydessä toimivassa Etnisten suhteiden tutkimuskeskuksessa CERENissä. Tässä opetusministeriön rahoittamassa seurantahankkeessa on pyritty vuodesta 1998 saakka luomaan kokonaiskuvaa etnisyyttä ja rasismia koskevan suomalaisen mediajulkisuuden kehityksestä. Sen ohella on nostettu esiin joitakin erityiskysymyksiä ja -aineistoja (projektin raporteista ks. esim. Raittila 2002, 2005 ja 2007).

Kuten koko alueen tutkimuksessa, myös mediaseurannassa on keskeistä ollut median luomien esitysten analysointi. Vasta viimeisessä, vuonna 2007 ilmestyneessä raportissa siirryttiin tutkimaan vastaanottoa. Vastaanotto, yleisön tuottamien tulkintojen tutkimus, onkin se alue, jolle Journalismin tutkimusyksikkö pyrkii nyt suuntaamaan omaa tutkimustaan. Se tiedetään, että tutkijoiden ja suuren yleisön tapa tulkita etnisyyteen, monikulttuurisuuteen ja rasismiin liit-

tyviä esityksiä poikkeaa selvästi toistaan, ja niin poikkeavat myös vähemmistöryhmien ja valtaväestön tekemät tulkinnat. Hyvin vähän on kuitenkin tarkkaa tietoa siitä, millaisia erot ovat ja miksi ne syntyvät. Suomalaisen toimittajan voisi olla hyödyllistä ymmärtää se, millä tavoin maahanmuuttajat itse tulkitsevat suomalaisen valtamedian sisältöä, kuten maahanmuuttoon liittyviä uutisia. Yleisö muuttuu aiempaa monietnisemmäksi, mutta muuttuuko suomalaiseen journalismiin sisään rakennettu *me*, oletettu lukijoiden, kuuntelijoiden ja katseelijoiden yhteisö?

Tärkeimpiä tulevaisuuden kysymyksiä on toimittajakunnan oman taustan muuttuminen. Useissa tämän raportin artikkeleissa viitataan niihin vaikeuksiin, joita maahanmuuttajilla tai maahanmuuttajaperheisiin kuuluvilla nuorilla on päästä media-alan ammatilliseen koulutukseen ja edetä urallaan sellaisiin tehtäviin, jotka ovat median luomien merkitysten kannalta keskeisiä: tuottajiksi, ohjaajiksi, käsikirjoittajiksi tai päällikkötoimittajiksi. Hyvin usein maahanmuuttajataustaisen media-ammattilaisen osana on edustaa vain monikulttuurisuuden kasvoja ja esittää valtaväestön kirjoittamia tekstejä.

On hieman yllättävää huomata kansainvälisen yhteistyön puute tämän alueen tutkimuksesta, koska nimenomaan tämä alue on luonteeltaan lähtökohdaisesti kansainvälinen. Kuten Karina Horsti huomauttaa artikkelissaan, edes Pohjoismaiden välillä ei juuri ole tutkimusyhteistyötä, vaikka selvitettävät kysymykset ovat pääpiirteissään samoja eikä kieliraja ole esteenä yhteistyölle.

Toki on niin, että eri maiden vähemmistöpolitiikassa on suuria eroja ja että maahanmuuttajien ryhmät ja heidän ongelmansa ovat kussakin maassa erilaisia. Yleistävään puheeseen ”Euroopan maahanmuuttajista” ei ole mahdollisuuksia eikä syytä, mutta tämä ei poista vertailevien näkökulmien kiinnostavuutta. Esimerkiksi pitkään maahanmuuton kohteena ollut Alankomaat tarjoaa monia Suomen kannalta kiinnostavia opetuksia, joita Reeta Pöyhtäri kuvaa artikkelissaan. Esimerkiksi omankielistä koulutusta ja kulttuuria on vuoroin tuettu ja vuoroin syytetty ryhmien eristämisestä. Integraatiovaatimukset koskivat aluksi vain maahanmuuttajia; nyt tie ymmärretään kaksisuuntaiseksi ja vaatimus koskee myös valtaväestöä.

Tutkimuksen näkökulmasta alaa on leimannut hallinnollinen ja poliittinen intressi, joka on tuottanut ennen muuta selvityksiä siitä, miten media esittää vähemmistöjä ja miten vähemmistöihin kuuluvat mediassa esiintyvät. Tutkijat vähättelevät joskus alan määrällistä tutkimusta, ”päiden laskemista”, sillä se sivuuttaa tulkintoihin usein ratkaisevasti vaikuttavan laadullisen puolen ja voi itsessään johtaa sellaiseen etniseen ja rodulliseen kategorisointiin, jota tulisi välttää. Esimerkiksi Ranskassa määrällisillä selvityksillä on kuitenkin ollut ko-

ko yhteiskuntaa rajusti herättelevä vaikutus, kuten Hanna Eskonen kuvaa artikkelissaan.

Tutkimusalalla on ollut myös metodologiaa ja teoriaa kehittävät hahmonsia, kuten Teun van Dijk, joka kuitenkin on poikkeus Alankomaiden muuten määrittäisiin menetelmiin keskittyvässä tutkimuksessa. Rikkain teoreettinen anti on brittiläisellä tutkimuksella, jota Kaarina Nikunen kuvaa artikkelissaan. Esimerkiksi Stuart Hallin ajatukset rodullistamisen historiallisista käytännöistä ovat inspiroineet tutkijoita eri puolilla maailmaa.

Toimittajajärjestöt ovat luoneet eri maissa eettisiä käytänteitä ja ohjeita, jotka pyrkivät löytämään tasapainoa vaikeisiin valintoihin. Miten suhtautua esimerkiksi rasistisiin mielipiteisiin, joita on kaikissa maissa ja joiden tukahduttaminen julkisuudesta voi vain lisätä kiihkoa? Miten luoda sellaisia yhteisiä julkisuuden areenoita, joissa yhteiskunnan eri ryhmät voisivat kohdata toisensa ja saada edes mahdollisuuden ymmärtää toistensa ajattelua ja elämäntapaa? Milloin on tärkeää pyrkiä keskusteluyhteyden säilyttämiseen välttämällä loukkaavan aineiston esittämistä ja milloin taas välttely kääntyykin itseään ja sananvapautta vastaan? Charles Husband (1995, 13) on todennut asiasta: ”Journalistit vartioivat mustasukkaisesti vapauksiaan ja suhtautuvat äärimmäisen epäluuloisesti yrityksiin rajoittaa ammatillista harkintaansa. Tähän heillä on sekä läntisessä että itäisessä Euroopassa hyvät historialliset perusteet”.

Suomalaista journalismia on kuvattu harkitsevaksi ja käytännölliseksi. Tuottaja Elina Paloheimo toivoo raportin avausartikkelissa, että maltti säilyy myös silloin, kun jokin etninen tai uskonnollinen konflikti sattuu Suomen kohdalle – kuten kävi viimeksi Tanskassa. Riittääkö rauhallisuus myös silloin, jos mediaan alkaa kohdistua tappouhkauksia tai jotakin vielä pahempaa?

Maailmantilanteen nykyinen kehitys ja vähemmistöjen kasvu Suomessa ennustavat sitä, että tällainen konflikti tulee ennemmin tai myöhemmin. Silloin suomalaisen yhteiskunnan eri ryhmien olisi hyvä tietää toisistaan mahdollisimman paljon. Tiedotusvälineiltä ei voi vaatia tai toivoa kaikkea, mutta tiedonvälityksen tehtävän toteuttamista voi.

Tämän raportin on tehnyt mahdolliseksi Helsingin Sanomien Säätiön myöntämä taloudellinen tuki.

Kirjallisuus

- Horsti, Karina** (2005). *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere University Press, Media Studies.
- Husband, Charles** (1995). *Reporting Ethnic Diversity and Resisting Racism: A Professional Challenge*. Esitelmä The North against Xenophobia -kongressissa, Espoo.
- Kuusisto, Pekka** (2000). *Ethnicity in print. Implicit linguistic manifestations of the construction of ethnicity in British and Finnish newspapers*. Pragmatics, Ideology and Contacts Monographs 1, Department of English, University of Helsinki.
- Leppänen, Taru** (2000). *Viulisti, musiikki ja identiteetti. Sibelius-viulukilpailu suomalaisessa mediassa 1995*. Vaasa: Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisuja 6.
- Maasilta, Mari** (2007). *African Carmen. Transnational Cinema as an Arena for Cultural Contradictions*. Tampere University Press, Media Studies.
- Männistö, Anssi** (1999). *Islam länsimaisessa hegemonisessa diskurssissa: Myyttis-ideologinen ja kuva-analyttinen näkökulma sivilisaatioiden kohtaamiseen*. Tampere: Taprin tutkimuksia no. 87
- Nordberg, Camilla** (2007). *Boundaries of Citizenship: the Case of the Roma and the Finnish Nation-State*. Åbo Akademi.
- Pietikäinen, Sari** (2000). *Discourses of Differentiation. Ethnic representations in newspaper texts*. University of Jyväskylä, Studies in Communication 12.
- Pietikäinen, Sari & Luostarinen, Heikki** (1996). Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Taina Dahlgren, Juhani Kortteinen, K.J. Lång, Merja Pentikäinen ja Martin Scheinin (toim.) *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Yliopistopaino, Helsinki University Press.
- Raittila, Pentti** (toim.) (2002) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere University Press.
- Raittila, Pentti** (2004). *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaus-tutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä*. Tampere University Press. Mediatutkimuksia.
- Raittila, Pentti** (toim.) (2005). *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 39/2005.
- Raittila, Pentti** (toim.) (2007). *Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Suomalaisen, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 102/2007.

- Ruuska, Petri** (2002): *Kuviteltu Suomi: Globalisaation, nationalismin ja suomalaisuuden punos julkisissa sanoissa 1980–90-luvuilla*. Sosiologian väitöskirjatutkimus, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto.
- Seppänen, Janne** (2001). *Valokuvaa ei ole*. Helsinki: Musta taide ja Suomen valokuvataiteen museo.
- Vanhanen, Hannu** (2002). *Kuvareportaasin (r)evoluutio*. Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 882.

Heikki Luostarinen

Tietoa, terapiaa ja turbaaneja?

Suomalaisen journalismin reaktiot kasvavaan maahanmuuttoon

”Asioita ei pysty loppuun asti terapoimaan mediassa (...). Jos ymmärrys kasvaa, niin siitä on hyötyä. Median tehtävä on vastata kysymyksiin jotka herää silloin, kun näet kassan toisella puolella tai bussissa tai missä tahansa ihmisiä, jotka on läsnä sun arkielämässä, mutta et tiedä mitä kieltä ne puhuu tai mistä ne on kotoisin (...). Jos pystyt saamaan niihin kysymyksiin vastauksia, niin se kohtaaminen voi olla helpompaa. Tämä on idealismia, mutta uskon, että sillä on varmasti vaikutusta”

Kaius Niemi, *Helsingin Sanomat*

Tausta: Uuden kasvun kynnyksellä

Keväällä 2007 toimintansa aloittanut Matti Vanhasen toinen hallitus kirjasi ohjelmaansa useita kertoja tavoitteen maahanmuuttajien määrän kasvattamisesta. Hallitus pyrkii ”aktiiviseen” maahanmuuttopolitiikkaan, ”työperusteista maahanmuuttoa edistetään” ja ”laillista maahanmuuttoa lisätään”. Syyksi hallitusohjelmassa todetaan Suomen ja EU:n väestökehityksestä johtuva työvoiman tarve. Suunnitelluissa uudistuksissa korostuvat voimakkaasti työvoimaan liittyvät kysymykset: hallitus lupaa valmistella työperäisen maahanmuuton toimenpideohjelman, luoda työperäisten maahanmuuttajien opastusjärjestelmän sekä helpottaa opiskelun tai turvapaikkaprosessin kautta Suomeen tulleiden sijoittumista työelämään. Hallitukseen nimitettiin ensimmäinen ”maahanmuutto- ja eurooppaministeri”, ruotsalaisen kansanpuolueen Astrid Thors.¹

Vielä keväällä 1999 työnsä aloittaneen Paavo Lipposen toisen hallituksen ohjelman vastaavassa kohdassa ”Maahanmuutto” ei mainita työtä, työperäisyyttä tai työvoimaa kertaakaan. Lipposen hallitus korosti valmiutta auttaa pakolaisia kriisitilanteissa, hyvien etnisten suhteiden edistämistä väestön keskuudessa sekä syrjinnän vastaisia toimia, joita taas ei Vanhasen toisen hallituksen ohjel-

¹ Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4. 2007

massa mainita lainkaan. Työperustainen maahanmuutto tulee mukaan Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmaan vuonna 2003, mutta vain mahdollisuutena, johon hallitus tarttuu ”huoltosuhteen edellyttäessä”.

Ennusteet maahanmuuttajien määrän kasvusta Suomessa vaihtelevat melkoisesti sen mukaan, miten työvoiman tarpeen uskotaan kehittyvän. Varsin yleinen oletus kuitenkin on, että ulkomaalaisperäisen väestön määrässä tapahtuu samanlainen harppaus kuin 1990-luvun alussa, jolloin Suomeen tuli yhtäältä somalialaisia turvapaikan hakijoita ja toisaalta entisen Neuvostoliiton alueelta venäläisiä, virolaisia ja inkeriläisiä työn ja kansalaisuuden hakijoita. Vaikka ulkomaan kansalaisten määrä pysyi Suomessa 1990-luvulla edelleen eurooppalaisittain verrattuna pienenä, kontrasti sulkeutuneisiin aikaisempiin vuosikymmeniin oli suuri. Yhteiskunnan reaktioon vaikutti 1990-luvun alkupuolen lama ja sen mukana tullut korkea työttömyys; jos 1980-luvun loppupuolelle oli leimallista jopa poikkeuksellisen myönteinen asenne pakolaisia kohtaan, 1990-luvun alkupuolelle oli tyypillistä kritiikki maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia kohtaan (Jaakkola 1996).

1990-luvun alku oli oikeastaan ensimmäinen hetki toisen maailmansodan jälkeen, jolloin suomalainen media joutui ottamaan maahanmuuton esiin yhteiskunnallisesti keskeisenä ja kiistanalaisena uutisaiheena. Aikaisemmat tapaukset olivat sijoittuneet helpompaan humanitaariseen kehykseen, kuten Chilestä ja Vietnamista saapuneet ja ”kiintiöpakolaisina” noudetut ihmiset. Suomi oli pitkään ollut työvoimaa luovuttava maa, ja työperäinen maahanmuutto nousi vakavasti keskustelun aiheeksi vain lyhytaikaisesti 1980-luvun loppupuolen kuumen talouskasvun vuosina. Koko 1990-luvun ajan maahanmuutto oli suomalaisessa julkisuudessa ennen muuta ”pakolaiskysymys”, mihin Lipposen toisen hallituksen ohjelma viittaa.

1990-luvun alkupuolella heräsi Suomessa varsin vilkas journalistien ja alan tutkijoiden kiinnostus niihin median ammatillisiin haasteisiin, joita lisääntynyt maahanmuutto sai aikaan. Syntyi ketju seminaareja ja keskusteluja (esim. Sihvola 1992), joiden yhtenä seurauksena suomalaiselle medialle laadittiin kansainvälisten esikuvien mukaisesti sisäiset eettiset ohjeet (Helminen 1996) siitä, miten maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen kohtelussa olisivat vältettävissä ne ongelmat, joihin ”vanhemmissa” maahanmuuton maissa, kuten Yhdysvalloissa, Saksassa, Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa oli havahduttu jo 1960- ja 1970-luvulla. Kyse oli tarpeesta välttää leimaamista ja väestöryhmien välisten ristiriitojen kärjistymistä. Samalla kiinnitettiin huomiota Suomen perinteisten vähemmistöjen, kuten saamelaisten ja romanien, kohteluun mediasa. (Pietikäinen 2000)

Tämän artikkelin kysymyksenasettelu on syntynyt niistä kokemuksista, joita sain 1990-luvun alussa perehtyessäni maahanmuuton aiheuttamiin reaktioihin journalismissa (Luostarinen 1992a ja b, Pietikäinen & Luostarinen 1996). Medialla oli mitä ilmeisimmin tärkeä rooli siinä, miten uutta ilmiötä tulkittiin. Median sisäiset erot ammattitaidossa ja asenteessa olivat hyvin suuria. Journalisteille oli ominaista keskivertoa liberaalimpi asenne, mutta laajasti ottaen media ei halunnut ja voinut – keskellä omia taloudellisia kriisejään – irrottautua yleisönsä yhä kovenevista asenteista. Keskustelu oli vilkasta, ja tutkijoiden silmissä vastakkain näyttivät olevan yhtäältä humanitaarinen auttamisen ja suvaitsevaisuuden kehys ja toisaalta kansallista turvallisuutta ja hyötyä painottava ongelmakeskeinen kehys. Myöhemmin kysymys alkoi näyttäytyä huomattavasti monimuotoisempaan niin tutkijoille kuin journalisteille.

1990-luvun kääntyessä lopulle alettiin kiinnittää huomiota maahanmuuton moniin eri syihin, kuten pakolaisuus, siirtolaisuus ja muutto avioliiton myötä. Eri maahanmuuttajaryhmien välille näytti muodostuvan julkisuudessa entistä selkeämpiä hierarkioita; vietnamilaiset miellettiin ahkeruuden kautta, venäläisiin liitettiin rikollisuus ja somalialaisiin voimakas kulttuurinen vieraus. Poliittisesti laajasti hyväksytty inkeriläisten ”paluumuutto” havaittiin käytännössä ongelmalliseksi ratkaisuksi. Maahanmuuttajien ja valtaväestön kohtaamiset arkipäiväistyivät ja siirtyivät vastaanottokeskusten liepeiltä päiväkoteihin, työpaikoille ja kaupunkien julkisiin tiloihin. Maahanmuuttajia alkoi nousta kunnallistason politiikkaan ja he esiintyivät aiempaa useammin itse julkisuudessa puolustamassa etujaan. Merkittävälle maahanmuuttoalueille, erityisesti Turun alueelle ja pääkaupunkiseudulle, alkoi syntyä maahanmuuttajaväestön tihentyymiä niille alueille, joihin heitä sijoitettiin asumaan. Maahanmuuttajaväestön osuus kasvoi vähitellen eritoten pääkaupunkiseudulla niin suureksi, että heistä alkoi tulla houkutteleva kohderyhmä erilaiselle liiketoiminnalle – ja siten myös pääosin mainostuloista elävälle medialle. 2000-luvun alussa joidenkin maahanmuuttajaryhmien maineeseen ja kohteluun alkoi vaikuttaa ns. terrorismin vastainen sota.

Tämän artikkelin haastattelut on tehty yllä kuvatussa tilanteessa, mahdollisen toisen suuren muutosvaiheen ja sen aiheuttamien yhteiskunnallisten reaktioiden odotuksessa. Jos maahanmuuttoa koskevat kasvuennusteet toteutuvat, mikä on median reaktio?

Haastattelut: kymmenen ennustetta

Esitin kymmenelle asiantuntijalle kymmenen kysymystä, joissa pyysin heitä arvioimaan median kehitystä vuoteen 2015 ulottuvalla aikajaksolla. Arviot koskivat seuraavia asioita: maahanmuuttajataustaisten toimittajien määrä ja asema, maahanmuuttajien oma media, suomenkielisen yleismedian (sanomalehdet ym.) suhtautuminen maahanmuuttajiin yleisönä, yleismedian maahanmuuttoa koskeva ammattitaito, maahanmuuttajien mediakäyttö, populistisen ja skandalisoivan median mahdollisuus, etninen hierarkia mediassa, loukkaaviksi koettujen nimitysten käyttö, maahanmuuton arkipäiväistyminen aiheena sekä median rooli yhteiskunnallisen keskustelun virittäjänä.

Lisäksi haastatteluissa puhuttiin siitä, miten haastateltavat näkivät suomalaisen median *nykyisen* roolin ajatellen eri väestöryhmien mahdollisuutta tietää toistensa elämästä ja ajatuksista.

Tarkastelun aikajänne oli valittu melko lyhyeksi (enimmillään kahdeksan vuotta) siksi, että keskustelu pysyisi niissä trendeissä, jotka ovat jo nyt nähtävissä ainakin idullaan. Moni haastateltava koki ajan liian lyhyeksi ja arveli, ettei 5–8 vuoden aikana ole odotettavissa suuriakaan muutoksia. Haastattelin seuraavat ihmiset:

- Umayya Abu-Hanna, Valtion taidemuseon kulttuurivähemmistökoordinaattori
- Eilina Gusatinsky, päätoimittaja, *Spektr*-lehti
- Alexis Kouros, päätoimittaja, *SixDegrees* -lehti
- Johanna Maula, kansainvälisen kulttuurikeskus Caisan johtaja
- Tuomas Martikainen, tutkijatohtori, Suomen Akatemia²
- Kaius Niemi, toimituspäällikkö, *Helsingin Sanomat*.
- Elina Paloheimo, vastaava tuottaja, YLE
- Roman Schatz, kirjailija, toimittaja
- Ritva Siikala, Kassandra ry:n toiminnanjohtaja
- Maila-Katriina Tuominen, ihmisoikeustoimittaja, *Aamulehti*

Kaikilla haastateltavilla on varsin läheinen suhde aiheeseen. Niemi, Paloheimo ja Tuominen ovat olleet kehittämässä omien tiedotusvälineidensä maahanmuuttoon liittyvää sisältöä, Paloheimo perustamassa YLE:n vuonna 1997 aloittanutta *Basaari*-ohjelmaa ja Tuominen *Aamulehden* vuonna 1999 aloittanutta

² Tuomas Martikaisen kanssa haastattelu toteutettiin sähköpostin välityksellä, muiden kanssa kasvokkain

Maahanmuuttajat-sivua. Tuomas Martikainen on uskontotieteilijä ja maahanmuuttotutkija. Päätoimittajat Gusatinsky ja Kouros edustavat vielä vähälukuisia maahanmuuttajien omaa mediaa. Abu-Hanna ja Schatz ovat kirjailijoita ja toimittajia, joilla on laaja kokemus työskentelystä suomalaisen valtamedian sisällä. Maula ja Siikala tekevät käytännön monikulttuurisuustyötä Helsingissä sijaitsevilla kulttuurikeskuksissaan. Kaikki tässä mainitut ihmiset ovat osallistuneet aktiivisesti aihepiiriin liittyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Martikaista (Turku) ja Tuomista (Tampere) lukuun ottamatta kaikki haastateltavat asuvat pääkaupunkiseudulla.

Se seikka, että haastateltavista suurin osa on varsin näkyviä aihepiirin keskustelijoita, tuotti haastatteluihin oman rikkautensa, mutta myös omat rajoituksensa. Kaikki olivat varsin tottuneita ilmaisemaan näkemyksensä, mutta painopiste liikkui helposti yleisiin maahanmuuttopolitiikkaa koskeviin kysymyksiin. Haastattelijana yritin varmistaa, että sain esille myös näkemykset media-asioista. Haastattelut tehtiin 23.4. – 2.5. 2007, ja ne kestivät kukin tunnista vajaan kahteen tuntiin. Haastatteluja voisi luonnehtia myös taustakeskusteluiksi: tarkoitukseni oli löytää sellaisia kiinnostavia tietoja ja ajatuksia, joista voisi olla hyötyä suunnitteilla olevassa aihealueen tutkimushankkeessa.³ Tavoite näkyy myös haastatteluaineiston käsittelyssä, joka on tyyliltään varsin vapaa ja valikoiva.

Moni haastateltava kritisoi ”maahanmuuttaja” -termiä ja pyrki käyttämään omia ja paremmiksi kokemiaan ilmaisuja – puhuttiin esimerkiksi siirtolaisista (joihin katsottiin liittyvän suomen kielessä ahkeruuden leima), uussuomalaisista, etnisistä vähemmistöistä tai vähemmistöistä. Myös valtaväestöstä käytettiin monia eri ilmaisuja, kuten perusväestö, kantasuomalaiset, enemmistö tai etniset suomalaiset. Jotkut hyväksyivät puheen sekä monikulttuurisuudesta että monietnisyydestä, muutama vain monietnisyydestä. Yksi vastaajista piti kumpaakin käsitettä ”rasismin peiteilmaisuna”. Tämä piirre osoittaa, että haastateltavat olivat hyvin tietoisia siitä määrittelyvallasta, jota käsitteet edustavat, ja heillä on ollut mahdollisuus miettiä ja hioa omaa käsitteistöään suhteessa muuhun maahanmuuttoasioiden kentän puheeseen.

Kuten haastatteluissa, myös tässä artikkelissa pitäydyn termeihin ”maahanmuuttajat” ja ”maahanmuuttajataustaiset”. Jälkimmäisellä viitataan niihin ihmisiin, jotka ovat syntyneet Suomessa maahanmuuttajaperheeseen. Käsitteissä on omat ongelmansa, joita en kiistä.

3 Tutkimushanke ”Maahanmuutto ja media”, Journalismin tutkimusyksikkö 2007.

Valoa tunnelin päässä?

Haastateltavilta kysyttiin heidän käsitystään siitä, miten hyvin suomalainen valtamedia pitää väestöryhmät perillä toistensa elämästä ja ajattelusta. Kysymyksen taustalla oli yksinkertainen ajatus siitä, että tiedonvälityksen perustehävä on toimintaympäristömme kuvaaminen kohtuullisen pätevästi.

Monet vastaajat ajattelivat, että kysymys on rajattava siihen, millaisen kuvan valtamedia välittää valtaväestölle maahanmuuttajien elämästä ja ajattelusta – maahanmuuttajat kun eivät juuri seuraa suomalaista mediaa. Huomioon otettiin kuitenkin se mahdollisuus, että maahanmuuttajat saattavat joissakin poikkeustilanteissa – esimerkiksi paikallisen konfliktin aikana – seurata suomalaista yleismediaa ja muodostaa sieltä käsityksensä valtaväestön ajattelusta.

Ensimmäiset arviot suomalaisen median suorituksesta olivat kielteisiä: ”Yhdellä selkeällä sanalla: huono”. Keskeisenä puutteena pidettiin sitä, että media kertoo kantaväestön elämästä ja tarkastelee maailmaa kantaväestön näkökulmasta.

Monilla oli kuitenkin myös jotakin hyvää sanottavaa median suorituksesta: ”Maahanmuuttajajournalismi on usein sinänsä asiallista, mutta hieman paternalistista” Tai: ”Parantunut, mutta ei kovin monipuolista ja aika sensaatiohakuista”. YLE:n Elina Paloheimo kehui erityisesti suuria päivälehtiä *Helsingin Sanomia*, *Hufvudstadsbladetia* ja *Aamulehteä* siitä, että ne ovat ”skarpanneet erittäin näyttävästi” ja seuraavat esimerkiksi turvapaikkaprosesseja tarkasti:

”Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin aika lohdullinen ja valoisa verrattuna sanotaan kymmenen vuotta taaksepäin (...). Tilanne on parempi kuin koskaan ennen mediapuolella, vastuunkantoa on enemmän ja valveutuneisuutta. Ehkä se on nuori toimittajapolvikin, joka tuo sitten jotakin uutta ajatteluun”

YLE:n osalta Paloheimo mainitsee *Basaari*-ohjelman, mutta toteaa, että ”se on pisara meressä meidän ohjelmistossa, eikä sillä kuitata mitään”. Paloheimo jakaa kiitosta naistenlehdille, joista monet – erityisesti *Kodin Kuvalehti* – tuovat asiaa liikaa korostamatta esille maahanmuuttajien arkielämään liittyviä kysymyksiä esimerkiksi lasten kasvatuksesta tai naisten asemasta.

Vaikka käsitykset vaihtelivat jyrkän kielteisestä varovaisen myönteiseen, muutamat asiat tuntuivat yhdistävän vastaajia. Ensimmäinen on se, että kukaan ei maininnut median olevan pääongelma maahanmuuttajien tai maahanmuuttajien ja valtaväestön suhteen kannalta. Johanna Maula kertoi työmatkastaan Englantiin tapaamaan vähemmistökyseymysten kanssa työskenteleviä ihmisiä. Jokainen hänen tapaamansa moitti mediaa, sen tapaa luoda maahanmuutta-

jiista kuvaa siipeilijöinä ja häiriölähteenä. ”Olisiko Suomessa vastuullisempaa”, Maula pohti. Muutama vastaaja muisteli, että median roolista on käyty – on tarvinnut käydä – monessa maassa paljon kipakampaa keskustelua kuin Suomessa.

Toinen yhdistävä tekijä on se, että pääosin pääkaupunkiseudulla asuvina vastaajien näköala suomalaiseen mediaan oli suhteellisen suppea. *Helsingin Sanomat* oli kaikilla keskeinen viittauskohhta puhuttaessa ”suomalaisesta medias- ta”. Kolmas yhteinen asia liittyy osin edelliseen: lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että suomalaisen median suoritus maahanmuuttoon liittyvien asioiden raportoinnissa on parantunut selvästi parin viimeksi kuluneen vuoden aikana. Mahdollista on, että tämä vaikutelma on syntynyt osittain siitä, että haastateltavat olivat Helsingistä ja juuri *Helsingin Sanomat* on panostanut aktiiviseen maahanmuuttaja-asioiden seurantaan.

Muutamat haastateltavat mainitsivat erityisesti *Helsingin Sanomien* kaupunkitoimituksen ”aktiivisen politiikan avata luukkuja”. YLE:n *Basaari* ja *Mundo*⁴ saavat muutamia mainintoja, mutta kaikki niistä eivät olleet järin mairittelevia (”Ylessä on erillinen ghetto, parempi sekin kuin ei mitään”). Myös *Aamulehden Maahanmuuttajat*-sivu on jäänyt vastaajien mieleen esimerkkinä yrityksestä kohentaa alan journalistista tarjontaa.

Yksittäisistä ongelmista mainittiin kansallisuuden mainitseminen rikosuu- tisten yhteydessä, maahanmuuttajien arkielämän niukka kuvaus sekä maahan- muuttajien vaikeus saada oma äänensä esille mediassa. Kiinnostavaa oli, että juuri näissä samoissa asioissa katsottiin tapahtuneen merkittävää kehitystä. Erään haastateltavan mukaan esimerkiksi rikkeitä etnisen taustan mainitse- misessä saa jo ”etsimällä etsiä”. Toinen totesi, että maahanmuuttajille on nyt todella opittu antamaan oma ääni. Moni mainitsi myönteisenä asiansa, että maahanmuuttajia on alkanut esiintyä tavallisissa jutuissa muissa rooleissa kuin maahanmuuttajina. Isänpäivän jutuissa esimerkiksi haastatellaan maahan- muuttajia isinä tai maahanmuuttajat esiintyvät oman ammattiryhmänsä edus- tajina tai jonkin erityisalueen asiantuntijoina.

Muutama vastaaja arveli, että suomalaisen median ongelma ei ole asenteel- linen penseys maahanmuuttajia kohtaan, vaan liian suuri varovaisuus asioiden käsittelyssä. Tai kun ”junttimedia uhoo ja vihaa”, Yleisradion kaltaiset media- toimijat suhtautuvat ”ennakolta positiivisesti kaikkeen vieraaseen”. Seuraukse- na voi olla liikaa hyssyttelyä ja esimerkiksi se, että rasistisille äänille ei ole juuri lainkaan tilaa laatumedian julkisuudessa.

4 *Mundo* on Euroopan Unionin rahoittama ”mediakoulutus- ja työssäoppimisprojekti maa- hanmuuttajille ja Suomessa asuville etnisille vähemmistöille 2004–2007”. Päätoimijoina ovat YLE ja Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Monia haastateltavia yhdistää se, että he toimivat linkkinä toimittajien ja maahanmuuttajien välillä, jotkut työnsä puolesta, toiset yksityishenkilöinä. Esimerkiksi Umayya Abu-Hanna kertoo väsyneensä toimittajien pyyntöihin, joiden taustalla on usein sopivan tyyppin ja sopivien kasvojen löytäminen jo valmiiksi roolitettuun tarinaan, jossa maahanmuuttajan osa on edustaa eksootikkaa, uhkaa tai uhria. Abu-Hanna ironisoi toimittajien pyyntöjä: ”Noin 14 vuotta, mieluummin tumma poika, tarvitaan kuvaa, ei riitä että on bulgarialainen tai joku. Ei ihan keskustasta, kerrostalo.”

Hän pitää huolestuttavana sitä, että toimittajilla ei ole omia verkostoja, mutta vielä huolestuttavampana sitä, että tarinoita ei kerrota tarjoten tilaa maahanmuuttajien omalle kokemukselle, vaan sijoitellen heitä valmiisiin tarinoihin.

Monet haastateltavat ovat kokeneet myönteisenä sen, että he ovat voineet tarjota oman verkostonsa apua haastateltavia ja taustatietoja etsiville toimittajille. Yhteydenotot ovat kertoneet halusta ja kiinnostuksesta löytää myös maahanmuuttajien ääni ja näkökulma erilaisiin uutistapahtumiin, eikä verkostojen rakentaminen ole helppoa.⁵

Vaikka myös maahanmuuttaja-vastaajat näkivät median toiminnan selvästi parantuneen viimeksi kuluneina vuosina, heidän näkemyksensä olivat kaikkiaan selvästi kriittisempiä kuin valtaväestöön kuuluvilla haastateltavilla. Ero oli vielä merkittävämpi kysyttäessä yleisnäkemyistä lähivuosien kehityksestä.

Maailma ensin, media sitten

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että maahanmuuttoa koskevat mediareaktiot Suomessa riippuvat ensisijaisesti maahanmuutossa ja kansainvälisissä suhteissa tapahtuvista tosiasiallisista muutoksista. Toisaalta maahanmuuttajien korkea työttömyys, syrjäytyminen ja ghettouttava asuttaminen voivat luoda kasvualustaa sellaisille konflikteille, jotka alkavat hallita maahanmuuttajien mediakuvaa.

Toki myös median omalla sisäisellä kehityksellä nähtiin olevan merkitystä – journalistisessa kilpailussa käytettävillä keinoilla, toimittajien omalla taustalla, koulutuksella jne. – mutta kaikkiaan selvästi vähemmän kuin kansainvälisellä ja kotimaisella taloudellisella ja poliittisella kehityksellä.

5 Jyväskylän yliopistossa valmistui vuonna 2003 Chiméne Bavardin pro gradu -työ ”Meistäkin voi tehdä juttuja’ Kansalaisjournalistinen kokeilu juttujen ideoinnista sanomalehti Keskisuomalaisen maahanmuuttajaryhmän kanssa”. Bavard käytti varsin paljon aikaa ja vaivaa kootakseen erilaisia maahanmuuttajaryhmiä edustavan verkoston. Hankkeessa mukana ollut sanomalehti, *Keskisuomalainen*, oli myönteinen ajatukselle, mutta verkostot tapaavat olla henkilökohtaisia eivätkä siirry helposti instituution käyttöön.

Haastateltavat eivät olleet lainkaan yksimielisiä siitä, toteutuvatko skenaariot nopeasta maahanmuutosta. Useimmat pitivät ongelmallisena sitä suomalaisessa keskustelussa nyt esiintyvää käsitystä, että maahanmuuttajat olisivat kätevä työvoimareservi, jonka kokoa voidaan säädellä Suomen väestöllisten ja taloudellisten tarpeiden mukaan.

Varsin yleinen kommentti haastatteluissa oli se, että suomalainen media ei ole riittävän voimakkaasti ja rohkeasti kyseenalaistanut työperäiseen maahanmuuttoon liittyviä yksinkertaistuksia eikä esimerkiksi talven 2007 eduskunta-vaalien yhteydessä tivannut ehdokkailta tarkempia kantoja konkreettisiin kysymyksiin. Tulijoiden löytäminen ei välttämättä ole yksinkertaista, sillä Suomi on harvalle siirtolaiselle ensisijainen valinta. Alexis Kouros sanoo, että ihmismasojen siirto etelästä pohjoiseen tai idästä länteen ei välttämättä jatku pitkään:

”Esimerkiksi Iranissa, kotimaassa, harva enää haluaa lähteä Eurooppaan (...). Aika paljon täältä menee tarinoita takaisin, että ei ole kaikki ruusua ja paratiisia. Sitten esimerkiksi Iranin televisio on tehnyt (...) sarjan dokumentteja tai raportteja, jonka nimi on ”Kangastus”. Siinä aina näytetään (ihmisiä), jotka on mennyt suuren unelman perään Eurooppaan tai USA:han tai muualle ja pettynyt. Ja jopa käydään Euroopassa (...) ja näytetään insinööri siivoamassa tai jotain.”

Toinen perusepäily nykyistä maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan oli se, että sen paremmin media kuin poliitikot eivät ole kunnolla pohtineet, mitä erilaisia palveluja, esimerkiksi kouluja, uudet maahanmuuttajat ja heidän perheensä tarvitsevat.

Vaikka työperäistä maahanmuuttoa pidettiin monin tavoin ”moniongelmaisena” sekä käsitteenä että poliittisena tavoitteena, suurin osa vastaajista katsoi maahanmuuttajien määrän kasvun realiteetiksi.

Työperäinen maahanmuutto herättäneenä näässä ihmisissä, jotka kilpailevat samoista työpaikoista, mutta se voi olla kantasuomalaisen väestön valtasalle – ja myös medialle – helpommin hyväksyttävää kuin turvapaikan hakeminen, johon väistämättä liittyy jonkin aikaa kestävä työttömyys ja eläminen julkisen tuen varassa.

Vähemmistöjen koon kasvu herättää aivan uusia kysymyksiä, kuten on käynyt Suomen venäjänkielisen väestön määrän noustua yli 40 000 ihmiseen. Osa vähemmistöön kuuluvista haluaa sulautua valtaväestöön mahdollisimman nopeasti – olla enemmän suomalaisia kuin suomalaiset, kuten Eilina Gusatinsky muotoilee. Osalla enin aika ja energia menee päivittäiseen selviytymiseen, mutta osa voi muodostaa poliittisesti vaikuttavan yhteisön, joka alkaa edistää omia

oikeuksiaan muun muassa oman median kautta tai osallistumalla suomenkielisessä mediassa käytävään debattiin.

Poliittisen aktiivisuuden noustessa tullaan suomalaisen yhteiskunnan sietokynnykselle, ainakin uhkaksi koetun venäjänkielisen vähemmistön osalta. Keskustelu venäjänkielisen media- ja koulutustarjonnan lisäämisestä testaa suomalaisen yhteiskunnan ja median reaktioita myös muiden kasvavien maahanmuuttajaryhmien osalta. Jos pienetkin vaatimukset tai parannukset venäjänkielisten palveluissa koetaan tsaarinvallan paluuksi ja vaaraksi Suomen itsenäisyydelle, ennuste Suomen kyvystä hoitaa ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla suurempi siirtolaisten määrä ei ole järin hyvä.

Helsingin Sanomien Kaius Niemi asettaa oman lehensä yhdeksi perustettäväksi sen kuvaamisen, mitä ryhmiä tulee, mihin he asettuvat ja millainen on heidän kulttuurinen taustansa. Hän ottaa esimerkiksi Itäkeskuksen, jossa huomattiin ensin silmämääräisesti eteläaasialaisten määrän lisääntyneen. Intiasta, Pakistanista ja Bangladeshistä tulleiden maahanmuuttajien määrän kasvu osoittautui tosiasiaksi, jota voitiin alkaa kuvata ja taustoittaa lukijoille. Hän kuvaa lehensä linjaa:

”Se on sellainen kanava, kun meidän tilaajista suurin osa on kantaväestöön kuuluvia. On tärkeää olla tulkkina siinä välissä, jossa pystytään ikään kuin avaamaan niitä asioita moniarvoisen yhteiskunnan periaatteiden kautta. Mutta myöskin olemaan kriittisiä ja kertomaan niistä ongelmista, joita tapahtuu (...) olematta liian poliittisesti korrekteja, tai toki olemalla poliittisesti korrekteja, mutta ei niin, että jokin muu kanava ottaa haltuunsa sen ikään kuin ”aidon puheen”.

Moni muukin haastateltava kiinnitti huomiota yhtäältä siihen, että asioiden kaunisteleminen on vaarallista ja toisaalta siihen, että koska suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyy muukalaispelkoa ja rasismia, myös niille on annettava tilaa julkisuudessa. Tuomas Martikainen toivoo tulevaisuudessa tasapuolisuutta: ”Myös rasistien yms. äänille tulee olla tilaa, median tulisi heijastaa ihmisten tunteja mutta samalla luoda niille tilaa kehittyä”.

Avoimuus on tarpeen myös kerrottaessa niistä ongelmista, joita valtaväestö tuottaa maahanmuuttajille: Johanna Maula muistutti maahanmuuttajilla itsellään olevan sekä aiheesta että aiheetta epäilyksiä siitä, että suomalainen media ei kerro rehellisesti oman yhteiskuntansa rasistisuudesta ja että rasistisia rikoksia peitellään. Epäluottamus johtaa huhuihin ja ruokkii kokemusta suomalaisen yhteiskunnan ja maahanmuuttajien vastakkaisuudesta.

Maahanmuuttoon liittyvää journalismia on vaikea erottaa loogisesti ja käytännöllisesti valtaväestön muodostaman yhteiskunnan osan kuvauksesta silloin, kun kyse on kansallisen itseyttä kysymyksistä. Esimerkiksi kysymykset siitä, mitä suomalaisuus on sisällöllisesti ja miten kansakuntaan kuulumista rajataan etnisesti, kulttuurisesti tai poliittisesti, koskettavat välittömästi myös maahanmuuttajia.

Maahanmuuttajien näkökulmasta hieman samanlainen toisiinsa kietoutunut suhde on sillä miten suomalainen media kertoo Suomessa olevista maahanmuuttajista ja miten se raportoi maailman tapahtumista. Moni vastaaja arvosteli väkevästi suomalaisen journalismin ”kaksinaismoralismia” tai kykyä ja halua välittää maailman tapahtumista sellainen kuva, jonka alueilla asuneet tunnistaisivat. Jos suomalainen media ei ole uskottava ulkomaantapahtumien kuvaajana, maahanmuuttajien on vaikea luottaa siihen myöskään suomalaisen yhteiskunnan tulkkina.

Kritiikki suomalaista ulkomaanjournalismia kohtaan oli haastatteluissa laaja-alaista. Omien kirjeenvaihtajien sijasta käytetään suuria länsimaisia uutistoimistoja tai tehdään esimerkiksi kolmannen maailman maihin lyhyitä vierailuja. Vierailujen ongelmana on se, että niiden aikana usein vain kuvitetaan valmiiksi laadittu käsikirjoitus: islamilaiseen maahan saapuva toimittaja kuvaa hunnutettua naista, koska hän on odottanut sellaisen näkönsä ja koska sellainen kuva tarvitaan. Silmien avaaminen kokonaan uusille asioille on vaikeaa. Tai: Irakin suljettu todellisuus on suuri vaiettu sananvapauden ongelma. Afrikasta saatetaan yhä puhua kuin se olisi yksi maa. Suomeen ei välity malleja ja vertailukohtia siitä, miten maahanmuuttajien asiat on järjestetty Euroopan eri maissa. Tai: Kaikkea islamilaiseen maailmaan liittyvää asiantuntemusta edustaa suomalaisessa journalismissa yksi ja sama mies.

Kaius Niemi, jolla itsellään on ulkomaantoimittajan tausta, arveli, että oma-kohtainen kokemus maahanmuuttajien lähtömaasta auttaa uutisointia Suomessa. Kulttuurin hyviä ja huonoja puolia kokenut ei tule jutuntekoon ”pelonsekaisella kunnioituksella”, mutta ei myöskään stereotyyppiat tanassa. Perustuntemus auttaa välttämään sen sudenkuopan, että kulttuurieroista puhuttaisiin liian kevyesti, pinnalta raapaisten: ”mitä ruokaa tehdään teidän keittiössä?”

Toimitus: portit auki vähin erin

Ensimmäisen polven maahanmuuttajien on yleensä vaikea päästä ammatti-toimittajaksi, vaikka heillä olisikin toimittajan koulutus ja työkokemus lähtömaassaan. Moskovan yliopistossa journalistiksi opiskellut Eilina Gusatinsky

sanoo, ettei hän koskaan edes ajatellut työskentelevänsä suomenkielisessä viestimässä toimittajana, kielitaito ei siihen riitä. Maila-Katriina Tuomisen ajatus oli, kun hän perusti vuonna 1999 *Aamulehden Maahanmuuttajat*-sivun, että se voisi toimia porttina alalle. Niin ei ole kuitenkaan käynyt. *Aamulehti* on voinut kuitenkin ajoittain hyödyntää sivulle kirjoittavien erityisosaamista ulkomaanosastolla. Maahanmuuttaja-toimittajilla saattaakin olla avustussuhteita useisiin tiedotusvälineisiin.

Tuomisen mukaan kielen ohella toinen kynnyksysymys on suomalaisen yhteiskunnan, sen historian ja toimintaperiaatteiden tuntemus. Jos toimittaja ei rajaudu – tai häntä ei rajoiteta – seuraamaan vain maahanmuuttajiin liittyviä asioita, hän tarvitsee varsin laajan näkemyksen siitä, miten asiat Suomessa on tavattu hoitaa. Kumpaankin pulmaan auttaa koulutus ja kokemus, mutta kielen osalta on mahdollista, että tukea ja apua tarvitaan pitkään. Silloin työnantajan on osattava hyväksyä se, että jos maahanmuuttaja tuo työyhteisöön erityisiä resursseja, hän saattaa myös kuluttaa niitä toisaalla esimerkiksi tarvittavan ylimääräisen kielenhuollon vuoksi.

Elina Paloheimon näkemys on se, että televisiotyössä riittäisi usein se, että pystyy viestimään sujuvasti oman työryhmän ja kollegojen kanssa englanniksi. Televisiossa voi työskennellä journalistina ilman omaa näkyvää puhetta – ja jos esiintyykin, puhuttu kieli antaa puutteita anteeksi enemmän kuin kirjoitettu. Tästä huolimatta maahanmuuttaja-toimittajien sijoittuminen esimerkiksi Yleisradiossa muihin kuin maahanmuuttaja-asioita käsitteleviin ohjelmiin on ollut vaikeata. Paloheimo on kokenut, että esimerkiksi *Basaarissa* ja *Mundossa* työskennelleillä maahanmuuttajilla on edelleen suuria vaikeuksia ylittää ghetton rajaviivaa ”tavallisiin” journalistin tehtäviin. Vaikka Yleisradiolla on tuore erityis- ja vähemmistöryhmien palvelustrategia, sillä ei ole rekrytointipolitiikkaa, joka ottaisi vähemmistöt huomioon.

Umayya Abu-Hanna kertoo törmäävänsä yhä epäilyihin kyvystään toimia yleisjournalistina ja selviytyä suomen kielen kanssa, vaikka hän on kouluttanut alalle Suomessa, toiminut laajasti erilaisissa media-ammateissa ja tuntee suomalaisen yhteiskunnan monelta kannalta ja monessa eri roolissa.

Haastateltavat eivät yleisesti ottaen usko tämän tilanteen juuri muuttuvan ns. ensimmäisen polven maahanmuuttajien osalta. Sen sijaan maahanmuuttajataustaisia ja ”kaksikulttuurisia” toimittajia he uskoivat tulevan alalle huomattavasti lisää.

Maahanmuuttajataustaisella viitataan tässä ihmiseen, joka on syntynyt Suomessa maahanmuuttajaperheeseen. ”Kaksikulttuurisilla” viitataan ihmisiin, joiden toinen vanhemmista kuuluu valtaväestöön ja toinen on maahanmuuttaja. Vielä vaikeampaa on antaa jotakin nimeä niille ihmisille, jotka on adoptoitu

hyvin nuorina ulkomailta Suomeen kantasuomalaiseen perheeseen. Heillä voi olla ihonvärinsä tai ulkonäkönsä vuoksi samanlaisia sosiaalisia kokemuksia kuin maahanmuuttajilla, mutta heidän kielitaitonsa ja tietonsa suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta ovat samat kuin kantäväestöön kuuluvilla ikätovereillaan.

Moni haastateltava arveli, että suomalaisessa mediassa menevät erilaiset ”ulkomaalaisuudet” vielä iloisesti sekaisin – mahdollisuuksiahan on vielä paljon enemmän kuin edellä mainitut kolme.

Muutama haastateltava halusi korostaa sitä, että tulevaisuuden työmarkkinoilla ovat suhteellisen hyvässä asemassa ne, jotka tuovat mukanaan monikulttuurisuuteen liittyviä etuja, mutta eivät haittoja. He voivat antaa esimerkiksi televisiosarjalle tai uutisohjelmalle monikulttuurisuuden kasvot tai tuoda toimitukseen monietnisisessä yhteiskunnassa tarvittavaa ammattitaitoa ilman kielitaidon tai yhteiskunnan tuntemuksen ongelmia. Kaksikielisyyteen kotona jo pienestä pitäen tottuneilla on parempi mahdollisuus saavuttaa työkielen pätevyys kummallakin kielellä kuin niillä, joilla koti- ja koulukieli poikkeavat kokonaan. Monen maahanmuuttajataustaisen nuoren kohdalla kaksikielisyyden sijasta syntyy puolikielisyyttä. Suomen ja eritoten kirjoitetun suomen hallinnan rajat voivat tulla vastaan pyrittäessä opiskelemaan tai haettaessa paikkaa media-alalta.

Maahanmuuttajataustaisille syntyy työuraan neljä kynnystä: opiskelupaikan saaminen vaikeutuu, jos pääsykokeessa on keskeistä kirjallisen tekstin tuottaminen. Ammatillisista vaihtoehtoista rajautuvat pois kirjoitettuun kieleen perustuvat, erityisesti painoviestinnän puolen tehtävät. Myös audiovisuaalisen viestinnän sisällä työtehtävät suuntautuvat helposti esittäviin ammatteihin, eikä esimerkiksi käsikirjoittajan, tuottajan ja ohjaajan tehtäviin. Kodin poikkeava kulttuuritausta voi vaikeuttaa pääsyä esimiestehtäviin sellaisissa organisaatioissa, joissa on vahvan ”suomalainen” työkulttuuri (esimerkiksi sanomalehdet). Sen sijaan omistukseltaan ja toimintakulttuuriltaan kansainvälisissä mediayrityksissä ei-suomalainen tausta on pienempi haitta ja joskus jopa etu.

Lopputuloksena on se, että maahanmuuttajataustaiset nuoret, lahjakkuudestaan ja kiinnostuksestaan riippumatta, saattavat jäädä erityisesti yliopistollisen koulutuksen ulkopuolelle, joutua ammatissaan kapeaan rooliin ja kohdata urallaan ylenemisen estävän lasikaton.

Haastateltavat eivät uskoneet tämän tilanteen muuttuvan kovin nopeasti. Sen sijaan he katsoivat, että erityisesti pääkaupunkiseudun suhteellisen monimuotoisessa mediamaailmassa toimittajakunta muuttuu kulttuuriselta taustaltaan yhä kirjavammaksi. Edellä mainittujen kolmen ryhmän ohella voi olla myös niitä, joilla on jonkinlaisia omakohtaisia emigraatiokokemuksia opiskelun tai

oman työn kautta tai siksi, että perhe on oleskellut pidempään vanhempien työn vuoksi ulkomailla.

On kuitenkin syytä suhtautua varauksellisesti siihen ajatukseen, että mikä tahansa ”kansainvälistyminen”, kuten vaihto-oppilasvuosi tai matkustelu tuottaisi sen syvämmempää ymmärrystä eri kulttuurien luonteesta ja eroista. Alexis Kouros huomauttaa, että valtaosa ulkomailta tulevasta mediatarjonnasta on peräisin Yhdysvalloista ja edustaa maan arvoja ja tapakulttuuria. Nuoret kokevatsa olevansa kansainvälisiä ja uskovat tietävänsä, miten maailma elää, mutta yksipuolistuneen median aikakaudella tilanne voikin olla aivan toisin:

”Tämmöisellä mediakasvatuksella uskon, että seuraava sukupolvi voisi olla jopa pahempi. Niiden katse on ihan eri suuntaan. Ei ne voi kuvitella, että esimerkiksi Irakissakin on rakkautta ja Libanonissakin ihmiset käy vessassa ja syö ruokaa. Koska ei ne näe Libanonin Frendit tai Thaimaan Kauniit ja rohkeat, vaikka niilläkin on. Stereotyyppiat ovat niin syvällä tämän vinon median kautta...”

Kouros myös katsoo, että maahanmuuttajien pääsy valtamediaan ei mitenkään automaattisesti lisää median ymmärrystä ja ammattitaitoa käsitellä maahanmuuttoon liittyviä asioita. Yksittäiset toimittajat voivat päästä läpi, jos he ovat todella hyviä, jos he toimivat esiintyjinä ja keulakuvina tai jos he ovat todella nöyriä. Kouros sanoo monen maahanmuuttajan huomanneen, että eteenpäin pääsee, jos on valmis sanomaan ääneen ne ennakkoluulot ja stereotyyppiat, joita kantaväestöön kuuluva ei voisi sanoa leimautumatta rasistiksi.

Millä tavalla maahanmuuttajien ja maahanmuuttajataustaisten toimittajien asemaa media-alan opinnoissa ja työmarkkinoilla pitäisi kehittää? Kiintiöintiä ei kukaan varsinaisesti kannattanut, sillä kiintiöihin liittyy riski leimautua kakkosluokkaan ja ajautua sellaiselle urapolulle, joka on varmasti pussinperä. Sen sijaan erilaisia ns. positiivisen diskriminaation mahdollisuuksia haastatteluissa pohdittiin; esimerkiksi media-alan oppilaitosten tulisi tukea sitä, että maahanmuuttajataustaisia nuoria hakeutuisi ja pääsisi normaaliin koulutukseen. Roman Schatz asettaa kysymyksen myös niin, että maahanmuuttajien tulee ymmärtää omat vahvuutensa ja tuoda ne rohkeasti esiin: kulttuurisen erilaisuutensa vuoksi heillä on kyky tarkastella ja tutkia suomalaista yhteiskuntaa tuoreista ja vertailevista näkökulmista. Elina Paloheimo ehdottaa oppisopimuskoulutuksen lisäämistä.

Haastateltavat uskovat, että YLE on se organisaatio, jonka rekrytointilinjauksia seurataan lähivuosina tarkimmin. YLE:n päätöksillä voi olla myös säteilyvaikutuksia muihin suuriin mediataloihin, vaikka niillä ei olekaan samoja

velvoitteita taata kulttuuripalveluja vähemmistöille eikä niitä voida ohjata poliittisesti tukemaan monikulttuurisuustyötä. Vähemmistöjen kasvaessa YLE:n on lisättävä omankielistä tarjontaa, ja venäjänkielisten tv-uutisten suunnittelu jo lienee varsin pitkällä. Toisaalta monissa maissa, osin myös Suomessa, on painetta käyttää kansallisia yleisradioyhtiöitä väestöryhmien välisen jännitteen purkamisessa ja keskinäisen ymmärryksen edistämiseksi. Erilaisia monikulttuurisuusohjelmien formaatteja – jotka taitavimmillaan eivät lainkaan vastaa stereotyyppisiä odotuksiamme monikulttuurisuusohjelmista – kehitellään ja kierrätetään eri maiden välillä. YLE tuoreuttaa *Basaarin* formaattia ja siirtää sen parhaaseen katseluaikaan.

Suurin haaste myös YLE:lle on kuitenkin se, miten taustaltaan ei-suomalaisia ihmisiä pääsee tavanomaisiin toimittajan tehtäviin, ei tekemään omankielisiä ohjelmia tai monikulttuurisuusohjelmia ja miten turvataan heidän ylenemismahdollisuutensa. Mediaorganisaatioiden työkalut ja syvemmät hiljaisen tiedon alueet muuttuvat hitaasti, mutta muuttuessaan ne vaikuttavat syvästi myös journalismiin: maailmankuvan perusosat liikkuvat ja jokaiseen juttuun sisään kirjoitettu oletus siitä, keitä *me* olemme, muuttuu.

Oma media kasvaa

Haastateltavat uskoivat, että maahanmuuttajille suunnatun median määrä kasvaa maltillisesti edettäessä kohti vuotta 2015. Vaikka maahanmuuttajien määrä kasvaisi voimakkaastikin, omankielisen median kysyntä ei välttämättä lisäänty samassa suhteessa.

Spektr-lehden päätoimittaja Eilina Gusatinsky pohtii erityisesti nuorten venäläisten asemaa. He lähtevät helposti maasta pois, sillä huolimatta suomalaisesta koulutuksesta ja hyvästä suomen kielen taidosta, he saavat kokea olevansa täällä ikuisesti maahanmuuttajia. He saattavat myös vierastaa kieltä, jonka he ovat huomanneet tuottavan vanhemmilleen pelkästään ongelmia. Gusatinsky pohtii oman lehensä lukijakunnan kehitystä:

”Kysymys on aina siitä, että lukevatko meidän lapset niitä (omankielisiä lehtiä), ne jotka ovat kasvaneet täällä. En tiedä onko heillä sitten kauhea halu ylläpitää sitä kieltä (...) vanhempiensa lehtien kautta. Mutta todennäköisesti kun on se työperäinen maahanmuutto, niin lehdeillä tulee olemaan sosiaalinen kysyntä”.

Eli jos lukijakunta yhdestä suunnasta kasvaa, se voi vähentyä toisesta päästä. Kaikilla omankielisillä julkaisuilla on tarve saada lisäyleisöksi myös turisteja sekä kantaväestöön kuuluvia kielen ja kulttuurin harrastajia. Vain määräraikaiseen keikkatyöhön Suomeen tulevat venäläiset seuraavat todennäköisimmin Venäjän mediaa, jonka saavutettavuus on nykyisin varsin hyvä.

Toinen maahanmuuttajamedian kehitykseen vaikuttava piirre on julkinen tuki. Omillaankin tulee toimeen, jos vähemmistön koko on kyllin suuri, kuten *Spektr*-lehdellä, tai jos yleisöä karttuu riittävän monista eri ryhmistä: englantinkielisen *SixDegrees* -lehden lukijoista puolet on suomalaisia ja puolet 70 eri kansallisuutta edustavia ulkomaalaisia. Siirtolais- ja vähemmistömedian historia osoittaa, että taloudellisen menestyksen avaimet ovat olemassa silloin, kun maahan muuttanut ryhmä on suhteellisen yhtenäinen ja niin vakiintunut, että sillä on omaa menestyvää yritystoimintaa ja ostovoimaa.

Valtioiden mahdollisen tuen siirtolaismedialle ratkaisee paljolti se, miten ylipäätään suhtaudutaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja millaista linjaa omankielinen media toteuttaa. Tuomas Martikainen pohtii suomalaisten viranomaisten asennetta:

”Kenties jotkin julkisen vallan tahot, esim. OPM, saattaisivat olla kiinnostuneita rahoittamaan merkittäviä hankkeita, mutta tällöin kyse olisi yksittäisten toimelioiden henkilöiden panoksesta. Ne saattavat kuitenkin helposti kupsahattaa kiinnostuksen puutteeseen.”

Ritva Siikala pitää ongelmallisena pienten ryhmien oman median ensisijaisista tukemista, koska yhteiskunta kaipaisi ennen muuta sellaisia yhteisiä kenttiä, joilla vuoropuhelu on mahdollista. On tärkeätä, että ihmisillä olisi mahdollisuus harjoittaa omaa kieltään ja ylläpitää yhteenkuuluvuuttaan, mutta vaarana on ghettoituminen ja eristäytyminen tavalla, joka voi ylläpitää sellaisia lähtömaasta juontuvia epätasa-arvon rakenteita, jotka eivät ole uudessa maassa vallitsevien ihmisoikeuskäsitysten mukaisia.⁶

Hieman rinnasteinen ongelma on viranomaisille maahanmuuttajien entisestään parantunut mahdollisuus seurata satelliitin tai internetin välityksellä oman lähtömaan mediaa, omankielistä mediaa tai kansainvälistä mediaa. Jos tavoitteena on maahanmuuttajien nopea integroituminen, tulomaan kielen ja yhteiskunnan toimintamekanismien oppiminen sekä kompetenssi vaikuttaa omien paikallisyhteisöjen elämään, keskeistä olisi tulomaan median seura-

⁶ Siikala viittaa somalinkieliseen Warsan radioon, joka lähettää viikoittain ohjelmaa pääkaupunkiseudulla toimivan Lähiradion ohjelmistossa.

minen. Omankielisen median tiivis seuraaminen on periaatteessa poissa tulemaan median seuraamisesta ja voi voimistaa ghettoutumista.

Haastateltavat tuntuivat uskovan, että Suomen kehitys ei tässä suhteessa enää juuri mene pidemmälle: ”Suomalainen media on jo menettänyt koko sen porukan”. Kyse on paljolti kunkin maahanmuuttajaryhmän kyvystä ja halusta kiinnittyä suomalaiseen yhteiskuntaan. Jos edellytyksiä luodaan riittävästi esimerkiksi hyvän kielikoulutuksen, suvaitsevaisen ilmapiirin ja työmahdollisuuksien muodossa, omankielisen median seuraaminen on maahanmuuttajille enimmäkseen omaan kulttuuriin liittyvä harrastus. Mutta ilman kielitaitoa, työtä ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta omankielisen median käyttö voi olla eskapismia omasta elämäntilanteesta, ja pahimmillaan omankielinen media voi joutua aseeksi niissä kulttuurisissa ja poliittisissa kamppailuissa, joita siirtolaisryhmän keskuudessa käydään lähtömaan kulttuuria kohtaan tunnetun lojaalisuuden ja uuden maan vaatimien uusien tapojen ja lakien välillä.

Roman Schatz painottaa sitä, että hänen asemaansa Suomessa ei ole mielekästä rinnastaa tavanomaisiin maahanmuuttajiin, sillä hän on tullut Suomeen jo 20 vuotta sitten ja lännestä, jolloin hän on ”A-luokan ulkomaanmakkara”. Hän korostaa sitä, miten paljon kielitaitoisempi Suomi on nyt ja miten paljon valmiimpia viranomaiset ovat nyt ottamaan vastaan maahanmuuttajat ja kohtaamaan heidän ongelmansa. Tässä tilanteessa Schatz peräänkuuluttaa myös maahanmuuttajien omaa vastuuta. Jos tulee työn perässä, oma vastuu on iso. On yritettävä olla aktiivinen ja solmia yhteyksiä yhteiskunnan eri sektoreille.

Konkreettisiakin veikkauksia haastateltavilla oli: suomeen tulee arabiankielistä mediaa ja venäjänkielinen laajenee. Kun lähinnä vierailijoille suunnattu englanninkielinen palvelu kasvaa (esim. keväällä 2007 perustettu *Helsinki Times*), julkaisut ja sivustot palvelevat samalla myös maahanmuuttajaväestöä.

Mitä tekee valtamedia?

Kysyin haastateltavilta, alkaako suomalainen valtamedia nähdä maahanmuuttajat lähitulevaisuudessa enemmänkin yleisönä kuin juttujen aiheena. Reaktiot olivat laimeita. Miksi valtamedia tavoittelisi maahanmuuttajia, sillä suomen kielen hallinta riittää harvoilla esimerkiksi sanomalehden lukemiseen, radiouutisten kuunteluun tai televisiouutisten katsomiseen? *Helsingin Sanomien* Kaius Niemi toteaa, että lehden peitot ovat ”erityisen heikot” niillä alueilla, joilla maahanmuuttajaväestön osuus on suuri. Sama kokemus on myös muilla suomalaisilla sanomalehdillä. Paperilehden tilaamista todennäköisempänä Niemi pitää *Helsingin Sanomien* englanninkielisen palvelun (*International Edition*) käyttöä

verkosta. Hän pitää kuitenkin tärkeänä päästä eroon ”siitä vanhakantaisesta ajattelusta”, että *Helsingin Sanomat* vain välittää tietoa kantaväestölle.

Suomalaisen median olisi ehkä hyvä miettiä sitä, että tämän hetken ensimmäisen polven maahanmuuttajaperheissä syntyvät ne asenteet mediaa kohtaan, jotka vaikuttavat lapsiin. Jos yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet ovat suotuisat, lapsista voi kasvaa hyvin koulutettu, kielitaitoinen, monikulttuurinen ”luova luokka”. Heidän asenteensa suomalaista joukkoviestintää kohtaan voi aikanaan tuoda tai viedä paljon rahaa. Jos he kokevat lapsuudessaan suomalaisen median kaksinaismoralistiseksi tai omaa perhettään kohtaan loukkaavaksi, lienee turha odottaa kovin suurta suomalaisen median käyttöä jatkossakaan. Toisen polven menestyjät voivat harpata vanhempiensa käyttämästä omankielisestä mediasta yli suomalaisen median suoraan kansainväliseen, esimerkiksi englanninkieliseen mediaan.

Kaikkein välittömin hyötymisen motiivi on niillä julkaisuilla, jotka ilmestyvät esimerkiksi Itä-Helsingissä tai muilla alueilla, joilla maahanmuuttajien osuus väestöstä on korkea. Ruotsin esimerkin mukaan tiedetään, että ilmaislehdet ovat usein maahanmuuttajien eniten käyttämä ruotsinkielinen kirjallinen media. Niiden ilmaisu on suhteellisen helposti avautuvaa, ne ovat ilmaisia ja ne voivat melko helposti räätälöidä painoksiaan niin, että paikallisten kauppiaiden ilmoitukset voidaan julkaista suunnatuissa jakeluissa. Sama trendi näyttää tulevan Suomeenkin. Johanna Maula kertoo ilmaisjakelulehtien olleen aktiivisia kulttuurikeskus Caisan suuntaan kehittääkseen maahanmuuttajille suunnattua tarjontansa. Eilina Gusatinsky vahvistaa, että esimerkiksi *Metro* ja *Satanen* tunnetaan hyvin pääkaupunkiseudun venäjänkielisen väestön keskuudessa.

Toinen puoli valtamedian toimintaa on se, mitä voisi kutsua kotoutumiskoulutukseksi valtaväestölle. Esimerkiksi YLE:n *Basaari* ja *Mundo*-ohjelmat koulivat maahanmuuttaja-toimittajia suomalaisiin mediakäytäntöihin ja tarjoavat eri vähemmistöille mahdollisuuden nähdä toistensa tilanne. Mutta ennen kaikkea ne ovat valtaväestölle tarjottu mahdollisuus eläytyä ja samaistua jonkun maahanmuuttajan tilanteeseen, hänen kokemuksiinsa ja hänen arkeensa. Katsojaluvut ovat kuitenkin pieniä muun muassa huonon lähetyksien vuoksi.

Journalismin on arveltu toimivan draaman tavoin siinä piirteessään, että se mahdollistaa eläytymisen toisen ihmisen asemaan ja hänen kohtaloonsa: seuraamme ihmisten elämää maailman virrassa tuntien heidän tunteitaan ja peilaten heidän ratkaisujaan ja kohteluaan omaamme. Samaistuminen toisiin ihmisiin ja solidaarisuuden tunteminen myös niiden kanssa, joihin meillä ei ole henkilökohtaista sidettä, on yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämätöntä. Ilman jonkinasteista luottamusta ei mikään yhteiskunta toimi. Moni haastatel-

tava löysi juuri luottamuksesta yhden avaimen tarkastella median suoritusta. Eilina Gusatinsky kertoo venäläisen tarinan:

”Venäjällä on semmoinen vitsi, että oli perhe, kutsuivat kylään ihmisiä ja kun se oli tällainen parempituloinen perhe, oli hopealusikat. Ja yksi hopealusikka katosi. Isäntä rupesi miettimään, että se on varmasti toi meidän naapuri, joka on vienyt sen. Mutta sitten onneksi lusikka löytyikin kaapin alta. Niin hän (isäntä) soittaa sille (naapurin) rouvalle ja sanoo, että tiedätkö kun me luultiin, että sinä olet vienyt sen lusikan, että sinä olet varas. Mutta sitten löysimmekin sen. – Miksi sä soitat ja kerrot mulle, enhän mä ole varastanut sitä? – Epäily jäi.”

Johanna Maula on huomannut eron Kulttuurikeskus Caisaan yhteyttä ottavien vanhempien ja nuorempien toimittajien välillä. Vanhemmat ovat suuntautuneet tekemään juttuja monikulttuurisuudesta ennen muuta ideologian kautta. Nuorien tilanne on toinen. He ovat jatkuvasti kontaktissa eriväristen ja erilaisista kulttuureista tulevien kavereittensa kanssa, jolloin ymmärtäminen ja ongelmien kokeminen ei rakennu ylhäältä alas, vaan vertaisten kesken. Päiväkoti-ikästä lähteneiden vertaiskokemusten myötä myös toimittajan kokemus muuttuu; hän ei ole käsittelemässä mitään outoa tai erityisen latautunutta asiaa, vaan niitä ihmisten elämään ja intresseihin liittyviä asioita, joita journalismi muutoinkin seuraa.

Kaius Niemi muotoilee asian niin, että ”systemaattinen muutoksen analyysi on suvaitsevaisuusjournalismia parhaimmillaan”, kun se tehdään uskottavasti ja niin, ettei jutusta tule liian maireaa. Jos lukija saadaan kiinnostumaan jonkun ihmisen tai ryhmän tekemisistä, menee viesti helpommin perille kuin ”sosiaalitädin äänellä”. Niemi korosti, että maahanmuuttajia pitää kohdella samalla tavalla kuin mitä tahansa muitakin ryhmiä, esimerkiksi kantaväestöön kuuluvia sosiaaliryhmiä: antaa heille oma ääni, suhtautua analyttisesti sekä normaaliin journalismiin kuuluvan kriittisesti.

Suvaitsevaisuusjournalismin käsite nousi esille myös Maila-Katriina Tuomisen haastattelussa. Hän piti käsitettä tutkijoiden luomana. Suvaitsevaisuusjournalismiksi voidaan leimata maahanmuuttajan haastattelu, jossa ihmisen annetaan kertoa asiansa ja mielipiteensä aivan normaalin journalismin tapojen mukaisesti. Tuominen kommentoi ns. menestystarinoita, joita maahanmuuttajat itse usein toivovat maahanmuuttajia käsittelevään journalismiin:

”Se, että jokin lehti tekee jutun Itäkeskuksessa olevasta kauppiasta ja hänen tulevaisuudennäkymistään, niin eihän se tarkoita, että annetaan tälle säälit-

tävälle maahanmuuttajalle mahdollisuus, vaan hänhän tekee omaa työtään siinä (...). Ihminen tekee työtä suomalaisessa yhteiskunnassa (...). Maahanmuuttajat toivovat sellaista journalismia, joka sisältää ennen kaikkea näitä menestymistarinoita, siis sitä, että ihminen voi tässä maassa menestyä ja tulla toimeen työllensä, vaikka se työ olisi mitä tahansa (...). Jokainen sellainen juttu, jossa kohteena, kertojana, puhujana on ihminen, jolla on täällä oma paikkansa, se on optimismia valava asia. Se ei suvaitsevaisuutta lisää välttämättä, mutta se kertoo, että tässä maassa voi elää”.

Roman Schatz arveli, että suomalaista journalismia voisi maahanmuuttajasioissa auttaa itseluottamus. Jos suomalaisia olisi esimerkiksi kymmenen miljoonaa viiden sijasta, olisi helpompaa luopua ”me hävitään -syndroomasta” ja ottaa ulkomaalaiset hieman rennommin.

Erityisen hankala tämä asia on vuoteen 2015 edettäessä venäläisten kanssa, arvelevat haastateltavat.

Mistä ”ryssä” kertoo?

Jos haastateltavat näkivät Suomessa monia myönteisiä merkkejä suhtautumisessa maahanmuuttajiin, kaksi asiaa heitä selvästi ja melko lailla yhteisesti huolestutti. Toinen oli se, että nuorison keskuudessa asenteet ovat tutkimusten ja omien havaintojen mukaan koventuneet ja toinen se, että julkisessa kielenkäytössä on lisääntynyt ilmaisu ”ryssä”.

Ryssä on kuulunut aina arkikieleen, mutta sitä on erilaisten poliittisten suhdanteiden mukaan työnnetty sisään tai siivottu pois julkisesta kielenkäytöstä. Vuonna 1991 tapahtuneen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, ryssä-sana alkoi palata julkiseen kielenkäyttöön pitkän, vuonna 1944 alkaneen ”maalaisen” kauden jälkeen.⁷ Ensin sana esiintyi historiallisessa kontekstissaan, esimerkiksi toiseen maailmansotaan ja sitä edeltävään aikaan viittaavissa lainauksissa ja referoinneissa. Tällä tavoin, hieman kuin kielen reliikkinä, sanaa oli käytetty jo silloin, kun sen virallinen julkinen käyttö oli tarkasti rajoitettua. Sana levisi nopeasti erilaisten johdannaisten kuten ”ryssiä” tai ”tehdä ryssäksi” muodossa. Median haastattelupuheista lopetettiin sen siivoaminen pois, vaikka asiayhteys

⁷ Suomalaiset viranomaiset tosin kehottivat lehdistöä välttämään terävintä ”ryssittelyä” jo keväällä 1943 arveltuun Saksan Stalingradissa kärsimän tappion jälkeen, että rauhanteko Neuvostoliiton kanssa voisi olla enemmin tai myöhemmin edessä. (Luostarinen 1986, 339).

olisikin tiedetty loukkaavaksi. Toimittajien omassa tekstissä sana kiipesi vähi-
tellen pakinoista kolumneihin ja viimein otsikkokieleen.⁸

Keskustelin sanan käytöstä ja käyttötavoista useimpien haastateltavien kans-
sa, ja kaikki olivat ainakin panneet asian merkille. Tulkinnat vaihtelivat – ja
samalla asian mahdollinen ennustearvo vuoteen 2015. Kaikki olivat lähes yhtä
mieltä kahdesta asiasta: yhtä hyvin suomalainen kantaväestö kuin Suomessa
asuva venäjänkielinen väestö tietävät oikein hyvin termiin liittyvän loukkaa-
vaksi tarkoitetun sisällön. Ja toiseksi: ryssä-sanan yleistyminen ei liity vain
suomalaisen kantaväestön ja venäjänkielisen väestön suhteeseen, vaan sillä on
oirearvoa laajemmin suomalaisväestön ja maahanmuuttajien suhteen kehityk-
sen kannalta.

Sellainenkin tulkinta olisi mahdollinen, että avoin julkinen ryssittely kuvaisi
etnisten suhteiden jännitteiden purkautumista, vapautuneisuutta puhua luon-
tevasti pitkän jäykistelyn ja sensuurikauden jälkeen. Tätä tulkintaa – jonka us-
koisin olevan valtaväestön keskuudessa varsin tavallinen – tuli haastatteluissa
vastaani harvoin; useimmat kokivat nimittelyn liittyvän etnisten ja poliittisten
jännitteiden kiristymiseen.

”En todellakaan haluaisi olla venäläisnainen Suomessa”, sanoo Ritva Siikala.
Maila-Katriina Tuominen kertoo sanovansa kollegoilleen suoraan oman kä-
sityksensä: jos jokin nimitys loukkaa kansanryhmää, onko jokin syy olla ot-
tamatta huomioon heidän tunteitaan? Umayya Abu-Hanna huomauttaa, että
maahanmuuttajat kokevat ryssittelyn kaikkiin vähemmistöryhmiin kohdistu-
vana loukkauksena, se ei koske vain venäläisiä. Eilina Gusatinsky kertoo:

*”Olen kysynyt Uutisvuodon Peter Nymanilta, että onko kiva joka ohjelmassa
käyttää sitä sanaa, kun 42 000 ihmistä, toiset myöntää toiset ei, mutta totta
kai se satuttaa. Ymmärsin niin, ettei hän ollut edes ajatellut, että se ei ole sillä
tavalla tahallista. (...) sanoin, että tähän ette käytä niitä muita sanoja kuten
neekeri, jutsku. Sehän olisi rasismia, miksi ryssä on sitten niin helppo? (...) En
tiedä onko se tämmöistä uhmaa, että täytyy saada kompensatiota jostain”.*

8 Ohessa TV1:n *Aamu-tv:n* katkelma 1.6. 2007 Venäjän määräämiä puutulleja kommentoi-
vasta osiosta:

*”Jos mä nyt oisin ryssä ja mä saisin määrätä tän kaiken, niin mä tekisin niin, että mä
ensin hankkisin Suomen luottamuksen niin, että Suomi todella investoisi sinne ja sitten
mä pettäisin ne vasta sen jälkeen”.*

Tässä tapauksessa toki kyse on räväkäksi tiedetystä ja poliittisesti kantaa ottavasta YLE:n
vakioavustajasta, entisestä syyttäjistä Ritva Santavuoresta jälkiviisaat -lähetyksessä, ja sii-
nä mielessä sanan ”viihdekäytöstä” samaan tapaan kuin esimerkiksi TV1:n ohjelmassa
Uutisvuoto. Venäläisten maahanmuuttajien oman mediahistorian vuoksi heille näyttää
olevan erityisen merkityksellistä, että ”virallinen” Yleisradio käyttää ryssä-sanaa uutisiin
lomittuvissa ja sekoittuvissa lähetyksissä.

Mutta miten käy ryssän tulevaisuudessa? Keväällä 2007 valmistui Tampereen yliopistossa tutkimus *Reading the Mohammed Cartoons Controversy* (Kunelius et al. 2007, 13), jonka yhtenä tuloksena kävi ilmi, että *Jyllands Postenin* tunnetut pilakuvat julkaistiin tutkituista 14 maasta kahdeksassa. Suomi kuului siihen vähemmistöön, jossa kuvia ei sellaisenaan julkaistu, vaikka ne saattoivat olla nähtävissä osina uutiskuvia. Suomalainen media mieltää itsensä rauhalliseksi ja harkitsevaksi, pragmaattiseksi. Esimerkiksi Neuvostoliiton vaatiman tietyn sanallisen tasapainoilun kanssa opittiin elämään ilman, että kovin paljon olennaista jäi lopulta sanomatta. Sananvapaudella ”elämöintiä” ei ole arvostettu kovin korkealle maassa, joka joutunut elämään kaikenlaisten naapureiden ja kauppakumppanien kanssa.

Venäjän mahdollinen poliittinen ja taloudellinen nousu asettanee ”ryssän” aloillensa. Suomalaista julkisuutta raamittavat jatkossa toisenlaiset poliittiseen korrektiuteen liittyvät tekijät kuin traumaattinen historia Venäjän kanssa. Johanna Maula ottaa esimerkiksi Britanniassa tunnetuksi tulleen tapauksen, jossa *Big Brother* -ohjelmassa esiintyneen Bollywood-näyttelijän Shilpa Shettyyn katsottiin joutuneensa rasistisen loukkausten uhriksi. Jupakka johti siihen, että useampi Britannian hallituksen ministeri, heidän joukossaan pääministeri Blair, joutui tyyntyttelemään raivostunutta intialaista julkista mielipidettä. Maula pitää tapausta – samoin kuin *Jyllands Postenin* pilapiirrosjupakkaa – tulevaisuutta kuvaavana esimerkkinä: maat, josta siirtolaiset lähtevät, alkavat rikastuessaan ja saavuttaessaan maailman taloudessa yhä merkittävemmän aseman laittaa arvovaltaansa peliin ja seurata sitä tapaa, jolla heidän ”kansalaisiaan tai uskonveljiään” kohdellaan tulomaissa. Intialaisia ei voi enää noin vain tölviä, ja kiinalaisia ei ole voinut pitkään aikaan. Pilapiirrosjupakan aikana moni länsimaa otti lakin kouraan varjellakseen omaa teollisuuttaan niiltä tappioilta, jotka Tanska sai osakseen.

Taloudellisen globalisaation edetessä ja Afrikan mantereinkin noustessa vähin erin merkittäväksi tekijäksi, entisten siirtomaavaltujen vaihtoehdot jäävät vähiin: siivoa kielenkäyttösi tai itke ja siivoa kielenkäyttösi. Rasismiin ja muukalaispelkoon liittyvät kysymykset eivät sinänsä häviä, mutta talouden tasapainon muuttuessa syrjinnän kohteet voivat muuttua, aikanaan jopa kääntyä peilikuvakseen nykyisestä. Muutama vastaaja pohdiskeli sitä mahdollisuutta, että maailman populaarikulttuuri ja mediateollisuus irtoaa suurten siirtomaavaltujen mielikuvaherruudesta, ja Hollywoodin sijasta normaalin ihmisen raja-arvoja määrittelevätkin populaarikulttuurissa vahvat Intia ja Japani ja uutistuo-tannossa qatarilaisen Al Jazeeraan kaltaiset kolmannen maailman toimijat.

Poliittisesti korrekki kieli oli selvästi asia, joka jakoi vastaajia. Muutama haastateltava totesi ryssä-sanasta, että sen käyttö ei edes liiku sillä alueella, jolla on

mielekästä keskustella poliittisesti korrektin käyttäytymisen ja kielenkäytön rajasta, kyse on niin karkeasta ja tietoisesta loukkaamisesta. Joillekin vastaajista kysymys loukkaaviksi koettujen aiheiden välttämisestä ei ollut yhtä itsestään selvä. Tuomas Martikainen totesi, että ”välttävä kielenkäyttö on kääntymässä pyrkimyksiään vastaan. Se estää asioista puhumisen niiden oikeilla nimillä. Tässä liikutaan alueella, jossa loukkaamisen rajat ovat liukuvat”.

Roman Schatz taas viittaa Yleisradion *Ähläm Sähläm* -ohjelmaan⁹:

”Se Ähläm Sählämhän oli siinä mielessä raju suomalainen viihdepläjäys, että juontajaparina oli ”ryssä” ja ”neekeri” (...) pelkästään se aiheutti sen, että eihän siitä ohjelmasta tykätty, ja viihdeohjelmaksi se ei ollut kauhean onnistunut (...) Siinä leikittiin poliittisella korrektiudella, joka on ahdistava ilmiö (...) jonka takia moni ihminen tukahduttaa omat ajatuksensa, ei näin saa olla, ei näin saa ajatella, ei saa sanoa niin – paitsi jos itse on ”neekeri”, niin ne saa sanoa. Ja jos meidän rotujen ja kulttuurien välinen ymmärrys on niin pienestä kiinni, niin se on naurettavaa. (...) Poliittinen korrektiuus, se rikottiin oikein kunnolla tässä Ähläm Sähläm -sarjassa, moneen suuntaan. Yhtäkkiä ulkkarit siellä studiossa vittuili keskenään suomalaisille”.

Kysyin aika monelta vastaajalta kantaa *Ähläm Sählämin* kaltaiseen ohjelma-tyyppiin, jossa ilmoitetaan stereotyyppioita purettavan asettamalla ne naurunalaisiksi ja viemällä ne äärimmäisyyksiin. Moni antoi ymmärrystä¹⁰ ohjelman pyrkimykselle ottaa huumorin keinoin hankalia asioita käsiteltäviksi. Tekotapaa ei kuitenkaan pidetty onnistuneena. Kuten Maila-Katriina Tuominen huomautti, huumori, satiiri ja ironia ovat vaikeita vastaanotettavia varsinkin kansalle, jolla ei ole oikein tottumusta tiedotusvälineiden toiminnasta sellaisella alueella. *Mogadishu Avenue* -sarjan ja *Ähläm Sählämin* vertailussa tuli esille se, että edellinen oli vielä jälkimmäistä puhtaammin valtaväestön ajattelutavan kirjoittama. *Ähläm Sähläm* tarjosi laajat improvisoinnin ja tulkinnan mahdollisuudet koko tiimille, myös esittäville taitelijoille, mutta *Mogadishu Avenuesta* nousi esille ennen muuta suomalaisten käsikirjoittajien ajatusmaailma.

Elina Paloheimo viittaa Alankomaiden yleisradioyhtiön toimintaan, jossa maahanmuuttajia käsittelevien ohjelmien osuus on kiintiöity korkeaksi, mutta ei tekijöiden etnistä taustaa. Tämä voi tarkoittaa hyvin taitavia ja ammattitai-

9 Schatz kuului ohjelman tekijäryhmään.

10 *Ähläm Sähläm* oli YLE:n tv-kanavalla 1 kesällä 2006 lähettämä viihdesarja, joka noudatti formaattiin usein kuuluvaa etnistä pyramidia niin, että juontajista oli maahanmuuttajia 100 %, näyttelijöistä noin 40 % ja käsikirjoittajista 20 %. (lähde Wikipedia)

toisia ohjelmia, joiden ajattelutapa on kuitenkin valtaväestön ajattelun suuntainen.

Näitä kysymyksiä pohtiessaan moni haastateltava tapaili sanoja ja etsi sopivia käsitteitä. Puhuttiin tiedostamattoman tai alitajuisen alueesta. Itse puhuisin myyttien ja tarinoiden alueesta, joka luo ”syvät urat” kunkin kulttuurin yhteiseen ja kullekin kulttuurille erityiseen ajatteluun. Syvät urat merkitsevät perustavia käsityksiä ihmisen ja yhteiskunnan, ihmisen ja luonnon sekä sukupuolien ja sukupolvien välisestä suhteesta – monesta muusta asiasta toki myös.

Myyttien ongelma mediassa on, että kun ajattelu etenee niiden suuntaisesti, tunnemme mielihyvää ja mukana olemisen kokemusta. Jos ajattelu yrittää edetä toisille urille, se törmää kopsahtaen urien valliin, ja selviämme törmäyksestä antamalla selityksen poikkeavalle viestille ja ohjaamalla mielen taas takaisin tuttuun kaavaan.

Miten rikkoo tämä syvän uran tuottaman mielihyvän ja törmäämisen tuottaman epämiellyttävyyden mekanismi? Huumori yhdistää lähtökohtaisesti toisiinsa aiemmin kuulumattomia kenttiä. Muitakin keinoja on, mutta televisiossa huumori on yksinkertaisin tarjotessaan välittömän palkinnon siitä, että yritämme ajatella hieman eri tavalla kuin tavanomaisesti ajattelemme. Draamasarjoissa kyse voi olla siitä mielihyvän tunteesta, jonka samastuminen ja ongelmien ratkeaminen – tavalla tai toisella – tuottaa.

Populismi ja pimittäminen

Yksi kysymyksistäni oli mahdollisen populistisen mediareaktion nousu Suomessa, sellainenhan koettiin 1990-luvun alussa. *Se*-lehden pääotsikko kesäkuussa 1991 oli: ”Aids-hysteria riehuu Porvoossa: PAKOLAINEN MYY ITSEÄÄN KOULUPOJILLE! Kahdella pojalla jo HIV-tartunta”. Ja heinäkuussa: ”Joukolla 8 miehen: SOMALIJOUKKO RAISKASI SUOMALAISTYTÖN NASTOLASSA!”. (Luostarinen 1991a, 2)

Moni piti reaktiota mahdollisena, mutta harva suomalaisen median yleiskuvaan ratkaisevasti vaikuttavana. Tuomas Martikainen kirjoittaa:

”Tälle on selvästi tilausta, jota ei vielä kunnolla käytetä. Uskoisin ainakin jonkinlaisen skandaalilehdistön syntyyn, mutta vielä on vaikea arvioida kuinka laajamittaisesta ilmiöstä voisi olla kysymys. Ehkä suomalainen keskittien kulkeminen estää härskeimmät ylilyönnit, mutta esim. 7-päivää lehden esimerkki osoittaa, että se on täysin mahdollista”.

Kaius Niemi ei pidä mahdottomana, ettei aikakauslehdistön puolelle voisi syntyä ”populistisia henkäyksiä”, mutta silloin hetken ja tilaisuuden pitää olla oikea ja valtamedian harhautua antamaan asioista liian siloteltu kuva. Jos kasautuu painetta siitä, että valtamedia pimittää asioita, skandaalilehdistö voi ratsastaa sillä. Populistiset reaktiot saavat käyttövoimansa siitä tunteesta, että eliitti päättää ja valikoi sen, mitä kansalle voidaan maahanmuuttoon liittyvistä ilmiöistä kertoa.

Elina Paloheimo uskoo, että oikeistopopulismia on kaikissa maissa ja ilmiöt voivat levitä Suomeenkin. Hän pitää Hollantia esimerkkinä maasta, jossa media pelasi liian pitkään ”liian kauniilla kuvilla”. Putoaminen etnisten suhteiden ankaraan arkeen oli sitten kova. Suomikin on tähän saakka ollut niin rauhallinen paikka, ettei median suvaitsevaisuus ole joutunut sen pahempaan testiin:

”Islamistien, fundamentalistien jatkuva vahvistuminen ympäri Eurooppaa, se voi panna Suomenkin vielä koville. En tiedä, miten tehdään sitten kun on kova paikka ja alkaa tappouhkauksia sataa, eikä vain uhkauksia, kun alkaa tapahtua jotakin.”

Paloheimo toivoo, että suomalainen journalismi voisi sellaisessakin tilanteessa säilyttää järkevän, liberaalin linjansa, johon ei sisälly turhaa arkuutta tai pelkoa, mutta ei myöskään uhittelua sillä, että mehän sanotaan, mitä meitä huvittaa. Hän toivoi myös, ettei journalismi alkaisi toimia ”tv-maailman syntien” mukaisesti ja nostaa esiin molemmin puolin ääriaseiteiden edustajia; maltillisista asenteista syntyy ”vähemmän raflaavia” ohjelmia, mutta ne edustavat usein paremmin ihmisiä ja heidän ajatteluaan.

Muutama haastateltava kiinnitti huomiota siihen, että suomalaisen median asenteet kulttuurisia konflikteja kohtaan ovat vielä suhteellisen avoimia, pohdiskelevia. Saman asian huomasi Männistö (2007) tutkiessaan suomalaislehtien reaktioita *Jyllands Postenin* pilakuvakohun aikana. Monessa maassa asenteet on jo kirjoitettu lähes kiveen, eikä niiden muuttaminen pelkän keskustelun keinoin ole helppoa.

Haastateltavilla on kokemusta toisen äärilaidan, suomalaisten rassistien ryhmien toiminnasta. Useampikin monikulttuurisuuskeskustelussa näkyvästi esillä ollut ihminen on joutunut kääntymään poliisin puoleen mm. vihapostin vuoksi. He eivät pidä toimintaa kovin järjestäytyneenä ja yhteiskunnallisesti vaarallisena, mutta omakohtaisesti koettuina esimerkiksi verkossa julkaistavat puheenvuorot ovat järkyttäviä, uhkaavia ja masentavia. Yksittäisenä toimijana nousi useammassa puheenvuorossa esiin Suomen Sisu, jonka keskustelupalsta on vakiintuneimpia muukalaisvastaisen nationalismin foorumeita (Pekkinen

2005, 59–61). Koska ajattelutavalla on selvästi kysyntää – ja maahanmuuton kasvaessa ehkä entistä enemmän – myös esimerkiksi aikakauslehdistön puolella voi syntyä tarjontaa.

Myös tämän aihepiirin suhteen haastateltavat painottivat sitä, että yksittäinen Suomeen kohdistuva tai Suomessa tapahtuva etnisiin tai kulttuurisiin suhteisiin liittyvä kriisi tai konflikti voi laukaista kielteisen kehityksen ja ehkä muuttaa poliittiseksi toiminnaksi sellaisen oikeistopopulistisen ja äärinationalistisen poliittisen potentiaalin, jonka olemassa oloa ei rauhallisena aikana ole havaittu.

Ehkäpä syy siihen, miksi poliittiset puolueet olivat suhteellisen hiljaa esimerkiksi maaliskuussa 2007 pidettyjen vaalien alla maahanmuuttoon ja kulttuuriin konflikteihin liittyvistä asioista, oli varovaisuus ja äänestäjien menettämisen pelko. Suurin osa puolueista on yhtä mieltä maahanmuuton tarpeesta, ja pelkona on Tanskan kaltainen tilanne, jossa vuosia jatkunut sisäinen etnisten suhteiden kiristyminen kärjistyi kansainväliseksi konfliktiksi ja tuotti merkittävät tappiot maan imagolle ja vientiteollisuudelle. Missä tahansa Euroopan maassa on ainekset samanlaiseen kehitykseen.

Miten suomalainen journalismi reagoi silloin, jos poliittisen päätöksenteon keskuudessa vallitsee konsensus hiljaisuudesta? Historiallisesti medialla ei ole mainetta veneen keikuttajana. Kaius Niemi kertoo marraskuusta 2006, jolloin *Helsingin Sanomien* kaupunkitoimitus järjesti Helsingin Kinopalatsissa keskustelutilaisuuden maahanmuuttoon liittyvistä kysymyksistä. Tilaisuuden suosio yllätti järjestäjät, sisään mahtui vain hieman yli puolet pyrkijöistä:

”Asia herättää kyllä paljon keskustelua, intohimoa ja kiinnostusta (...). Medialla on velvollisuus nostaa sellaisia aiheita, joita poliittiset puolueet eivät halunneet ennen vaaleja hirveästi kosketella (...). Journalismilla on suuri ja tärkeä merkitys kansalaisyhteiskuntamielessä tällaisessa tilanteessa, jossa konsensus on voimakas (...). Jonkun se täytyy tehdä ja siinä on lehdistön paikka”.

Helsingin Sanomien järjestämä seminaari oli jäänyt myönteisenä aloitteena monen haastateltavan mieleen, vaikka käytännön toteutusta arvosteltiinkin välillä kovasanaisesti.

Haastateltavat olivat Kaius Niemen kanssa yhtä mieltä siitä, että juuri tällaisena kansakunnan unilukkarina median tulisi toimia: avoin keskustelu on se strategia, jolla moniarvoinen yhteiskunta voi käsitellä kipupisteitä ja löytää sitoutumista osin ristiriitaisiksi koettuihin tavoitteisiin. Kaikkia ja kaikenlaisia mielipiteitä on ollut lupa esittää ja kaikilla on tilaisuus tulla kuulluksi, vaikka yksimielisyyttä ei syntyisikään.

Eri asia sitten on, riittääkö medialla tähän kiinnostusta, voimavaroja ja ammattitaitoa. Onko aikaa ja mahdollisuuksia käsitellä analyttisesti asioita, jotka tuskin ovat kovin myyviä ja jotka usein herättävät yleisössä kriittisiä ja ärtyneitä reaktioita? Miten aktivoida keskustelua tavalla, joka ei johda mielipiteiden kärjistymiseen ja siihen, että julkisen tilan täyttävät äärilaitojen kiihkoilijat? Keskustelua vaikeuttaa sekin, että kantasuomalaiset ja monet maahanmuuttajaryhmät ovat tottuneet hyvin erilaiseen retoriseen perinteeseen, joten toimittajan vaikeana tehtävänä on tulkata sitä, mitä itse kukin oikeastaan sanomisellaan tarkoittaa.

Kun aikaa kuluu...

Ajan kuluminen ja keskinäisen vuorovaikutuksen ja viestinnän lisääntyminen eivät ole sinällään tae siitä, että valtaväestön ja vähemmistöjen keskinäiset tai eri vähemmistöjen väliset ymmärryksen ja suvaitsemisen tunteet lisääntyisivät. Kyse on viestinnän ja vuorovaikutuksen sisällöstä ja laadusta.

Selvästi alempana ja huonommassa asemassa olevaa on helppo suvaita. Eri asia on – kuten Umayya Abu-Hanna sanoo – jos hän haastaa sinut työn haussa ja kilpailee arvoista, uskosta ja totuudesta. Toimittajatkin, joiden on ollut helppo neuvoa muita suvaitsevaisuuteen, joutuvat kohtaamaan kilpailun haasteen omassa työssään.

Monietnisen yhteiskunnan vaatimat uudet valmiudet eivät kasva luonnostaan, vaikka Maila-Katriina Tuomisen mukaan toimittajakunta usein niin kuvittelee:

”Luulen, että ammattikuntana meillä on sellainen harha, että mehän olemme se etujoukko, se avantgardistien joukko, jotka pystymme toimimaan minkälaisten ihmisten kanssa tahansa”.

Näin ei ole, toteaa Tuominen. Hän arvelee, että todellinen muutos toteutuu vasta sitten, kun alalle tulevat ne, jotka ovat tottuneet toimimaan erilaisten ihmisten kanssa jo päiväkodista ja ala-asteelta saakka: ”Siinä on se muutosvoima, joka tähän yhteiskuntaan kyllä vaikuttaa”.

Mutta arkipäiväistykö maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyvä journalismi koskaan, muuttuuko se aiheeksi muiden joukossa eikä siihen liity suuria tunnelatauksia? Roman Schatz viittaa Saksaan ja uskoo, ettei aihe arkipäiväisty koskaan. Jännitteet säilyvät, mutta niiden kanssa opitaan elämään. Monet vastaajat arvelevat, että vähemmistöihin liittyvä ”stigma ja mystiikka” vähenevät,

eikä maahanmuuttajien elämää koeta enää nykyisessä määrin eksoottiseksi sen paremmin negatiivisessa kuin positiivisessakaan mielessä. Elämä monietnisisessä yhteiskunnassa opettaa kaikki noudattamaan jonkinlaisia sosiaalisia liikennesääntöjä, jotta arkinen kanssakäyminen on mahdollista. Kuinka syvälle ne on omaksuttu ja minkä asteinen kriisi – esimerkiksi taloudellinen tai poliittinen – tarvitaan siihen, että sopimukset sanotaan irti, on eri asia.

Yksi ajan kulumisen vaikutus on etnisten hierarkioiden syveneminen. Arvostuksen tikapuiden rakentelua eivät harrasta pelkästään valtaväestö ja sen media, vaan myös vähemmistöt keskenään. Perinteiset tai pitkään maassa asuvat vähemmistöt voivat katsoa pitkin nenänvarrtta uusia tulokkaita, jotka yleensä saavat myös ne huonoimmin palkatut ja epämiellyttävimmät työt.

Haastateltavat olivat pääosin sitä mieltä, että Suomessa on jo muotoutunut varsin pitkälle etninen hierarkia, jossa erityisesti somalialaisten asema on ongelmallinen. Venäläisten osalta pulmat liittyvät ennen kaikkea Suomen ja Venäjän välisen historian luomaan jännitteeseen. Kummankin vähemmistön riskinä on eristäytyminen ja koteloituminen, jolloin kyky hoitaa vähemmistön erityisiä intressejä suomalaisessa yhteiskunnassa heikkenee. Muutama haastateltava tosin katsoi, että maahanmuuton lyhyen historian vuoksi etniset hierarkiat eivät ole Suomessa vielä ”valmiit”, vaan ulkomaalaisiin suhtaudutaan yhä poikkeavan yleistävasti.

Toinen hierarkia rakentuu maahanmuuton syyn pohjalle: turvapaikkakäytännön kautta maahan tulleet uhkaavat jäädä tämän hierarkian pohjalle. He ovat myös se ryhmä, johon näytetään kohdistettavan rajoittavia toimia samaan aikaan kun muita maahanmuuton muotoja avataan. Poliitiikan ja hallinnon tason institutionaaliset toimet saavat ehkä ajan myötä seurauksensa myös katurasmin tasolla.

Suomella on vielä aikaa, sanoo Ritva Siikala, mutta kukaan ei tiedä kuinka pitkään. Nykyisen yhteiskunnan vielä varovainen ja alueellisesti hyvin epätasainen muutos kohti monietnisyttä on osattava normalisoida, katsoa luonnolliseksi tilaksi, jossa kansakuntaa rakennetaan eteenpäin muiden periaatteiden kuin etnisen homogeenisuuden varassa. Sitten on mahdollisuuksia kohdata maahanmuuton kasvu ja väestöryhmien suhteisiin liittyviä suuriakin ongelmia.

Odotettavissa siis Suomessa vuoteen 2015 mennessä? Lievästi selkenevää, joskin ennusteen luotettavuus on mahdollisten myrskyjen vuoksi epävarma etenkin sen loppujaksolla. Pilvisyyttä esiintyy kulttuurien kohtaamisen ja kulttuurisen lukutaidon tienoilla. Uusia pieniä aurinkoja näyttäisi syntyvän erityisesti päiväkotien kohdalla.

Kirjallisuus

- Helminen, Marjut** (1996). *Etniset vähemmistöt – maahanmuuttajat – ulkomaalaiset – kuinka raportoida?* SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 4.
- Jaakkola, Magdalena** (1996). Rasistinen väkivalta ja ”ulkomaalaisasenteet” Suomessa. Teoksessa Taina Dahlgren, Juhani Kortteinen, K.J. Lång, Merja Pentikäinen ja Martin Scheinin (toim.) *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kunelius, Risto, Eide, Elisabeth, Hahn, Oliver & Schroeder, Ronald** (toim.). (2007) *Reading the Mohammed Cartoon Controversy. An International Analysis of Press Discourses on Free Speech and Political Spin*. Working Papers in International Journalism 1/2007. Bochum/Dortmund: Projektverlag.
- Luostarinen, Heikki** (1986). *Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941–44: tausta ja sisältö*. Tampere: Vastapaino.
- Luostarinen, Heikki** (1992a). Vanhan vainoojan poika. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.). *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä*. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja A 1/92.
- Luostarinen, Heikki** (1992b). Vaihduktakuvio. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.). *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä*. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja A 1/92.
- Männistö, Anssi** (2007). *Sanavastuun ja -vapauden paini*. Journalismikritiikin vuosikirja 2007, Tampereen yliopisto.
- Pekkinen, Anna-Maria** (2005). Vierasvihaa verkossa – internetin rasismiaineistojen jatkoseuranta. Teoksessa Pentti Raittila (toim.). *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, julkaisu C 39/ 2005.
- Pietikäinen, Sari**. (2000) *Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts*. Jyväskylä Studies in Communication, Jyväskylä.
- Pietikäinen, Sari & Luostarinen, Heikki** (1996). Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Taina Dahlgren, Juhani Kortteinen, K.J. Lång, Merja Pentikäinen ja Martin Scheinin (toim.) *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sihvola, Jukka** (toim.) (1992). *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä*. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja A 1/92.

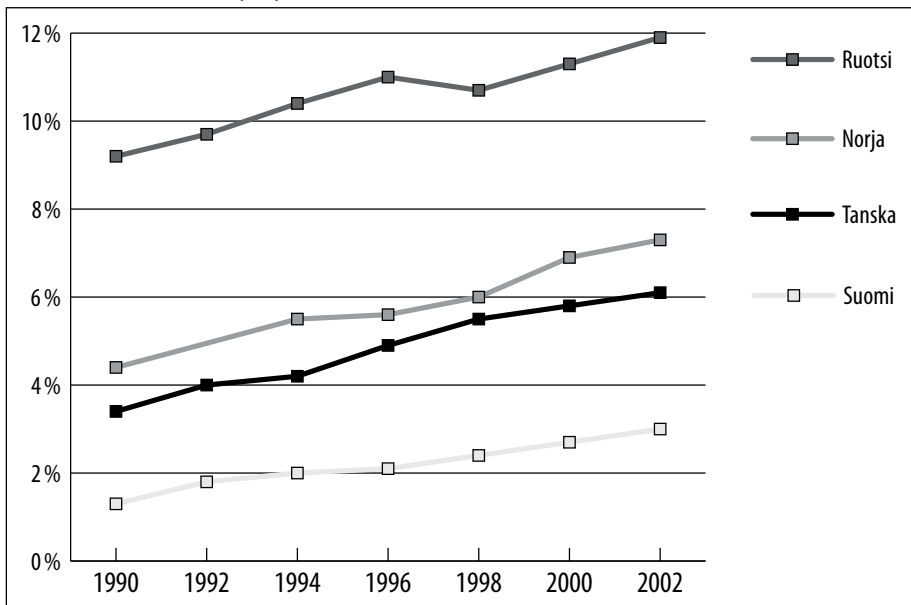
Karina Horsti

Pohjoismaat: Tekstin tutkimuksesta tuotannon, käytön ja vastaanoton tutkimukseen

Maahanmuutto Suomeen, Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan on vuosien aikana ollut ajallisesti ja määrällisesti mutta myös kansallisuuksittain verrattuna erityyppistä. Myös maahanmuuttajiin ja etnisiin vähemmistöihin kohdistuvissa asenteissa on eroja maiden välillä. Taustoitan katsauksen aluksi maahanmuuton yleistä kehitystä Pohjoismaissa keskittymällä 1990-luvun tilanteesta vuoden 2006 tilanteeseen.

Maahanmuutto on lisääntynyt vuosi vuodelta kaikissa Pohjoismaissa 1990-luvulta lähtien. Eniten ulkomailla syntyneitä on Ruotsissa, ja seuraavina tulevat Norja ja Tanska. Selvästi näitä vähemmän ulkomailla syntyneitä on Suomessa.

Kuvio 1. Ulkomailla syntyneiden osuus väestöstä 1990–2002¹

¹ Migration Policy Institute, MPI Data Hub. www.migrationinformation.org. [Viitattu 16.5.2007].

Kunkin Pohjoismaan ulkomaalaistaustainen väestö on omanlaatuisensa. Lähialueilta muuttaneiden osuus näkyy kansalaisuusryhmien kärjessä kaikissa maissa paitsi Tanskassa, jossa on eniten turkkilaisia ja irakilaisia (taulukko 1). Suomessa eniten on virolaisia, venäläisiä ja ruotsalaisia, Ruotsissa taas suomalaisia. Norja poikkeaa muista siinä, että sen ulkomailla syntyneistä puolet on tullut muista Pohjoismaista. Tanska siis ohittaa Norjan ulkomaalaisten määrässä, jos tilastoista jätetään pois Pohjoismaista tulleet muuttajat. Norjan ulkomaalaissyntyisten kärjessä ovat Ruotsi, Tanska, Puola ja Saksa. Vasta näiden jälkeen tulee ensimmäinen Euroopan ulkopuolinen maa Irak. Norja on siis houkutelut eniten lähialueiden ja Länsi-Euroopan maiden kansalaisia.

Taulukko 1: Yleisimmät pysyvästi oleskelevien ulkomaalaisten kansalaisuudet²

Suomi	Ruotsi	Tanska	Norja
Venäjä	Suomi	Turkki	Ruotsi
Viro	Serbia & Montenegro	Irak	Tanska
Ruotsi	Irak	Saksa	Puola
Somalia	Bosnia & Hertzegovina	Bosnia & Hertzegovina	Saksa
Serbia	Iran	Norja	Irak
Kiina	Norja	Britannia	Britannia

Myös asenteet maahanmuuttajia kohtaan vaihtelevat Pohjoismaissa jonkin verran. Pohjoismaat ovat keskimäärin myönteisempiä monikulttuurisuudelle kuin muut Euroopan maat. Yleisesti tarkastellen eurooppalaiset mielipidetutkimukset, Eurobarometer ja European Social Survey, viittaavat siihen, että ruotsalaiset suhtautuvat maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien oikeuksiin muita pohjoismaalaisia ja muita eurooppalaisia myönteisemmin. Sen sijaan tanskalaiset ja suomalaiset suhtautuvat monikulttuurisuuteen hieman ruotsalaisia kielteisemmin. Norja ei ole näissä EU-tutkimuksissa mukana. (Majorities' Attitudes towards Migrants and Minorities. Key findings from the Eurobarometer and the European Social Survey, EUMC 2005.)

Tässä katsauksessa käsittelen muiden Pohjoismaiden mediatutkimusta maahanmuuttoon ja etnisiin suhteisiin liittyvissä aiheissa, mutta suhteutan tut-

2 Suomen tiedot vuodelta 2006 Työministeriön maahanmuuttotilastoja www.mol.fi [viitattu 9.5.2007], Ruotsin tiedot vuodelta 2004 Demographics of Sweden, Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Sweden [viitattu 16.5.2007], Tanskan tiedot vuodelta 2006 Statbank Denmark www.statbank.dk [viitattu 9.5.2007], Norjan tiedot vuodelta 2006 Statistisk sentralbyrå www.ssb.no [viitattu 9.5.2007].

kimuksen tilaa myös Suomeen. Selvitys keskittyy vuosiin 2000–2007³, koska aiheesta ilmestyivät ensimmäiset väitöskirjat kaikissa maissa vuosituhannen vaihteen tienoilla. Aikaisempi tutkimus nousee esiin uuden tutkimuksen välityksellä. Selvityksen aineisto on koottu tietokantahauilla (Nordicom-tietokanta, EBSCOhost Electronic Journals Service, SAGE Communication Journals, DOAJ Directory of Open Access Journals) sekä pohjoismaisille media ja etnisyys -aihepiiristä julkaissille tutkijoille suunnatulla kyselyllä, joka toteutettiin joulukuun 2006 ja maaliskuun 2007 välisenä aikana⁴.

Mediaan, etnisyyteen ja maahanmuuttoon liittyvä tutkimus risteilee monitieteisessä maastossa. Tutkijoita ja tutkimusta on siten haettava eri oppiaineista ja tiedekunnista. Maahanmuuton monitieteinen tutkimuskenttä on alkanut vakiinnuttaa paikkaansa kaikissa Pohjoismaissa viimeisten 10 vuoden aikana. Tutkimus on alun perin painottunut demografiaan, maantieteeseen ja siirtolaisuuteen, mutta antropologia, sosiologia, kasvatustiede, politiikan tutkimus, psykologia, kulttuurintutkimus ja mediatutkimus ovat viime vuosina tuoneet uutta painotusta tälle monitieteiselle kentälle.

Etnisiin vähemmistöihin ja maahanmuuttoon liittyvää mediatutkimusta on aiemmin ja selvästi eniten tehty Ruotsissa ja vähiten Norjassa. Vaikka Suomessa tutkimusta on alettu tehdä myöhemmin kuin Ruotsissa ja Tanskassa ja vaikka Suomessa maahanmuuttokysymys ei ole vielä muodostunut poliittisesti yhtä kuumaksi, tutkimuksen määrä ja laatu ovat nykyisin vastaavalla tasolla kuin Ruotsissa ja Tanskassa.

Etnisyyteen liittyvä mediatutkimus voidaan jakaa karkeasti vähemmistömedian ja valtamedian tutkimukseen. Suomessa ja Norjassa vähemmistömediaan liittyvää tutkimusta on tehty vähemmän, mikä liittyy vähemmistömedian määrään: Tanskassa ja Ruotsissa on huomattavasti suurempia maahanmuuttajaryhmiä ja siten enemmän vähemmistömediaa. Etnisen median, omankielisen median, transnationaalien ja diasporisen median tutkimus on selvästi kasvanut viime vuosina Yhdysvalloissa ja Britanniassa, ja sama trendi näkyy siis myös pohjoismaisessa tutkimuksessa. Tässä katsauksessa keskityn kuitenkin tarkastelemaan valtamediaan kohdistuvaa tutkimusta, jota kuitenkin tehdään selvästi eniten.

Valtamediaa on tutkittu kolmesta näkökulmasta: 1) mediatuotannon, 2) tekstin, 3) vastaanoton ja käytön kannalta. Tuotannon tutkimuksessa huomiota on kiinnitetty erityisesti maahanmuuttajataustaisten toimittajien sijoittumiseen

3 Vuosien 1995–2000 tutkimusta on selvitetty Suomen, Ruotsin ja Tanskan osalta teoksessa ter Wal 2002.

4 Lähdeluettelo on valittu tieteellisen tason mukaan, mutta mahdollisimman monipuoliseksi. Graduja ei ole otettu mukaan.

media-ammatteihin. Tutkijat ovat tarttuneet myös erilaisiin monikulttuurista näkökulmaa tukeviin hankkeisiin, kuten koulutusprojekteihin, ohjeistukseen ja neuvontaan. Journalistista työprosessia ja toimitusten käytännön työtä ei juuri ole tutkittu. Tekstin tutkimuksen voi jakaa valtajournalismiin, monikulttuurisuushankkeisiin ja viihteeseen kohdistuvaan tutkimukseen. Näistä näkökulmista tehtyä tutkimusta löytyy kaikista neljästä maasta. Vastaanotto puolen tutkimuksessa huomiota on kiinnitetty erityisesti maahanmuuttajien median käyttöön. Sen sijaan yleisöjen tulkinnat ovat vielä harvinaisia tutkimuskohteita.

Kaiken kaikkiaan pohjoismaista tutkimusta kuvaa kehitys, jossa 1980–1990-luvuilla on aluksi lähdetty liikkeelle tekstin tutkimuksesta, useimmiten määrällisen sisällön erittelyn ja laadullisen diskurssianalyysin menetelmin. On haluttu löytää vastauksia siihen, mitä aiheita valtamedia nostaa maahanmuuttokysymyksistä esiin sekä mitä näkökulmia ja lähteitä viestimet painottavat. Myöhemmin tutkimusnäkökulmat ovat laajentuneet tuotannon ja vastaanoton puolelle, mutta tämä muutos on vasta tuloillaan Pohjoismaissa. Tutkimus on yhä painottunut mediatuotteiden analyysiin. Kuvailen lyhyesti kunkin maan mediatutkimuksen kehitystä ja painopisteitä. Nostan esiin myös keskeisiä tutkimustuloksia.

Ruotsi edelläkulkija myös tutkimuksessa

Ruotsi on ollut Pohjoismaista edelläkävijä sekä itse maahanmuuton määrässä että maahanmuuttokysymyksiä tarkastelevassa mediatutkimuksessa. Maahanmuuttajia käsittelevien mediatekstien analyysi on selkeästi pisimmällä Ruotsissa. Tutkimusta on tehty pitkään ja useista eri näkökulmista. Esimerkiksi historiallista kehitystä, sukupuolittumista ja eri genrejä on analysoitu. Ensimmäiset julkaisut maahanmuutosta ja mediasta ilmestyivät 1980-luvulla (Hedman 1985; Hultén et al 1988; Brune 1990). Ensimmäisenä on sosiologi Love Hedmanin (1985) analyysi vuosien 1980–84 suurimpien valtaviestimien ulkomaalaisuutisoinnista. Määrälliset sisällönerittelyt (Hedman 1985; Asp 1998, 2002; Hultén 2006) osoittavat, että maahanmuuttajia ja etnisiä suhteita käsittelevä uutisointi on lisääntynyt runsaasti. Esimerkiksi vuodesta 1965 uutisointi on yli kolminkertaistunut vuoteen 2000 verrattuna (Hultén 2006). Uutisointi on vaihdellut temaattisesti vuosien saatossa, mutta 1990-luvulta lähtien journalismi on muuttunut aiempaa moninaisemmaksi aiheiltaan. Vuosikymmenten aikana kuitenkin maahanmuutto, rikollisuus, kulttuuri ja urheilu ovat useimmin toistuvia aiheita maahanmuuttajiin liittyvissä uutisissa. (Hultén 2006.)

Maahanmuuttoon ja mediaan liittyviä väitöskirjoja alkoi ilmestyä 2000-luvun puolella, joten siinä Pohjoismaat ovat kutakuinkin tasapäisiä. Tosin Birgitta Löwander väitteli Upsalan yliopistosta rasismien ja anti-rasismien julkisuudesta jo vuonna 1997, Pohjoismaiden ensimmäisenä. Tutkimus kohdentui vuosina 1991–1992 julkisuudessa näkyvästi esillä olleen uusnatsien toiminnan uutisointiin. Löwanderin mukaan ruotsalainen uutismedia patologisoi rasismien uutisilön ongelmaksi, ei yhteiskunnalliseksi ongelmaksi.

Uutisjournalismista Ylva Brune (2004) ja Gunilla Hultén (2006) väittelivät verrattain myöhään, sillä he ovat kuitenkin julkaisseet tutkimustuloksiaan jo 1980-luvulta lähtien. Molemmat käyttävät sekä määrällistä että laadullista erittelyä. Molemmissa tutkimuksissa myös vertaillaan historiallisesti journalismia eri aikoina. Sekä Brune että Hultén kiinnittävät huomiota maahanmuuttajien representaation lisäksi Ruotsin ja ruotsalaisuuden esittämiseen: journalismi esittää maahanmuuttajien avulla ruotsalaisuuden unelmana, johon uusien tultijoiden tulisi sopeutua ja pyrkiä. Brunen tutkimus koostuu kolmesta osiosta: ensinnäkin hän tarkastelee pakolais- ja turvapaikanhaku-uutisointia vuodelta 1993, toiseksi rasistisen väkivallan julkisuutta vuosina 1976, 1987 ja 1995 sekä kolmanneksi maahanmuuttajuuden (invandrare) diskurssia 1970- ja 1990-luvuilla.

Ruotsissa tekstin tutkimusta on tehty myös viihteestä. Esimerkiksi Carina Tigervall (2005) tarkasteli diskurssianalyysin keinoin ruotsalaisissa elokuvissa vuosina 1970–2000 tuotettuja etnisiä ja kansallisia identiteettejä. Elokuvat sekä tuottivat että haastoivat hallitsevaa valta-asetelmaa etnisten ruotsalaisten ja muiden välillä. Maahanmuuttajat esitettiin sympaattisina toisina antirasistisessä diskurssissa. Tosin nämä ”myönteiset” representaatiot eivät haastaneet ruotsalaisen ja maahanmuuttajan välistä kuilua. Kun haluttiin kritisoida ruotsalaista elämäntapaa, maahanmuuttajuus edusti traditionaalista utopistista haavetta.

Ruotsalaisessa tutkimuksessa naisnäkökulma on ollut läsnä vahvasti, näkyvämmän kuin Suomessa (esim. Tigervall 2005; Hultén 2006; Brune 2004). Ruotsalaisessa keskustelussa intersektionaalisuus on pinnalla nyt myös maahanmuutto ja media -tutkimuksessa: tutkijat tarkastelevat etnisyyden, sukupuolen ja luokan välisiä kytköksiä.

Journalistinen tuotantoprosessi näkyy ruotsalaisessa tutkimuksessa lähinnä maahanmuuttajataustaisten toimittajien urakehityksen tutkimuksessa (Svensen 2000; Djerf-Pierre & Levin 2005). Tutkimusten taustalla ovat journalistiliitto ja oikeusministeriö. Ruotsissa on toteutettu lukuisia monikulttuurisuus-hankkeita, joilla on pyritty edistämään sekä muualta tulleiden toimittajien että Ruotsissa koulunsa käyneiden nuorten hakeutumista ja pääsyä alalle. Näitä

hankkeita sinänsä ei ole tutkittu, mutta hankkeet nousevat esiin toimittajien ammatin tutkimisen yhteydessä.

Tutkimusten tuloksissa toimittajakunnan etnisen moninaisuuden kehittämisen haasteet ja mahdollisuudet nähdään ensinnäkin rakenteellisiksi, toiseksi kulttuurisiksi sekä kolmanneksi rakenteellis-kulttuurisiksi. Rakenteellisella tasolla viitataan erilaisiin koulutuksellisiin, ammatillisiin ja institutionaalisiin diskriminoinnin mekanismeihin sekä ”positiivisen diskriminoinnin” mahdollisuuksiin, joilla voidaan vaikuttaa alalle sijoittuvien media-ammattilaisten etniseen moninaisuuteen. Rakenteellisista esteistä yleisimpinä nousevat media-alan keskiluokkaisuus, maahanmuuttajien heikko ruotsin kielen hallinta sekä kontaktiverkostojen puute sosio-ekonomisesti marginaalisessa asemassa oleville vähemmistöille. Sama ongelma koskee heikompiosaisia ruotsalaisiakin. Kiintiöihin Ruotsin toimituksissa on suhtauduttu kielteisesti, mutta yhteiksi rakenteelliseksi poluksi nähdään valtamedian monikulttuurisuushankkeet, joiden avulla toimittajia päätyy alalle.

Kulttuurisen tason esteinä tutkimuksissa nostetaan esiin ruotsalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan heikko hallinta sekä työhönottajien käsitys, että hallinta on heikkoa. Selityksenä etnisten vähemmistöjen vähäiseen näkyvyyteen toimittajina esitetään myös se, että uusruotsalaiset arvostavat toimittajan ammattia kantaruotsalaisia vähemmän. Nuoret näkevät toimittajan ammatin osin entisten maiden vaarallisuuteen ja sensuuriin

liittyvän kokemustensa takia kielteiseksi, mutta myös heikko palkkaus ja vähemmistöjen kokema syrjintä ja rasismi mediaesityksissä mainitaan esteiksi. Kulttuurisen tason mahdollisuuksina puolestaan nousee vähemmistöjen valtaväestöstä poikkeava kulttuurinen kompetenssi ja verkostoituminen. Näiden tarve on korostunut erityisesti joidenkin kriisien yhteydessä. Esimerkiksi Göteborgin viestimissä ymmärrettiin diskopalon jälkeen, ettei toimituksista löytynyt lainkaan kontakteja perheisiin, joita tragedia kosketti.

Kulttuuris-rakenteellisella tasolla viitataan ammattiin johtaviin polkuihin, joissa yhdistyvät kulttuurinen erityisyys ja rakenteelliset tekijät. Vähemmistöjen oma media on yksi keskeinen väylä, jolla sekä maahanmuuttajina tulleet toimittajat että Ruotsissa syntyneet media-ammateista kiinnostuneet nuoret löytävät polkunsaa ammattiin ja myös valtamediaan.

Ruotsista ei löydy tutkimusta valtamedian yleisöjen tulkinnoista. Maahanmuuttajien median käyttöä tutkittiin 1990-luvun lopulla määrällisessä analyysissä, joka perustui 470 henkilön haastatteluihin (Weibull & Wadbring 1998). Tämän jälkeen aihepiiriä on selvitetty muutamassa Halmstadin yliopistossa ja Södertörnin yliopistossa tehdyssä yksittäisessä tutkimuksessa. Aiheesta ei ole tehty yhtä laajoja selvityksiä hallinnon käyttöön eikä väitöskirjatasoisia syvem-

piä tutkimuksia samaan tapaan kuin tekstin tutkimuksesta ja maahanmuuttajataustaisten toimittajien urakehityksestä.

Halmstadin yliopiston hanke ”Media practices in the new country” on uusin tutkimus median käytöstä. Tutkimus on vielä tekeillä, mutta tuloksia saataneen tämän vuoden loppuun mennessä. Tutkimus keskittyy tarkastelemaan etnografisin menetelmin maahanmuuttajina Ruotsiin tulleiden perheiden median käyttöä, mutta erityinen huomio kohdistuu 12–16-vuotiaisiin nuoriin. Haastatteluiden lisäksi tutkijat havainnoivat kodeissa perheiden mediatottumuksia.

Tanskassa monenlaista mediakäytön tutkimusta

Varsinkin Ruotsissa erilaiset ministeriöt ja instituutit ovat tilanneet aihepiirin tutkimusta. Tanskassa työ on ollut enimmäkseen yksittäisten tutkijoiden kiinnostuksen ja rahoitushakemusten varassa. Tanskalainen etnisten suhteiden verkosto (Nævnet for Etnisk Ligestilling) rahoitti tutkimusta vuoteen 2002 saakka. Tanskassa näyttää lisäksi olevan tyypillistä se, että mediaa ja maahanmuuttoa tutkitaan pikemminkin muissa lähitieteissä kuin varsinaisessa mediatutkimuksessa. Tutkimusta näyttäisi olevan eniten valtamedian representaatioista, erityisesti muslimien esittämisestä, sekä maahanmuuttajien identiteetin, integraation ja mediaympäristön suhteista. Transnationaalien ja diasporan käsitteet ovat sikäläisessä keskustelussa pinnalla.

Myös Tanskassa tutkimus on käynnistynyt tekstin tutkimuksesta (Hussain et. al 1997). Myöhemmissä tekstianalyyseissä on keskitytty erityisesti muslimien ja islamin esittämiseen mediassa (Hussain 2000; Hervik 2002), mutta esillä ovat olleet myös sukupuolinäkökulma (Andreassen 2005), historiallinen näkökulma (Jensen 2000) ja monikulttuurisuusjournalistinen näkökulma (Marselis 2003). Tapaus tutkimuksia on runsaasti Profeetta Muhammedin pilakuvista (Larsen & Seidenfaden 2006; Hervik 2007). Perusuutisoinnin kaava näyttää olevan Tanskassa kielteinen: pääaiheina vuonna 1996 etnisyyttä käsittelevissä yleisradioyhtiön radio- ja tv-uutisissa ovat olleet rikollisuus ja väkivalta sekä toisena maahanmuutto ja turvapaikanhaku (Hussain et. al 1997, 52). Uutisointia ovat hallinneet ongelmakehys ja nationalistinen näkökulma (Madsen 2000; Andreassen 2005).

Tanskassa muslimit on valtamediassa asetettu tanskalaisten ja tanskalaisuuden vastakohdaksi jo 1990-luvulla (Hervik et al. 1999; Hussain 2000; Hervik 2002). Tanskalaiset viestimet esittävät islamin useimmiten yhteydessä fundamentalismiin ja ääriliikkeisiin, ja näin ne tulevat tuottaneeksi vaaran ja pimeyden kehystä muslimeista ja islamin uskosta. Muslimien merkittävä osuus väes-

töstä on huomioitu lähes kaikissa tutkimuksissa. Esimerkiksi median käyttöön liittyvät analyysit kohdistuvat erityisesti muslimitaustaisiin ihmisiin.

Vastaanottotutkimuksen puolella Tanskassa on tehty tutkimusta vähemmistöjen median käytöstä jo kohtuullisen varhain. Hervik (1999) on tutkinut myös valtaväestön tulkintoja. Tutkimus kohdistui Ekstrabladetin ja Jyllands-Postenin sisältöihin sekä näiden lehtien yleisöihin vuonna 1997. Laadullisia haastatteluita tehtiin 50. Tämä tutkimus esitti väitteen, että yleisön ennakkoluuloiset käsitykset pohjautuivat enimmäkseen median luomaan kielteiseen kuvaan maahanmuuttajista.

Maahanmuuttajien median käytössä näkyy voimakas painottuminen lähtömaan viestimiin sekä transnationaaliin ja kansainväliseen mediaan. Haastattelututkimuksissa nousee esiin kokemus, jonka mukaan tanskalaisviestimet tuottavat negatiivisen kuvan Tanskassa asuvista etnisistä vähemmistöistä (esim. Christiansen & Sell 2000). Tutkija Mustafa Hussain (2002, 2003) näkee tämän yhdeksi merkittäväksi syyksi siihen, että vähemmistöt välttävät tanskalaismedian käyttöä ja seuraavat mieluummin kansainvälistä uutismediaa.

Maahanmuuttajien mediankäytön tutkimuksessa Tanska on selvästi ollut muita Pohjoismaita aiemmin liikkeellä. Connie Caroe Christiansen (2003) analysoi vuonna 1999 suurimpien Länsi-Euroopan ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajaryhmien uutismedian käyttöä teemahaastatteluin. Thomas Tufte (2003) tutki nuorten median käyttöä. Median käytön tutkimuksessa keskeisiä teoreettisia käsitteitä ovat olleet integraatio, monikulttuurisuus, transnationalismi ja diaspora. Median käyttöä lähestytään integraatiokysymyksenä: lähtökohtana ovat väitteet, että lähtömaan median seuraaminen olisi esteenä integraatiolle. Christiansenin ja Tuften tutkimukset kuitenkin kumoavat nämä epäilyt.

Christiansen (2003) toteutti 12 puolistrukturoitua teemahaastattelua vuonna 1999 Kööpenhaminassa. Koska haastattelut tehtiin kodeissa, tutkijat havainnoivat myös esimerkiksi medioiden sijoittamista asuntoon. Maahanmuuttajaperheissä uutisseuranta on transnationaalia. Kaikki haastateltavat seurasivat tanskalaisia uutisia televisiosta ja sanomalehdistä. Sen lisäksi seurattiin kansainvälisiä uutiskanavia sekä englanninkielisiä CNN:ää ja BBC Worldiä että muita, esimerkiksi Al Jazeeraa ja muita arabiankielisiä. Lisäksi oman lähtömaan kanavia katseltiin satelliitin kautta. Sanoma- ja aikakauslehtien seuranta oli myös monipuolista. Radio ei ollut uutisvälineenä merkittävä, mutta sieltä kuitenkin seurattiin paikallisohjelmia omalla kielellä, eli ns. vähemmistömediaa. Internet oli tuolloin vielä tuloillaan, ja miehet käyttivät sitä naisia enemmän. Christiansen kritisoi näkemystä, jossa lähtömaan median seuranta uudessa maassa vaikuttaisi negatiivisesti integraatioon. Sen sijaan diasporises-

sa tilanteessa on luontevaa luoda moniaineeksisiä sosiaalisia käytäntöjä myös mediaseurannasta.

Thomas Tufte (2003) tarkastelee 14–15-vuotiaitten samaa koululuokkaa käyvien maahanmuuttajataustaisten nuorten identiteetin muodostusta ja identiteetin suhdetta median käyttöön. Empiirinen osuus on toteutettu vuonna 1999 Kööpenhaminan Norrebro alueella, jossa asuu paljon maahanmuuttajia. Tufte kiinnittää huomiota erityisesti median käytön sosiaalisuuteen sekä paikallisen identiteetin ja kuulumisen rakentumiseen. Nuorten median käyttö on hyvin moniaineeksista ja monitasoista. Tausta ja sukupuoli näkyvät eroavaisuuksien taustalla, mutta ryhmää yhdistävä median käyttö on samanlaista kuin tanskalaisnuorillakin. Amerikkalaiset talk showt, sarjat ja elokuvat yhdistävät maahanmuuttajataustaisia nuoria keskenään, samoin heitä ja tanskalaisnuoria. Nuoret seuraavat enemmän mainoskanavia kuin julkisen palvelun tv-kanavia. Lähtömaan tai äidinkielisestä mediatarjonnasta valikoituvat pääasiassa musiikki ja elokuvat. Nuoret kuitenkin ovat tietoisia tanskalaisesta uutisvälityksestä erityisesti silloin, kun uutisaiheeksi nousee jokin ”etninen” konflikti. Uutisaineistoa tulkitaan erottavasti: nuorten kokemuksissa se rakentaa eroa etnisten vähemmistöjen ja tanskalaisten välille.

Iben Jensen (2000) on tarkastellut maahanmuuttajataustaisten toimittajien sijoittumista ammattiin. Yhdeksi ongelmaksi hän nostaa maahanmuuttajataustaisten nuorten ja heidän perheidensä kielteisen suhtautumisen toimittajan työhön. Sitä ei nähdä houkuttelevaksi uravaihtoehdoksi. Jensen esittää kolme strategiaa, jolla maahanmuuttajataustaisten osuutta voitaisiin lisätä. Ensimmäkin nuorten kiinnostusta ammattiin ja koulutukseen hakeutumiseen tulisi lisätä. Toiseksi maahanmuuttajataustaisia muun akateemisen koulutuksen saaneita tulisi rekrytoida mediayrityksiin. Kolmanneksi paikallismedioista tulisi rekrytoida valtakunnan viestimiin maahanmuuttajataustaisia toimittajia.

Norjassa niukasti mediatutkimusta

Norjalaisesta tutkimuksesta on vaikea muodostaa kokonaiskuvaa, koska maa-kohtaista kartoitusta työn pohjaksi ei löydy. Vaikuttaa siltä, että maahanmuuttoon ja mediaan liittyvää tutkimusta on Norjassa vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Tämä on erikoista senkin vuoksi, että Norjassa etnisiä suhteita ja maahanmuuttoa käsittelevä muu monitieteinen tutkimus (IMER⁵) on pitkä-

5 International Migration and Ethnic Relations, University of Bergen (IMER Norway/Bergen).

jäniteistä. Lisäksi Norjassa antropologit ovat pureutuneet maahanmuuttokysymyksiin, keskustelleet niistä näkyvästi Norjassa ja julkaisseet mediatutkijoita enemmän kansainvälisillä foorumeilla. Esimerkiksi Marianne Gullestad on käyttänyt tutkimuksissaan myös media-aineistoa ja analysoinut sitä kulttuurintutkimuksellisella otteella.

Norjalaistoimittajat Oyvind Fjedstad ja Merete Lindstad (1997, 1999) analysoivat 1990-luvun lopulla valtamedian ulkomaalaisuutisoitointia. Norjan ulkomaalaisväestö on enimmäkseen eurooppalaista, joka myös uutisoinnissa esitetään myönteisemmin kuin Euroopan ulkopuolelta tulleet muuttajat.

Elisabeth Eide (2002, 2003) yhdistää väitöskirjassaan useita näkökulmia: journalistisen työn tutkimusta, tekstianalyysiä ja maahanmuuttajataustaisten mediatulkintoja. Empiirisessä osiossa hän analysoi maahanmuuttajista tehtyjä laajempia reportaasijuttuja sekä tekstianalyysin keinoin että tulkitsemalla haastateltavien näkemyksiä omasta jutustaan ja laajemmin norjalaisesta mediasta. Myös jutut kirjoittaneet toimittajat haastatellaan. Eide pohtii myös journalistisen otteen muutosta: ennen 80-lukua mediassa painotettiin eksotiikkaa ja kulttuuria, esimerkiksi pakolaisista tehtiin pääasiassa ystävällisiä juttuja. Nykyisin kielteisyys painottuu. Eiden tarkastelemat jutut ovat lähtökohdiltaan positiivisia monikulttuurisuusjuttuja. Tästä huolimatta aiheet pyörivät ongelmien ympärillä.

Toimitusten kulttuurista moninaisuutta, maahanmuuttajataustaisten toimittajien sijoittumista media-alalle ja kysymyksiä monikulttuurisesta yhteiskunnasta sekä kulttuurisesta kompetenssista on Norjassa pohdittu jonkin verran. Oslon journalistijärjestö Oslo Journalistklubb selvitti vuonna 1998 maahanmuuttajataustaisten toimittajien määrää ja urapolkuja. Norjalaisviestimissä työskentelevistä noin kaksi prosenttia oli taustaltaan ulkomaalaisia. Kuitenkin valtaosa työskenteli freelancereina eikä yltänyt kuukausipalkkaisten toimittajien ansiotasoon. Tutkimuksessa nousi esiin henkilökohtaisten kontaktien merkitys työpaikan saamisessa. Svensen (2000) tutki maahanmuuttajataustaisten toimittajien sijoittumista sekä toimittajakoulutusta tarjoavien yliopistojen monikulttuurisuusstrategioita Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa. Kaikissa maissa journalistikoulutus ja koulutukseen pääsy nousivat avainkysymyksiksi. Vastuuta toimitusten monikulttuurisuudesta ei voi siis kokonaan siirtää toimituksille, vaan myös yliopistoilla ja korkeakouluilla on oma osuutensa moninaisuuden lisäämisessä. Svensen ja Iben (2000) peräänkuuluttavat myös kriittistä suhtautumista pätevyteen: Millaista pätevyttä monikulttuurisessa yhteiskunnassa toimivalla toimittajalla tulee olla? Millaista ruotsia/tanskaa/norjaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa voi puhua julkisuudessa?

Gunn Bjornsen (Hogskolen i Oslo) valmistelee väitöskirjaa toimitusten moninaisuudesta ja kulttuurisesta kompetenssista. Haastatteluiden ja toimituksissa tehtävän havainnoinnin lisäksi hän tutkii norjalaisen journalistikoulutuksen valmiuksia ottaa huomioon monikulttuurinen kompetenssi.

Yhteenveto ja katse tulevaan tutkimukseen

Katsaus osoittaa, että vertailevaa tutkimusta Pohjoismaiden välillä sekä suhteessa muihin maihin on hyvin niukasti. Pääasiassa tutkimukset keskittyvät vain yhteen maahan. Tämä on yllättävää erityisesti, koska kieliesteitä vertailevalle tutkimukselle ei ole. Vertailun niukkuuteen vaikuttanee se, että kaikissa maissa tutkimuksen rahoituksessa näkyvät kohtuullisen voimakkaasti erilaiset valtion organisaatiot ja tutkimuskeskukset, jotka tuottavat tutkimusta ensisijaisesti poliittisen päätöksenteon ja yhteiskunnallisen keskustelun tueksi⁶. Tutkimusta leimaa tältä osin kartoittava ja selvittävä ote. Näillä tutkimuksilla on toki merkittävä rooli tutkimuskentän luomisessa sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tieteenalan kehityksen kannalta olisi kuitenkin toivottavaa, että Pohjoismaissa paneuduttaisiin teoreettisesti painavampaan tutkimukseen.

Tieteellinen painavuus on 2000-luvun puolella kasvanut, kun ensimmäiset väitöskirjatason työt ovat ilmestyneet jokaisessa maassa. Väitelleet tutkijat ovat enimmäkseen sijoittuneet opetustehtäviin, mutta kuitenkin jatkaneet tutkimusta etnisten suhteiden, maahanmuuton ja median aihepiiristä. Tutkimushankkeita on vireillä kaikissa maissa, ja nyt enenevästi juuri tuotannon, tulkinnan ja median käytön näkökulmista. Kansainvälisesti julkaistaan kuitenkin erittäin vähän, ja myös pohjoismaisia julkaisuja on vähän.

Pohjoismainen tutkimusyhteistyö näkyy lähinnä joka toinen vuosi järjestettävässä mediakonferenssissa. Vain yksi yhteinen julkaisu, josta tosin Suomi puuttuu kokonaan, on ilmestynyt (Tufta 2003). Pohjoismaita saatetaan pitää yhtenäisenä tutkimusalueena (Svensen 2000), mutta varsinaista vertailua maiden välillä ei ole tehty.

Yhteistyön vähyys näkyy myös siinä, että yhteisiä paneeleita kansainvälisissä konferensseissa ei ole järjestetty, yhteisiä tutkimushankkeita ei ole toteutettu ja

6 Ruotsissa ensimmäisen aihepiirin tutkimuksen julkaisi Arbetsmarknadsdepartementet (Hedman 1985) syrjäntäselvityksen osana. Muita tutkimusta rahoittaneita ja julkaisevia tahoja yliopistojen ja korkeakoulujen lisäksi Ruotsissa ovat mm. Svenska Journalistförbundet, Justitiedepartementet (Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram 2005), Integrationsverket, Inrikesdepartementet. Norjassa vastaavia selvityksiä on tuottanut Fafo. Suomessa esimerkiksi opetusministeriö (monitorointiprojekti 1999–2007) ja Journalistiliitto.

yhteistä rahoitusta ei ole saatu tai käytetty. Kuitenkin pohjoismaisella yhteistyöllä voitaisiin tutkimuksesta saada tieteellisesti aiempaa painavampaa myös kansainvälisessä akateemisessa maailmassa. Suurin osa pohjoismaisesta tutkimuksesta on julkaistu pelkästään kansallisesti ja skandinaavisilla kielillä. Kansainvälisiä julkaisuja on vain muutamilta tutkijoilta.

Mediatutkimus on heikkoa verrattuna monitieteiseen etnisyy- ja maahanmuuttotutkimukseen. IMER-tyyppisestä tutkimuskentästä puuttuu viestinnän tutkimus lähes kokonaan. Suomessa mediatutkimus on ollut ETMU-yhteistyössä⁷ alusta lähtien esillä kohtalaisesti, mutta muualla tilanne näyttää heikolta. Median ja maahanmuuton tutkimuskenttä sinällään on hajallaan kussakin maassa. Tutkijat ovat vasta viime vuosina alkaneet kokoontua kansallisestikin mediakonferensseissa yhteen. Mitään institutionaalista tutkimuskeskusta tai tutkimusryhmää ei ole perustettu.

Tutkimusnäkökulmien tilanne vaikuttaa melko samanlaiselta kaikissa Pohjoismaissa. Tutkimus on lähtenyt liikkeelle tekstianalyysistä aiemmin Ruotsissa (1980-luvulla) ja myöhemmin Norjassa, Tanskassa ja Suomessa (1990-luvun lopulla). On kuitenkin huolestuttavaa, jos tämä tutkimus pysähtyisi ensimmäisten selvitysten jälkeen. Valtamedian roolia ei voi vähätellä monikulttuurisen yhteiskunnan muotoutumisessa. Tutkimusote vaatii kuitenkin rohkeutta ja kykyä tarkastella valtakulttuuria kriittisesti. Kriittisyyden osalta pohjoismaisella yhteistyöllä voisi olla erityisen antoisa rooli. Vertailulla saataisiin näkyviin paremmin myös julkisuuden kansalliset piirteet.

Kartoitusta varten lähetin pohjoismaisille sähköpostilistoille kyselyn kunkin omasta tutkimuksesta ja julkaisutoiminnasta sekä pyysin arvioita pohjoismaisen tutkimuksen tasosta ja tulevaisuudennäkymistä. Vastajilta kysyttiin: Miten luonnehtisit pohjoismaista tutkimusta etnisyydestä, maahanmuutosta ja mediasta? Mitä mielestäsi tulisi vahvistaa metodisesti, teoreettisesti ja/ tai empiirisesti? Vastauksia tuli yhteensä 13 tutkijalta. Yllättävää oli, että monet tutkijat kokivat viimeisen kysymyksen liian vaikeaksi: heillä ei ollut selkeää kuvaa pohjoismaisesta tutkimuksesta. Pohjoismaisen yhteistyön tarve kuitenkin tunnustettiin. Teoriassa, metodologiassa ja empiirisessä sovelluksessa on enimmäkseen totuttu katsomaan brittiläiseen ja yhdysvaltalaiseen tutkimukseen enemminkin kuin pohjoismaiseen ja muuhun eurooppalaiseen tutkimukseen.

Missään maassa tätä aihepiiriä ei vielä mitenkään ole kaluttu loppuun, päinvastoin, kartoittavilla tutkimuksilla on nostettu esiin uusia tutkimuskysymyksiä. Tuotannon, vastaanoton ja käytön näkökulmat nousevat esiin myös

7 Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seura ETMU perustettiin vuonna 2003, ja se kokoaa varsin kattavasti alan suomalaiset tutkijat.

useista vastauksista. Varsinkin ruotsalaiset tutkijat kokevat, että valtamedian tekstianalyyseissä on saavutettu jo paljon tuloksia, mutta muut alueet kaipaavat lisää tutkimusta.

Kirjallisuus

- Andreassen, Rikke** (2005). *Mass Media's construction of gender, sexuality, race and nationality. An analysis of the Danish news media's communication about visible minorities*. Toronto: University of Toronto.
- Asp, Kent** (1998). Flyktingrapporteringen i Rapport. *JMG Granskaren* 2/98. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Brune, Ylva** (1990). *Flyktingfrågorna i pressen 1985–1988*. Stockholm: Delegationen för invandrarforskning.
- Brune, Ylva** (2003). Den mystiska kulturkrocken. ”Invandrarkillen” och ”invandrartjejen” i mediehändersernas mitt. Teoksessa T. Tufta (toim.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund*. Skandinaviske perspektiver. Göteborg: Nordicom, 49–76.
- Brune, Ylva** (2004). *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistisk våld*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göterborgs Universitet.
- Chrisitansen, Connie Caroe & Lea Sell** (2000). *Godt stof eller medborger? Nyheder og etnske minoriteter I Danmark*. Copenhagen: Socialforskningsinstituttet.
- Christiansen, Connie Caroe** (2003). Tv-nyheder fra hjemlandet – integration eller ghettoisering? Om transnationalisme og nyhedsforbrug. Teoksessa T. Tufta (toim.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Göteborg: Nordicom, 157–180.
- Djerf-Pierre, Monika & Levin, Anna** (2005). Mediefältets janusansikte: medieliten, journalisterna och mångfalden. Teoksessa *Makten och mångfalden. Eliter och etnicitet i Sverige*. Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram. Stockholm: Justitiedepartementet, Regeringskansliet, Stockholm, 165–224. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/5071/a/47490;jsessionid=aeh7odptLbie> 18.5.2007.
- Eide, Elisabeth** (2002). ”Down there” and ”up here”. *Europe's others in Norwegian feature stories*. Oslo: Faculty of Arts.
- Eide, Elisabeth** (2003). The long distance runner and discourse on Europe's others. Ethnic minority representation in feature stories. Teoksessa T. Tufta (toim.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Göteborg: Nordicom, 77–114.
- Hedman, Love** (1985). ”En explorativ studie av invandrarbilden i massmedia.” Teoksessa Hedman et al. (toim.) *Invandrare i tystnadsspiralen. Journalisten som verklighetens dramaturg*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

- Hervik, Peter** (1999). *Den generende forskellighed. Danske svar på stigende multikulturalisme*. Copenhagen: Hans Reitzels Forlag.
- Hervik, Peter** (2002). *Mediernes muslimer. En antropologisk undersøgelse af mediernes daekning af religioner i Danmark*. Copenhagen: The Board for Ethnic Equality.
- Hervik, Peter** (2007). Denmark: A political struggle in Danish journalism. Teoksessa Kunelius, Risto, Eide, Elisabeth, Hahn, Oliver & Schroeder, Ronald (toim.). (2007) *Reading the Mohammed Cartoon Controversy. An International Analysis of Press Discourses on Free Speech and Political Spin*. Working Papers in International Journalism 1/2007. Bochum/Dortmund: Projektverlag, 25–39.
- Hultén, Britt** (1988). ”Att skriva om flyktingar”. Teoksessa Hultén et al (toim.) *Journalister, invandrare flyktingar*. Stockholm: Journalishögskolan.
- Hultén, Gunilla** (2006). *Främmande sidor: Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945*. Stockholm: JMK, University of Stockholm. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-1035> 1.6. 2007
- Hussain, Mustafa** (2000). Islam, media and minorities in Denmark. *Current Sociology*. 48(4), pp. 95–116.
- Hussain, M., Yilmaz, F., O’ Connor, T.** (1997). *Medierne, minoriteterne og majoriteten. En undersøgelse af nyhedsmedier og den folkelige diskurs i Danmark*. Copenhagen: Thorup Forlag.
- Hussain, Mustafa** (2002). Denmark. Teoksessa Jessika ter Wal (ed.) *Racism and cultural diversity in the mass media*. Vienna: EUMC.
- Hussain Mustafa** (2003). Media representation of ethnicity and the institutional discourse. Teoksessa Thomas Tufte (ed.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Göteborg: Nordicom.
- Jensen, Bent** (2000). *De fremmede i Dansk avisdebat. Fra 1870’erne til 1990’erne*. Copenhagen: Spektrum.
- Jensen, Iben** (2000). *Hvornår er man lige kvalificeret? Etniske minoriteters professionelle adgang til etablerede danske medier*. Copenhagen: Naevnet for etnisk ligestilling.
- Larsen, Rune Engelbreth & Seidenfaden, Toger** (2006). *Karikatur krisen. En undersøgelse af baggrund og ansvar*. Copenhagen: Gyldendal.
- Lindstad, Merete & Fjeldstad, Oyvind** (1997). *Innvandrere, fremmedfrykt og norske medier: En undersøkelse av uvalgte mediers dekning av saker knyttet til innvandrere og flyktninger, fremmedfrykt og rasisme*. Oslo: Norsk Journalistlag.

- Lindstad, Merete & Fjeldstad, Oyvind** (1999). *Pressen og de fremmede*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Madsen, Gaarde Jacob** (2000). *Mediernes konstruktion af flygtninge- og indvandrerspørgsmålet*. Copenhagen: Magtudredningen.
- Marselis, Randi** (2003). *Foler du dig dansk? Forhandlinger af idenitetsmaessige tilho/rsforhold i dansk tv-dokumentarisme om det multietniske samfund*. PhD dissertation. Minoritetsstudier, University of Copenhagen.
- Marselis, Randi** (2005). Majoritetspiger som graensemark/or: Om perkerpiger og konvertitter i medie billedet. Teoksessa H. Bech and A.S. Sorensen (toim.) *Kultur på kryds of tvaers*. Århus: Klim, 43–64.
- Marselis, Randi** (2006). Afrosurinamske skönheder. Teoksessa. B Eriksson et al. (toim.) *Smagskulturer og formidlingsformer*. Århus: Klim, 165–189.
- Nannestad, Peter** (2001). Den svære integration: Danskere og de nye etniske minoriteter. Teoksessa Peter Seeberg (toim.) *Ubekvemme udfordringer. Aktuelle tendenser i den danske og europæiske indvandrerdiskussion*. Odense: Odense Unversitetsforlag, 13–31.
- Svensen, Elin** (2000). *Multietniske redaksjoner? Rekruttering av journalister med minoritetsbakgrunn i Danmark, Norge og Sverige*. Fafo-rapport 342. Oslo:Fafo. <http://www.fafo.no/pub/342.htm> 18.5.2007.
- Tigervall, Carina** (2005). *Folkhemsk film med ”invandraren” i rollen som den sympatiske Andre*. Umeå: Umeå universitet
- Tufte, Thomas** (2003). Minority youth, media uses and identity struggle. The role of the media in the production of locality. Teoksessa T. Tufte (toim.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Göteborg: Nordicom, 181–196.
- Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela** (1998). De nya svenskarna möter svenska mass medier. Teoksessa L. Nilsson (toim.) *Region in omvandling*. Göteborg Universitet: SOM-institutet.

Kaarina Nikunen

Mustan Britannian kuvastoista kohti transnationaalia mediaa

Tämä artikkeli tarkastelee maahanmuuttajia koskevaa mediatutkimusta Britanniassa ja valottaa lyhyesti brittiläisen tutkimuksen taustoja ja kehityssuuntauksia. Britannian historia siirtomaavaltana on vaikuttanut vahvasti etnisyyden ja maahanmuuton kehitykseen ja tutkimukseen. Brittiläisessä etnisyyden tutkimuksessa painottuvat laadulliset tutkimusmenetelmät, haastattelut ja etnografia. Laadullinen tutkimus sijoittuu johtaviin yliopistoihin, kun taas määrällisiä tutkimuksia toteuttavat erilaiset yksityiset tutkimuslaitokset. Kaiken kaikkiaan brittiläinen tutkimus on kansainvälisesti tunnettua ja korkeatasoista. Tutkimus on myös määrältään runsasta ja sisällöltään monipuolista.

Etnisyyttä ja maahanmuuttoa koskevaa tutkimusta on tehty jo 1960-luvulta lähtien, mutta raportti keskittyy tarkastelemaan 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun puolella tehtyä tutkimusta.

Siirtomaahistorian vuoksi tutkimus on keskittynyt tiettyihin ryhmiin, eli Karibialta ja Intian niemimaalta muuttaneisiin, pikemminkin kuin maahanmuuttoon yleensä. Vasta 2000-luvulla turvapaikanhakijoita koskeva tutkimus on noussut keskeiseksi. Näin ollen turvapaikanhakijoita ja pakolaisuutta koskevat kysymykset ovat tulleet brittiläiseen keskusteluun etnisyyttä koskevan keskustelun rinnalle, kun taas Suomessa nämä kysymykset ovat nouseet yleiseen julkiseen keskusteluun jokseenkin samaan aikaan.

Käsittelen ensin lyhyesti maahanmuuton kehitystä ja historiaa, sen jälkeen esittelen mediateksteihin, eli uutisiin, sanomalehtiin, tv-ohjelmiin ja elokuviin, liittyvää alan tutkimusta. Artikkelin keskittyy kuvaamaan alan laadullisia tutkimuksia, sillä ne muodostavat valtaosan yliopistotasoisesta tutkimuksesta. Mediatekstejä koskevan osuuden jälkeen siirryn tarkastelemaan lyhyesti mediatuotantoon ja toimittajan työhön liittyvää tutkimusta ja lopuksi yksityiskohteisemmin etnisyyteen ja maahanmuuttoa liittyvää vastaanottotutkimusta. Britannian vastaanottotutkimuksissa keskeisiä ovat diasporan ja transnationaalien ulottuvuudet, joihin raportti pureutuu tarkemmin esimerkkien avulla.

Karibialta ja Intian niemimaalta

Britannian historia siirtomaavaltiona vaikuttaa siihen, että maahanmuutolla on Britanniassa suhteellisen pitkät juuret. Laajamittainen maahanmuutto Britanniaan käynnistyi toisen maailmansodan jälkeen. Vuosien 1940–1950 aikana maahanmuuttajat saapuivat pääosin muista brittiläisen kansanyhteisön maista. Vuoden 1945 jälkeen irlantilaiset ovat muodostaneet suurimman maahanmuuttoryhmän.

Vuosina 1945–1951 Britannia rekrytoi lähes puoli miljoonaa työntekijää Euroopasta ja entisistä siirtomaistaan. Työvoimaa saapui Puolasta, Italiasta, Karibialta, Intiasta ja Pakistanista. Bangladeshistä muuttoliike oli huipussaan 1980-luvun alussa. (Peach 1996.) Väestörakenteen nopeaa muutosta kuvaa se, että ei-valkoisten osuus väestöstä oli vuonna 1945 muutama tuhat, kun taas vuonna 1970 se oli 1,4 miljoonaa.

Tutkija Roth Brown (1995) muistuttaakin, että Britannian valtio ja yrittäjät olivat ne, jotka panivat alulle ja rohkaisivat aktiivisesti maahanmuuttoa Karibialta ja Intian niemimaalta 1950- ja 1960-luvuilla. Sodanjälkeinen maahanmuutto Karibialta Britanniaan tapahtui usein kaikkein köyhimmiltä Karibian saarilta, ja muuttajat asettuivat asumaan pääosin Lontoon alueelle. 1960-luvun alussa maahanmuuttajien määrä kasvoi selkeästi ennen uuden, maahanmuuttoa tiukentavan lain voimaantuloa 1962 (The Commonwealth Immigrants Act). 1970-luvulle tultaessa maahanmuuttolakia kiristettiin edelleen: vuonna 1971 voimaan astuneen lain mukaan Britanniaan saattoi muuttaa, jos oli Britannian kansalainen ja pystyi todistamaan, että vanhemmat tai isovanhemmat olivat syntyneet Britanniassa. Näin merentakaisilla alueilla asuvien tummaihoisten brittiläisten pääsyä maahan tiukennettiin.

1980-luvulta lähtien maahanmuuttopolitiikassa on painotettu koulutetun työvoiman tarvetta. Tämä on muuttanut myös maahanmuuton rakennetta siten, että suurimmat maahanmuuttajaryhmät saapuivat nyt Yhdysvalloista, Australiasta, Uudesta-Seelannista, Etelä-Afrikasta ja Kaakkois-Aasiasta.

Kuten Euroopassa yleisesti, myös Britanniassa Neuvostoliiton hajoaminen ja Euroopan muutos näkyvät maahanmuuttotilastoissa. Turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvulla ja merkitisi uutta vaihetta Britannian maahanmuuttopolitiikassa ja julkisessa keskustelussa: vanhojen etnisten ryhmien rinnalle ovat nousseet turvapaikanhakijat ja maahanmuuttajat entisistä Itä-Euroopan maista.

Britanniassa näkyy turvapaikanhakijoiden määrässä useita huippuja, kuten vuodet 1998–1999, jolloin Kosovon kriisi aiheutti pakolaisten muuton Britanniaan.

Britannian turvapaikkapolitiikka on viime vuosina kiristynyt: vuonna 2000 hakijoista vain 10 prosentille myönnettiin turvapaikka. Toisaalta määrä on huomattavasti suurempi kuin Suomessa, missä turvapaikan saa vain prosentti hakijoista.

Britannia on tällä hetkellä yksi Euroopan merkittävimpiä maahanmuuton kohdemaita. Saksan ja Ranskan jälkeen Britannia on kolmanneksi suurin ulkomaisen työvoiman isäntämaa. Muuttoliike on keskittynyt suuriin kaupunkeihin, erityisesti Lontoon alueelle ja Birminghamiin. Myös suuri osa maahanmuuttajista on asettunut teksitiili- ja teollisuuskaupunkeihin Manchesteriin, Yorkshireen ja Lancashireen.¹

Britanniassa on tällä hetkellä arviolta yli kaksi miljoonaa etnisen vähemmistöryhmän edustajaa, eli koko väestöstä 5,5 prosenttia. Kolme suurinta ryhmää ovat intialaiset (n. 840 000), arfo-karibialaiset (n. 500 000) ja pakistanilaiset (n. 475 000). Näiden lisäksi pienempiä ryhmiä ovat juutalaiset (300 000), mustat afrikkalaiset (207 000), kyproslaiset (200 000–250 000) bangladeshiläiset (160 000), kiinalaiset (157 000) ja romanit (90 000–120 000).² Tilastot ovat kuitenkin ongelmallisia, sillä ne eivät tavoita kaikkia ryhmiä, kuten arabeja, jotka jäävät luokittelujen väliin.

Etnisyyttä on tilastoitu Britanniassa vasta vuodesta 1991. Tätä ennen arviot eri etnisten ryhmien määristä perustuivat syntymämaata koskeviin tietoihin.

YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n mukaan vuonna 1993 turvapaikanhakijoita ja pakolaisia oli Britanniassa 126 000, kun taas vuonna 2002 vastaava luku oli 302 000. Vuonna 2002 Britannia yksi harvoista Euroopan valtioista, jossa turvapaikanhakijoiden määrä on yhä nousujohteinen. Britanniasta haki turvapaikkaa 110 700 ihmistä. Suomessa vastaava luku oli 3 443. Vuonna 2002 turvapaikanhakijoiden keskeisimmät lähtömaat olivat Irak, Zimbabwe, Afganistan ja Somalia. Pakolaiset ja väliaikaisen oleskeluluvan saaneet muodostavat kuitenkin pienen ryhmän Britanniaan muuttaneiden joukossa. Vuonna 1999 työn perässä muuttaneita oli kahdeksankertainen määrä pakolaisten määrään verrattuna.

Muuttoliike Britanniaan on siis ollut laajaa jo useiden vuosikymmenten ajan. Britannia on pyrkinyt suvaitsevaan maahanmuuttopolitiikkaan, jossa kulttuurisia erityispiirteitä pyritään arvostamaan. Muutos väestörakenteessa ei ole kuitenkaan sujunut ongelmitta, vaan aika ajoin on syntynyt paikallisia levottomuuksia, eivätkä rasistiset iskut ole tavattomia. Esimerkiksi vuonna 1980

1 http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/CBCB/census2_part1.pdf 5.6. 2007

2 Census kerää tietoa etnisyyden mukaan: kategoriat ovat valkoinen, musta karibialainen, musta afrikkalainen, musta muu, intialainen, pakistanilainen, bangladeshiläinen, kiinalainen, joku muu ryhmä. Tilastoinnista ja sen ongelmista tarkemmin ks. Georgiou 2001; Modood, et al 1997.

jännitteet leimahtivat useiksi levottomuuksiksi ja mellakoiksi Bristolissa, Brixtonissa Etelä-Lontoossa, Liverpoolissa, Tottenhamissa Lontoossa ja Handsworthissa Birminghamissa. Levottomuuksien taustoja ja seuraksia selvitettiin myös tutkimuksessa (ks. Joshua & Wallace 1984).

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvun nähdään vaikuttaneen myös rasismien ja etnisten konfliktien kasvuun. Toukokuussa 2002 äärioikeistolainen Britannian kansallispuolue (BNP) saavutti kolme paikkaa kunnallisvaaleissa Burnleyssä, vain vuosi paikallisten rotumellakoiden jälkeen. BNP:tä on syytetty avoimesta rasismista ja muukalaisvihasta – puolue on äänekkäästi vaatinut maahanmuuton kristämistä erityisesti heinäkuun 2005 Lontoon pommi-iskun jälkeen.

Irakin sota ja Lontoon pommi-isku ovatkin yleisesti kiristäneet ilmapiiriä Britanniassa erityisesti sen muslimiväestöä kohtaan. Pommi-isku järkytti Britanniaa erityisesti siksi, että iskun tekijät olivat monikulttuurisen Britannian kasvatteja, kuten Myria Georgiou ja Eugenia Siapera kirjoittavat (2006). Tämä asetti myös monikulttuurisuuden uuten valoon ja herätti kysymyksiä sen jakautuneisuudesta: Missä määrin brittiläinen monikulttuurisuus tuottaa jakautunutta kansakuntaa? Onko maahanmuuttopolitiikka epäonnistunut? Huolestuttavaa tilanteessa on Georgioun ja Siaperan mukaan se, että erilaisuudesta uhkaa tulla vaaran, jännitteiden ja konfliktin merkki. Näin ongelmaksi voidaan kokea erilaisuus itsessään, ei sen kohtaaminen tai epäonnistunut maahanmuuttopolitiikka.

Tutkija Marie Gillespie (1996, 3) toteaa, että sotien jälkeinen muuttoliike idästä länteen ja etelästä pohjoiseen on perusteellisesti muuttanut käsityksiä siitä, mitä tarkoittaa olla brittiläinen, ja siitä, mitä ja keitä kansallinen kulttuuri koskettaa.

Mustan Britannian kuvastot

Edellä kuvattu brittiläisen maahanmuuton historia, etenkin karibialaisen ja intialaisen väestön suuri osuus, näkyy siinä, kuinka etnisyyttä koskevia kysymyksiä on tutkimuksessa tarkasteltu. Etnisyyteen ja maahanmuuttoon liittyvät kysymykset ovat tulleet keskeisiksi mediatutkimuksessa 1960- ja 1970-luvulla, jolloin huomio oli pitkään juuri Britannian karibialaisessa väestössä ja mustassa identiteetissä. Mustaa brittiläisyyttä koskevat keskustelut olivat merkittäviä kulttuurintutkimuksessa erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla. Keskustelut ovat luoneet keskeisen teoriaperustan kulttuurisen identiteetin tutkimukselle. Erityisesti Stuart Hallin työ on ollut tällä saralla uraa uurtava. Hall on tarkas-

tellut muun muassa rodullistamisen historiallisia käytäntöjä ja mustia koskevia stereotyyppioita (1987; 1988; 1999). Tutkimus on ollut kiinnostunut siitä, kuinka etnisyyttä rakennetaan ja essentialisoidaan (Hall 1988) ja kuinka englantilaisuutta ja valkoisuutta on tuotettu mediassa luonnollisena, normatiivisena kulttuurisena identiteettinä (Gilroy 1987, Hebdidge 1992; Dyer 1997). Merkittäviin teoreettisiin avauksiin on syytä lukea myös Sara Ahmedin tutkimus rasismista ja pelon affektiivisesta, tunteisiin liittyvästä ulottuvuudesta (2003; 2004).

Suuri osa etnisyyttä, rotua ja vähemmistöjä koskevasta brittiläisestä mediatutkimuksesta on luonteeltaan tekstianalyysia. Tutkimukset tarkastelevat mediatekstejä representaation ja diskurssin näkökulmasta. Käytännössä tutkimukset pyrkivät siis selvittämään, millaisia rodullisia ja etnisiä kuvastoja valta-media esittää tai millaisia etnisyyttä koskevia diskursseja mediatekstit tuottavat. Tutkimuksen kohteina ovat esimerkiksi uutiset, iltapäivälehdet, elokuvat ja tv-sarjat (Ferguson 1998).

Johtaviin alan tutkijoihin lukeutuva Charles Husband on tarkastellut rodun ja rasismien merkitystä 1960-luvun brittiläisessä lehdistössä. Husbandin mukaan ongelmana on näyttäytynyt rotu itsessään – ei niinkään rasismi. (Hartman & Husband 1974; Husband 1982.) Tyypillistä tämän ajan tutkimukselle oli se, että rotu näyttäytyi vielä varsin mustana. Esimerkiksi Critcherin, Parkerin ja Sondhin (1977) tutkimushanke Britannian Länsi-Midlandsin maakuntalehdistöstä määritteli mustan Britannian käsittämään niin pakistanilaiset kuin afrikkalaisetkin. Ajan tutkimuksissa ei vielä korostettu etnisyyden taustoja ja eroja, vaan erottelua tuotettiin lähinnä akselilla musta–valkoinen. Critcherin ja kumppaneiden tutkimus tuotti kuitenkin kiinnostavaa tietoa rutiininomaisten uutisten, erityisesti rikosuutisten, merkityksestä rotua leimaavina. Tutkimus osoitti myös sen, että lehtijutuissa rotu liitettiin yleensä johonkin elämäntapojen ja -tyylien erikoisuuteen joko uteliaisuuden tai konfliktien avulla.

Tutkimuksissa on selvitetty myös rodullisten representaatioiden yhteyksiä rasismiin, terveyspelkoihin, konflikteihin ja katuväkivaltaan (Butterworth 1967; Troyna 1981; Hall et al 1978; Holland 1981; Tumber 1982; Gordon & Rosengren 1989). Viihteen ja fiktion alueella tutkimuksia on tehty hieman vähemmän (Hartman & Husband 1974; Barry 1988; Hall 1988; Daniels 1990). Esimerkiksi Karen Ross (1996) on tutkinut etnisyyden kuvastoja populaareissa elokuvissa ja saippuasarjoissa, Spike Leen elokuvista saippuaoopperoihin, rajoittumatta yksinomaan brittiläiseen aineistoon ja Carole O'Reilly (2003) irlantilaisia stereotyyppieitä brittiläisessä televisiofiktiossa.

Sittemmin mediarepresentaatioihin keskittyvä tutkimus on monipuolistunut juuri etnisyyden käsitteeltään ja määrittelyltään. Myös tutkimuskohteet ovat muuttuneet sosiaalisten ja kulttuuristen muutosten mukana. Yksi näistä teki-

jöistä on maahanmuuton luonteen muuttuminen ja voimakas turvapaikanhakijoiden määrän kasvu 1990-luvulla. 2000-luvulla lehdistöä koskeva tutkimus on valottanut erityisesti sitä, kuinka turvapaikanhakijoita käsitellään julkisuudessa.

Esimerkkinä mainittakoon Sara Buchananin ja Bethan Grillon (2003) tutkimus turvapaikanhakijoista brittamediassa. Tutkittavan aineiston muodostivat kuusi sanomalehteä ja viiden televisiokanavan uutiset. Tutkimustulokset osoittivat, että turvapaikanhakijoita koskeva uutisointi sisältää virheellisiä termejä ja puutteellisia tietoja lainsäädännöstä. Turvapaikanhakua koskeva uutisointi nojaa vahvasti viranomaislähteisiin ja turvapaikanhakijat esitetään usein virtana (Buchanan & Grillo).³ Vastaavanlaisia tuloksia, tosin astetta kärjekkäimpinä nousi esiin Nick Lynnin ja Susan Lean (2003) diskurssianalyttisessä tutkimuksessa, jossa selvitettiin turvapaikanhakijoita koskevaa kirjoittelua Britannian iltapäivälehdissä. Tutkimuksen mukaan kirjoittelu asetti alkuperäiset brittiläiset, oikeat turvapaikanhakijat ja väärät turvapaikanhakijat hierarkiseen järjestykseen. Kirjoittelu sisälsi runsaasti väärää tietoa ja termejä. Kirjoittelun sävy oli myös syyllistävää: rasismien ja pakolaisuuden ongelmat nähtiin turvapaikanhakijoiden itseaiheuttamiksi. Lynnin ja Lean kuvaama iltapäivälehdistön skandaalihuokainen asenne turvapaikanhakijoita kohtaan on laajemminkin herättänyt keskustelua Britanniassa (ks. Refugees 2006).

Mediatuotanto – valmiiksi marginaalissa

Vähemmistöjen ja median suhdetta on tarkasteltu myös mediatuotannon näkökulmasta. Nämä tutkimukset heijastelevat brittiläisen mediakentän erityisyyttä. Tuotannollisesta näkökulmasta kiinnostavaksi nousee globaalissakin mittakaavassa vaikuttava yleisradioyhtiö BBC, jonka ympärille on rakentunut useita tutkimushankkeita (Cottle 1998; Gillespie 2007). Tutkimusten lähtökohtana on BBC:n vastuu yleisradioyhtiönä edustaa ja palvella myös etnisiä vähemmistöjä. Muun muassa Simon Cottle on selvittänyt, kuinka BBC:n tuotannossa tavoitteet monikulttuurisuuden ja vähemmistöjen huomioimisesta toteutuvat. Cottlen tutkimus ulottuu ns. vähemmistömedian tarkasteluun (1998).

Ensimmäiset aasialaiselle yhteisölle suunnatut vähemmistöohjelmat toteutettiin vuonna 1965. Niiden tavoitteena oli assimilaatiopolitiikan hengessä kotouttaa Intiasta ja Pakistanista saapunut väestö osaksi brittiläistä yhteiskuntaa. Afrikkalaiselle ja karibialaiselle yleisölle suunnatut ensimmäiset ohjelmat

³ Vastaavia tuloksia on tullut esiin myös suomalaista mediaa koskevissa tutkimuksissa ks. Raittila 2004; Horsti 2005.

toteutettiin 1980-luvun alussa. Ohjelmille oli ominaista se, että ne ikään kuin marginalisoitiin heti alkuunsa heikon tuotantoarvon ja resurssien takia. Ohjelmien lähetysaika oli pieni ja parhaan katseluajan ulkopuolella. Näin ohjelmat nähtiin keinotekoisien tuen, ei niinkään yleisen kiinnostuksen, vuoksi ylläpidettyiksi. Ohjelmantekijöitä tämä turhautti, ja he halusivat päästä eroon roolistaan tv-tuotannon ghettoyksikkönä. Samaan aikaan kun tuottajat yrittivät luoda ohjelmaa erityisyleisöille, he kaipasivat pääsyä arvostettuun valtavirtaan.

Edellä mainittu ristiriita on todettu muissakin tuotantoa koskevissa tutkimuksissa. Monikulttuurisuutta palvelevien ohjelmien haasteiksi nähdään myös erilaisten yhteisöjen ja yleisöjen kirjo sekä rohkeus käsitellä arkoja aiheita ja välttää hymistelevä positiivisuusjournalismi. Vaikeita aiheita ovat mm. yhteisöjen väliset ja sisäiset konfliktit ja ristiriidat (Cottle 1998; Georgiou 2001).

BBC:n vuonna 1991 perustettua monikulttuuristen ohjelmien osastoa ja sen seuraajia koskeva tutkimus valottaa myös sitä, kuinka professionalismin manttelista muodostuu helposti käytännöllinen vastaus ympäröiviin olosuhteisiin ja vaikeuksiin. Toisin sanoen erityisohjelmien tuottajat eivät ole valmiita sitoutumaan ohjelmien kulttuuriseen ja yhteisölliseen haasteeseen vaan tavoittelevat pikemminkin neutraalia ammattimaisuutta, jonka avulla voi saavuttaa arvostusta valtavirrassa. Cottlen mukaan vähemmistömedian tuottaminen vaatii kuitenkin tiettyä kriittistä suhdetta valtavirtaisen ohjelmantuotannon lähtökohtiin ja erityistä sitoutumista vähemmistöyhteisöön. Jos tähän ei olla valmiita, ohjelmien onnistuminenkin on epätodennäköistä.

BBC:n televisiotuotannon ohella tutkimuskohteina ovat olleet radio (Husband & Chouhan 1985), vähemmistölehdet (Tatla & Singh 1989) ja elokuva-tuotanto. Ali Hussein on tutkinut mustien elokuva- ja videotuotannon marginalisoitumista Britannian mediamarkkinoilla.⁴

Tällä hetkellä on käynnissä Marie Gillespien johtama BBC-tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää, millaisena kontaktialueena BBC World Service toimii maahanmuuttajayhteisöille ja kuinka tämä huomioidaan tuotannossa.⁵

BBC:n tarjoama vähemmistöohjelmisto on kuitenkin vain pieni osa Britannian koko vähemmistömediasta, jota Myria Georgiou (2001) on erityisesti selvittänyt. Eri vähemmistöryhmille, kuten arabialaisille, intialaisille ja turkkilaisille, suunnattuja lehtiä on useita kymmeniä. Muun muassa Samira Tahir Ahmed on selvittänyt muslimeille suunnattua mediaa Britanniassa.⁶

4 Mustalla Hussein viittaa Afrikasta, Karibialta, Intiasta ja Pakistanista saapuneeseen väestöön.

5 Ks. projektin kuvaus: <http://www.diasporas.ac.uk/assets/gillespie.pdf>

6 EMTEL -tutkimusprojektin konferenssissa ”New Media, Technology and Everyday Life in Europe Conference” esitetty paperi julkaistu myös sähköisenä dokumenttina osoitteessa: <http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Conference/papers/Ahmed.doc>

Georgiou pitää vähemmistömediaa merkittävänä kulttuurisena yhteytenä entiseen kotimaahan, mutta myös kriittisenä, vaihtoehtoisena äänenä valtaviiramedian rinnalla. Vähemmistömedia on tyypillisesti kaupallista, ja Georgiou toteaaakin, että muihin Euroopan maihin verrattuna Britanniasta puuttuu kunnatason panostus paikallisradioihin ja televisioon.

Nousevana trendinä vähemmistömediassa on nähtävissä monikulttuurinen mediatuotanto, jonka kohderyhmänä ei ole jokin tietty etnisesti määritelty vähemmistö vaan monietninen yleisö. Usein näiden ohjelmien yleisönä ovat maahanmuuttajataustaiset nuoret, joiden arjessa eri kulttuurit kulkevat rinnan ja ystäväpiiri on monietnistä.

Vähemmistömediaa ja BBC:n tuotantoa vasten asettuu Britannian monimuotoinen kaupallinen lehdistö. Britannian mediakentän vahva vaikuttaja Rupert Murdoch ja hänen yhtiönsä News Corporation omistaa lukuisia sanomajä iltapäivälehtiä sekä tv-kanavia. Yhtiön omistuksessa on myös *Sun*-lehti, joka on toistuvasti nähty huolestuttavaksi mielipidevaikuttajaksi maahanmuuttajia ja etnisyyttä koskevissa tutkimuksissa. *Sun*ia on pidetty avainasemassa tuottamassa skandaalimaisia ja kohauttavia juttuja turvapaikanhakijoista..

EU:n mediaseurannan EUMC:n raportissa vuodelta 2002 *Sun*in uutisointi ei kuitenkaan näyttäytynyt muista poikkeavana tai erityisen rasistisena. Raportin mukaan *Sun* on aktiivinen vähemmistöjen etuja koskevassa uutisoinnissa, mikä ei välttämättä merkitse sitä, että uutisointi olisi positiivista. *Sun* ei kuitenkaan uutisoinut muita iltapäivälehtiä tiheämmin vähemmistöjen rikoksista, kuten yleisesti on oletettu. Tämä kertoo lehden ilmeisesti muuttaneen painotuksiaan tässä suhteessa. (Statham 2002)

Vastapainoa skandaalimaiselle uutisoinnille tarjoavat sellaiset laatulehdet kuin *The Guardian*. Se on tarttunut etnisyyttä koskeviin kysymyksiin laajoilla ja monipuolisilla reportaaseilla. Guardian News & Media tuottaa myös online-sivustoillaan (education.guardian.co.uk) koulutusmateriaalia etnisyyttä ja rotua koskeviin kysymyksiin.

Syrjintää toimituksissa

Journalismin työkäytäntöjä ja toimittajan identiteettiä koskevia alan tutkimuksia on yllättävän vähän ottaen huomioon esimerkiksi kansalaisjournalismin tutkimuksen suosion kansainvälisessä mediatutkimuksessa. Toimittajien etnisen taustan merkityksiä on kuitenkin tutkittu jonkin verran.

Työelämän tutkimusinstituutti (The Working Lives Research Institute) on selvittänyt, miksi mediatoimituksissa ⁷on suhteellisen vähän maahanmuuttajataustaisia tai etniseen vähemmistöön kuuluvia toimittajia. Instituutti haastatteli toimittajia, jotka ovat syystä tai toisesta jättäneet työnsä sanomalehdissä. Tutkimuksessa haastateltiin 20:tä Lontoossa työskennellyttä toimittajaa ja toteutettiin kolme ryhmähaastattelua. Tutkimuksesta ilmeni, että etnisen taustan omaaville työskentely toimituksissa merkitsee usein syrjinnän ja pienimuotoisen rasmin kohtaamista. Syrjminen ilmeni mm. etenemismahdollisuuksien puutteena. Haastateltavien mukaan esimiehet näyttivät mielellään ylentävänsä sellaisia työntekijöitä, jotka he entuudestaan tunsivat, tai sellaisia, jotka muistuttivat ulkonäöllisesti heitä itseään.

Uutishuoneen tunnelma ja kulttuuri koettiin usein ahdistavaksi ja pelottavaksi. Toimittajat joutuivat myös edustamaan rotuaan ja sitä koskevia stereotyyppioita, mikä ilmeni mm. työtehtävien jaossa ja puhetavoissa. Uutistoimitukseen sosiaalistuminen koettiin vaikeaksi. Toimituskulttuuri tuntui kyvyttömältä kohtaamaan erilaisuutta ja muiden kulttuurien arvoja. Ainely Beulahin (1998) tutkimus 'Black Journalists, White Media' tukee edellä esitettyjä tuloksia. Beulahin mukaan mustien toimittajien vähäisyys mediassa selittyy usein epäsuoralla syrjinnällä, eivätkä toimitukset ole olleet erityisen aktiivisia korjaamaan tilannetta. Eräänä ratkaisuna ongelmiin tutkimukset ehdottavat rakenteellisia uudistuksia: lähtökohtana voisi olla kohdeyleisön laajentaminen siten, että uutisia tehtäisiin aidosti koko monietniseen väestölle. Näin ollen myös toimituksiin tulisi palkata enemmän eri etnisiä taustoja omaavia toimittajia.

Muita alan tutkimuksia ovat mm. päätoimittajayhdistyksen toteuttama tutkimus 'Diversity in the Newsroom: Employment of Minority Ethnic Journalists in Newspapers' (2004). Tutkimus toteaa että huoli tasa-arvon toteutumisesta on olemassa päällikkötasolla, mutta käytännön ongelmaksi muodostuu hakijoiden vähäinen määrä.

Yleisöjen keskelle

Siinä missä mediarepresentaatioita on tutkittu runsaasti, median käytön ja vastaanoton tutkimus on ollut vähäisempää, etenkin uutis- ja ajankohtaisaineistoista. Tämä noudattelee yleistä linjaa eurooppalaisessa etnisyyden tutkimuksessa. Vastaanottotutkimuksessa on keskitytty tutkimaan median populaarimpien muotojen, kuten tv-fiktio ja viihteen, käyttöä ja tulkintaa. Tämän laadullisen

⁷ Vuonna 2002 tehdyn selvityksen mukaan Britannian toimittajista 96% on valkoisia.

yleisötutkimuksen taustalla on mediatutkimuksessa tapahtunut murros 1980-luvulla. Tuolloin televisiotutkimus alkoi yleistyä ja tutkimuksessa kiinnostus kääntyi teksteistä katsojiin. Televisiotutkimuksessa pohdittiin populaarien tekstien merkityksiä, yleisöjen aktiivisuutta ja erilaisia yleisöjä – tutkimusmenetelminä käytettiin fokusryhmähaastattelua ja yleisöetnografiaa. (Gray 1999; Alasuutari 1999; Nikunen 2005, 56–63).

Tähän murrukseen istui hyvin myös etnisiä yleisöjä koskeva tutkimus. Simon Cottle (2003) toteaa kuitenkin, että vastaanotto- tai yleisötutkimuksen suosion huomioon ottaen joukossa on yhä hämmästyttävän vähän etnisiä yleisöjä koskevaa tutkimusta. Tosin viime vuosina tutkimusten määrä on selvästi kasvanut.

Brittiläinen yleisötutkimus on metodisesti painottunut etnografisiin tutkimuksiin, joissa laajennetaan mediatutkimuksen kenttää kokonaisvaltaisemmin arjen tutkimukseen. Oivallisena esimerkkinä tällaisesta tutkimuksesta voidaan mainita Marie Gillespien (1995) uraa uurtava tutkimus punjabilaisten nuorten television käytöstä. Gillespie tutki nuorten television katselua, siihen liittyviä kokemuksia ja tv-puheen merkityksiä osana arkea ja kodin käytäntöjä.

Gillespie tutki kahden vuoden ajan (1988–1990) Lontoon Southallin alueella asuvien nuorten median käyttöä, heidän tulkintojaan niin intialaisista – tapaustutkimuksena Mahabharata saippuasarja – kuin brittiläisistäkin tv-sarjoista ja elokuvista. Tutkimus valottaa myös länsimaisten tapojen ja rituaalien, kuten joulunvieton, omaksumista television avulla osaksi southallilaista arkea ja toisaalta länsimaisen populaarikulttuurin vaikutteiden sekoittumista hindi- ja skhikulttuureihin.

Gillespie asui itse Southallin alueella kenttätyönsä aikana kaksi vuotta. Etnografiaa edelsi 333 nuorelle tehty median käyttöä koskeva kyselytutkimus. Tätä kyselyä käytettiin tukena osoittamaan laajempia mediakulutuksen suuntaviivoja. Kenttätyö rakentui useista vaiheista ja erilaisista tiedonhankinnan muodoista, kuten haastatteluista sekä osallistuvasta tarkkailusta erilaisissa juhlissa ja vierailuilla.

Gillespien mukaan erilaiset yleisöryhmät kääntävät ja soveltavat televisio-ohjelmien sisältöjä omien näkökulmien mukaan ja käyttävät ohjelmia vahvistaakseen paikallista kulttuuria ja identiteettiä. Näin yleisöt lukevat tekstejä omista lähtökohdistaan ja tuottavat ohjelmista etnistä luentaa. Samanaikaisesti nämä luennat osallistuvat entisen identiteetin vahvistamiseen. Videoiden ja satelliittikanavien keskeisyys yhteisöjen median käytössä on erityisen kiinnostavaa. Gillespien tutkimilla perheillä oli laajat videokokoelmat, ja intialaisia elokuvia katseltiin viikoittain. Niiden lisäksi TV-uutiset ja komediat koettiin perheitä yhdistäviksi. Ne tarjosivat yhteisiä puheenaiheita.

Kaiken kaikkiaan Gillespien tutkimus tuottaa rikasta kuvausta punjabilais-ten arjesta ja median merkityksestä yhtäältä oman etnisen identiteetin vahvistajana ja toisaalta kulttuuristen ristiriitojen neuvottelupaikkana. Median avulla keskusteltiin arvoista, ja niitä myös ilmennettiin katselukäytännöillä: Mikä oli soveliasta tai sopimatonta katseltavaa omalle kulttuurille? Gillespien mukaan nuoret aasialaiset kulttuurintuottajat ja -tekijät yhtäältä pitävät kiinni vanhempiensa kulttuuriperinnöstä, mutta samalla ovat mukana ei-intialaisten nuorten, mustien ja valkoisten kosmopoliittisessa nuorisokulttuurissa.

Gillespien tutkimus oli myös sikäli merkittävä, että se teki näkyväksi aasialaisen etnisyyden, joka varsin monissa aiemmissä tutkimuksissa oli sulautunut osaksi mustaa Britanniaa. Kuten Gillespie itse toteaa, Britannian aasialainen nuorisokulttuuri on ollut varsin hiljaista ja näkymätöntä aina 1990-luvulle asti – kunnes kirjailijat Hanif Kureishi ja Salman Rushdie nousivat esiin kansallisina hahmoina. Aasialainen kulttuuri on tänä päivänä varsin tunnettua länsimaissa, osin ehkä juuri sen brittiläisen ulottuvuuden vuoksi.

Gillespien tutkimusta on seurannut koko joukko muita tutkimuksia, joissa selvitetään tiettyjen yhteisöjen, kuten kyproksenturkkilaisten, iranilaisten tai japanilaisten, median käyttöä (Robins & Aksoy 2001; Sreberny 2000; Kondo). Tutkimusta on tehty myös Britanniassa asuvien nuorten hindielokuvan tulkinnoista (Banaji 2005).

Myria Georgiou (2001) on puolestaan selvittänyt vuosituhaten vaihteessa valmistuneessa tutkimuksessaan median merkitystä Britannian kyproksenkreikkalaisessa yhteisössä. Georgioun tutkimus keskittyi Lontoon Harngeyn alueelle ja erityisesti sen palvelutalon asiakkaisiin. Britannian kyproksenkreikkalaisilla on lukuisia omia vähemmistömedioita, mm. paikallisradio, paikallinen kaapeli TV-kanava Hellenic TV, internet-sivustoja ja paikallinen kreikankielinen sanomalehti Parikiaki, sekä mahdollisuus hankkia satelliitin kautta sekä kreikkalaisen että kyproksenkreikkalaisen television ohjelmistoa. Satelliittikanavat täyttivät Georgioun mukaan tärkeää tehtävää varsin arkisella tasolla: palvelutalon yleistiloissa televisio näytti kyproslaisen satelliittikanavan CBC-SAT:n ohjelmistoa. Oma kieli ja sen kulttuuriset kuvastot asettuvat osaksi arkista elämänmenoa ja pitävät omaa etnistä identiteettiä läsnä kotimaan ulkopuolella, toisessa maassa. Paikallismedialla on selkeä yhteisöllinen funktio: siinä kerrotaan yhteisöä koskettavat häät, hautajaiset ja muut merkkitapahtumat. Georgioun mukaan satelliitit ja paikallismedia pitävät yllä yhteyttä lähtömaahan, lujittavat yhteisöä ja vaalivat etnistä identiteettiä.

Siinä missä Georgioun tutkimus kuvasi yhteisöä melko eheänä, kyproksen-turkkilaisten⁸ mediankäyttöä tutkineet Kevin Robins ja Asu Aksoy (2001) korostavat yhteisöjen sisäisiä eroja ja ristiriitaista suhdetta satelliitti- ja vähemmistömediaan. Robinsin ja Aksoyn tutkimus toi esiin myös yhteisöjen sisäiset erot sekä pienempien yhteisöjen häilyvän etnisten identiteetin. Tutkimus valotti muun muassa sukupolvien välistä eroa suhteessa satelliittikanaviin. Tutkimuksessa haastatellut nuoret naiset näkivät satelliittikanavat uhkaaviksi ja eristäviksi. He viittasivat keskusteluissa vanhempiensa sukupolveen, jota he pitivät täysin riippuvaisina satelliittitarjonnasta. Toisaalta kyse on myös lajityypeistä ja alakulttuureista, sillä satelliittikanavien sijaan turkkilainen musiikki ja elokuvat puhuttelivat osaa nuorista naisista.

Robinsin ja Aksoyn tutkimus nostaa esiin laajemman kysymyksen etnisestä ja kulttuurisesta identiteetistä: heidän tutkimuskohteensa ei palaudu selkeään etnisyyteen vaan tuntuu olevan jo lähtökohtaisesti transnationaalista kulttuuria, useasta paikasta rakentunutta. Robins ja Aksoy pitävät tätä moninaisuutta yleistävänä identiteetin rakenteena.

Brittiläinen tutkimus on keskittynyt tiettyjen rajattujen etnisten yhteisöjen tarkasteluun, kun taas esimerkiksi Suomessa alan tutkimus on suuntautunut tätä monietnisempiin ryhmiin. Tämä selittyy osin maiden varsin erilaisilla maahanmuuttohistorioilla. Suomessa maahanmuuttajayhteisöt ovat melko nuoria ja osin vasta muotoutumassa lukuun ottamatta romani-, saamelais- ja ruotsinkielistä vähemmistöä.

Britanniassa etnisten yhteisöjen tarkastelussa keskeiseksi on noussut nimenomaan *diasporan* käsite: diasporalla tarkoitetaan yhteisöjä, jotka ovat muotoutuneet erilaisten reittien kautta lähtömaan tai kotimaan ulkopuolelle. Diasporisia yhteisöjä määrittävät maantieteen, paikan ja kulttuurin moninaiset suhteet. Näin esimerkiksi Gillespien tutkima Lontoon punjabilainen yhteisö on osa Intian Punjabin sekä muiden Britanniassa, Saksassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa asuvien punjabilaisten verkostoa. Diasporan käsite viittaa suhteeseen: Esimerkiksi Paul Gilroy (1993) on tarkastellut brittiläistä mustaa kulttuuria transnationaalina muodostumana – mustana atlanttisena diasporana – jossa linkittyvät Karibia, Afrikka ja Eurooppa. Puhutaan myös muotoutumassa olevista diasporista (Iordanova 2001) erityisesti Itä-Euroopan yhteydessä. Nämä ovat myös Suomen kannalta ajankohtaisia.

8 Kypros oli Britannian siirtomaa lähes 80 vuotta, mikä selittää Britannian suuren kyproksenkreikkalaisen ja kyproksenturkkilaisen väestön määrän. Kyproksenturkkilaisten muuttoliike käynnistyi laajamittaisena 1974 kun Turkki valtasi osan saarta. Kyproksenturkkilaisia on Britanniassa arviolta 80000–100 000, kyproksenkreikkalaisia noin 160 000–220 000.

Kuten Brah (1996) kuvaa, diasporiset identiteetit eivät ole rakentuneet vain siitä, kuka matkustaa minne ja milloin, vaan siitä, että nämä identiteetit ovat yhtä aikaa lokaaleja ja globaaleja, paikallisia ja maailmallisia. Diasporan käsite tuo esiin sen, kuinka identiteetit muotoutuvat uudelleen paikanvaihdon ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen mukana.

Kansallisesta transnationaaliin

Kuten edellä on tullut esiin brittiläisessä maahanmuuttajien median käyttöä koskevassa tutkimuksessa diasporan käsite nivoutuu keskeisesti transnationaalien median käsitteeseen. Transnationaalilla medialla viitataan niihin mediamuotoihin, joilla voidaan ylittää kansalliset rajat.⁹ Transnationaali media on merkittävä osa diasporisten yhteisöjen arkea. Sen avulla voi kokea yhteyttä kuviteltuun kotimaahan.

Mediateknologian kehityksellä on ollut tärkeä rooli näiden ylistyspaikkojen rakentamisessa: videoiden ja satelliittien rinnalle ovat tulleet internet ja digitalisoituminen. Brittitutkijat pitävät kehitystä tärkeänä ja pääosin positiivisena. Mediateknologioiden tarjoamat mahdollisuudet katsella entisen kotimaan tv-sarjoja ja uutisia nähdään usein positiiviseksi vaihtoehdoksi kansalliselle medialle. Näiden kanavien kautta voidaan luoda transnationaali kulttuurinen tila. Toisin sanoen transnationaalia mediaa ei pidetä kovin suurena uhkana eikä sen nähdä väistämättä synnyttävän kuilua diasporisten yhteisöjen ja kanta-väestön välille. Myria Georgiou näkee transnationaalien ja vähemmistömedian itseilmaisun, ei eronteon, paikkoina. Goergiou mieltää nimenomaan vähemmistömedian vaihtoehtoiseksi julkisuuden alueeksi, joka tarjoaa valtamedian rinnalle toisen näkökulman ajankohtaisiin asioihin.

Olga Bailey on puolestaan tutkinut latinalais-amerikkalaisen yhteisön median käyttöä Britanniassa. Myös tässä tutkimuksessa nousi esiin transnationaalien median merkitys. Tutkimus rakentui 35 naisen haastatteluista ja vierailuista kuuteen kotiin Liverpoolissa vuonna 2004. Tutkimus vahvisti edellisten tutkimusten tulosta transnationaalien median tärkeydestä identiteettiä vahvistavana ja linkkinä entiseen kotimaahan. Baileyn tutkimus toi kuitenkin esiin myös transnationaalien median ongelmat: se ei välttämättä tuo näkyvyyttä diasporiselle yhteisölle ja heidän ongelmilleen.

9 Transnationaalia tutkitaan erityisesti tilan ja ajan käsitteen kautta. Transnationaalien poikkitieteellinen tutkimusta edustavat mm. Steve Vertovecin johtama transnationalismin tutkimusprojekti Oxfordin yliopistossa sekä johtavan tiedekustantamon Routledgen julkaisusarja ”Research in Transnationalism”.

Bailey & Harindranath (2006) suhtautuvatkin kriittisesti satelliittikanavien mahdollisuuksiin luoda vaihtoehtoja kansalliselle medialle tai tarjota yhteisöille pääsyä julkiseen keskusteluun. Transnationaalien median poliittinen rajallisuus konkretisoituu silloin, kun on kyse varsin pienestä ryhmästä, kuten latinalais-amerikkalaisista Britanniassa. Toisin sanoen transnationaalien ja vähemmistömedian arvo perustuu siihen, kuinka merkittävä sen painoarvo on valtajulkisuudessa. He toteavat, että juuri näkymättämyys valtamediassa on johtanut siihen, että vähemmistöt kääntyvät transnationaalien tai vähemmistömedian puoleen. Ne pystyvät tarjoamaan ilmaisuväylän oman kulttuurin toteuttamiseen. Bailey ja Harindranath muistuttavat kuitenkin, että tämän kulttuurisen erityisyyden tunnistaminen ylittää kuitenkin perin harvoin oman yhteisön ulkopuolelle.

Se, että maahanmuuttajat suosivat satelliittikanavien käyttöä, kertoo siirtymästä joukkoviestinnän kartalla kansallisesta hallinnasta kohti transnationaalia. Satelliitteja ei ole kuitenkaan hyväksytty mukisematta. Yritykset rajoittaa satelliitteja maahanmuuttajien asuttamissa taloissa kertovat osaltaan pyrkimyksistä säädellä maahanmuuttajien arkea ja sopeutumista. Georgiou näkee rajoitukset huolestuttaviksi, koska ne voivat entisestään vahvistaa maahanmuuttajien marginalisoitumisen ja poissulkemisen tunnetta.

Teknologisen kehityksen, digitalisoitumisen ja internetin yleistymisen vaikutukset maahanmuuttajien arkeen ovat kiinnostaneet tutkijoita viime vuosina entistä enemmän. Myria Georgiou (2006) on tarkastellut Britannian etiopialaisen yhteisöä ja pakolaisuutta käsittelevää New Vision (www.newvision.org) internet-sivustoa, kurdien internet-sivustoa ([mm. www.kurdmedia.com](http://mm.www.kurdmedia.com)) sekä eri puolilla maailmaa asuvien kreikkalaisyhteisöjen sivustoa (HR-Net).

Georgioun mukaan internet-sivustoilla ei ainoastaan välitetä tietoja tulevista ja menneistä tapahtumista, vaan ne toimivat myös identiteetin rakennusaineena sekä vaihtoehtoisen julkisuuden alueena vähemmistöille, jotka eivät muuten saa valtamediassa ääntään kuuluviin tai joiden kuva valtamediassa on stereotyyppinen. Internet-sivustot kokoavat yhteisöjä yhteen eri puolilla maailmaa ja voimauttavat näin mahdollisesti pieniä yhteisöjä, esimerkiksi chileläisiä Britanniassa ja Suomessa. Internet-sivusto voi olla tärkeä poliittisten debattien väylä, kuten kurdien tapauksessa (www.kurdichobserver.com; www.kurdmedia.com). Sen välityksellä esimerkiksi poliittisessa maanpaossa olevat voivat vaikuttaa kotimaansa asioihin.

Georgioun mukaan internet ei ole suinkaan kaikkia tasa-arvoistava väline, mutta se tarjoaa entistä paremmat mahdollisuudet haastaa valtamedian rajat ja vähemmistöön kohdistuvaa ulkopuolista määrittelyä, mutta se muuttaa myös yhteisön sisäistä ideologiaa ja arvoja. Esimerkiksi kurdien internet-keskuste-

luissa on kiistelty oikeanlaisesta, yhtenäisestä kurdi-identiteetistä ja esitetty kritiikkiä naisten asemasta ja seksuaalisesuuteen liittyvistä normeista.

Internetiin liittyvää tutkimusta edustaa myös Peter Mandavillen (2003) muslimisivustoja koskeva tutkimus, jonka mukaan sivustot muokkaavat muslimien uskonnollisia käytäntöjä esimerkiksi tuottamalla sähköpostitse uskonnollisia ohjeita, tuovat uusia näkökulmia uskonnollisiin kysymyksiin länteen asettuneilta diasporisilta yhteisöiltä sekä välittävät tietoa ja faktoja islamista. Mandavillen tutkimus on itsessään rajat ylittävä. Toisin sanoen se ei sijoitu Britannian kansallisten rajojen sisälle, koska internetin osalta tällaista rajausta on vaikea tehdä, eikä se olisi tarkoituksenmukaistakaan. Vastaavia tutkimuksia on useita: muun muassa Hong Qiun (2003) tutkimus kiinalaisten opiskelijoiden internet-julkaisusta, Lisa Tsalikin (2003) tutkimus kreikkalaisuudesta internetissä ja Tony Kingin (2003) tutkimus rhodesialaisen diasporan internet-sivustoista. Tutkimukset myötäilevät yleisesti näkemystä, jonka mukaan internet vahvistaa diasporisia yhteisöjä: se luo tärkeän kokoontumispaikan eri puolilla maailmaa oleville yhteisöille ja toimii keskusteluväylänä nykyisen ja entisen kotimaan välillä.

Ghanalaista diasporaa tutkineet Ackah & Newman (2003) muistuttavat kuitenkin, ettei internet ole mullistava kaikille diasporille. Esimerkiksi heidän tutkimansa ghanalaiset harvemmin käyttivät internetiä pitääkseen yllä yhteyksiä kotimaahansa siitä yksinkertaisesta syystä, ettei Ghanassa olevilla sukulaisilla ja ystävillä ollut juurikaan pääsyä internetiin. Internetin sivustoista valtaosa toimii myös englannin kielellä, joten omaa kieltä ja murretta on vaikea netissä käyttää. Tämä tukee Georgioun huomiota siitä, että diasporiset yhteisöt ovat eriarvoisessa asemassa suhteessa virtuaalimaailmaan – sitä tapaavat hallita vahvat yhteisöt, esimerkiksi englanninkielisiin maihin asettuneet yhteisöt.

Eroja kohti

Brittiläinen maahanmuuttajien mediankäyttöä koskeva tutkimus on varsin monimuotoista. Se sisältää runsaasti tutkimuksia etnisyyden ja maahanmuuttajien representaatioista erilaisissa mediateksteissä. Tutkimus painottuu laadulliseen yleisötutkimukseen. Määrällistä tutkimusta tai määrällisiä ja laadullisia menetelmiä yhdistäviä tutkimuksia on vähän. Yleisötutkimusta on tehty paljon etenkin televisionkatselusta ja satelliittikanavista. Silmiin pistävää on ehkä se, ettei tutkimuskentässä ole merkittävästi tutkimusta perinteisestä brittiläisestä valtamediasta. Median käytön tutkimus suuntautuu pikemminkin vähemmistö- ja transnationaaliin mediaan. Toisaalta tutkimukset ovat luonteeltaan etno-

grafisia ja seuraavat yleisöjen omia valintoja ja luonnollisia katsomiskäytäntöjä. Näin ollen painopiste transnationaalissa mediassa kertoo myös todellisista katsomiskäytännöistä ja perinteisen brittimedian suhteellisen vähäisestä painoarvosta etnisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien arjessa. Tämä onkin valtamediaan kohdistuva haaste, jonka tutkijatkin ovat ottaneet esiin: kuinka vastata transnationaalien median kutsuun ja kuinka puhutella eri etnisiä yleisöjä.

Transnationaalien median osalta on esitetty huolta ghettoutumisesta. Pelätään, että maahanmuuttajat käpertyvät entistä voimakkaammin omaan kulttuurinsa eivätkä opi sopeutumaan uuteen kotimaahansa, koska eivät seuraa tarpeeksi valtamediaa. Robins ja Aksoy (2001) huomauttavat kuitenkin, että näissä näkökulmissa toistuu käsitys passiivisista tv-katsojista, jotka ottavat näkemänsä vastaan annettuina. Edellä kuvatuissa etnografisissa yleisötutkimuksissa nousi kuitenkin selvästi esiin se, että seuratessaan entisen kotimaan tarjontaa katsojat käyvät jatkuvaa kulttuurista neuvottelua arvoista. Näin ollen ei voida sanoa, että satelliitien tarjonta eristäisi maahanmuuttajat siitä yhteiskunnasta, jossa he parhaillaan asuvat. Sukupolvien välillä on kuitenkin selkeä ero.

Vanhempi sukupolvi seuraa tarkemmin kuin nuoret entisen kotimaansa tapahtumia, kun taas nuorten median käyttö on monimuotoisempaa kuin vanhempien.

Tutkijat ovat kuitenkin osin huolissaan siitä, että mediateknologioiden kehittyessä ja yhteiskunnan eriytyessä syntyy rinnakkaisia, erillisiä mediatodellisuuksia. Pelkona on, että yhteisiä kohtauspisteitä on entistä vähemmän. Tämä huoli kohdistuu myös Britanniassa tuotettuun vähemmistömediaan. Annebelle Sreberny (2005) näkee ongelman siinä, että monikulttuurisuutta vaaliva mediapolitiikka tuottaa monologisia vähemmistöjen alakulttuureja ilman, että kehitetään väyliä erilaisten etnisten jakojen yli ja vaalittaisiin vuorovaikutusta.

Tutkijat peräänkuuluttavatkin pikemminkin erojen huomioon ottamista kuin niiden ohittamista.

Kaiken kaikkiaan brittiläisen mediatutkimuksen valossa näyttää siltä, että kansallisen median kehys on nykyisellään riittämätön. Saavuttaakseen monietniset yleisöt media vaatii laajentumista ja monimuotoistumista.

Kirjallisuus

- Ackah, W. & Newman, J.** (2003) Ghanaian Seventh Day Adventist on and of-line: problematising the virtual communities discourse. Teoksessa Karim Karim (toim.) *The Media of Diaspora*. London: Routledge, 203–214.
- Ahmed, Sara** (2003). Pelon politiikka. Suom. Laura Huttunen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 189–212.
- Ahmed, Sara** (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Alasuutari, P.** (1999). Introduction. Three phases of reception studies. Teoksessa Alasuutari Pertti (toim.) *Rethinking the Media Audience*. London & New Delhi: Sage, 1–21.
- Bailey, O.G. & Harindranath R.** (2006). Ethnic Minorities, cultural difference and the cultural politics of communication. *International Journal of Media and Cultural Politics*. 2(3): 299–315.
- Barry, A.** (1988). Black Mythologies: Representation of Black People on British Television. Teoksessa J. Twitchin (toim.) *The Black and White Media Show Book*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Beulah, A.** (1998). *Black Journalists, White Media*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Brah, A.** (1996). *Cartographies of diaspora. Contesting Identities*. London: Routledge.
- Buchanan Sara & Grillo B.** (2003). *What's the Story? Reporting on asylum in British Media*. <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR19/FMR1919.pdf> 5.6.2007.
- Butterworth, E.** (1967). The 1962 Smallbox Outbreak and the British Press. *Race* 7(4): 347–64.
- Cottle, Simon** (1998). Making Ethnic minority programmes inside the BBC: professional pragmatics and cultural containment, *Media, Culture & Society* 20: 295–317.
- Cottle, S.** (2006). Review on Ross & Palydon (toim.) Black Marks. *Nationalism and Ethnic Politics*. 9(1):135–137.
- Critcher, Charles, Margaret Parker ja Ranjit Sondhi** (1977). Race in provincial press: A case study of five Midlands newspapers. In Halloran, James (toim.) *Race, Ethnicity and Media*. Pariisi: Unesco, 25–192.
- Daniels T.** (1990). Beyond positive and Negative Images. Teoksessa Willis ja T. Wollen (toim.) *The Neglected Audienc*. London: BFI, 66–71.
- Dyer R.** (1997). *White*. London: Routledge.

- Georgiou, Myria** (2001). *Mapping Minorities and their media: The National Context – UK*. <http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/papers/ukreport.doc> 5.6. 2007.
- Georgiou, Myria.** (2006) Diasporic communities On-line: A Bottom-Up Experience of Transnationalism. Teoksessa K. Sarikakis & D. Thussu (toim.) *The Ideology of the Internet: Concepts, Policies, Use*. NY: Hampton Press.
- Georgiou, Myria & Siaperä, Eugenia** (2006). Introduction: Revisiting multiculturalism. *Intercultural Journal of Media and Cultural Politics* 2(3): 243–247.
- Gillespie, M.** (1995). *Television, Ethnicity and Cultural Change*. London: Routledge.
- Gillespie, M.** (2007). *Tuning In: Diasporic Contact Zones at BBC World Service*. <http://www.open.ac.uk/socialsciences/diasporas/> 5.6.2007.
- Gilroy, P.** (1987). *There Ain't No Black in the Union Jack*. London: Hutchinson.
- Gilroy P.** (1993). *The Black Atlantic. Modernity and Double Consciousness*. London & New York: Verso.
- Gordon P. & Rosenberg D.** (1989). *Daily Racism – The Press and Black People in Britain*. London: The Runnymede Trust.
- Gray, A.** (1999). Audience and Reception research in retrospect: The trouble with audiences. Teoksessa Alasuutari Pertti (toim.) *Rethinking the Media Audience*. London & New Delhi: Sage, 22–37.
- Hall, S.** (1988). New Ethnicities. Teoksessa K. Mercer (ed.) *Black Film, British Cinema*. ICA Documents 7. Lontoo: BFI.
- Hall et al.** (1978). *Policing the Crisis. Mugging, the State and Law and Order*. Basingstoke: Macmillan.
- Hall, S.** (1987). *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S.** (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Harindranath, R.** (2005). Ethnicity and cultural difference: some thematic and political issues on global audience research. *Participations: International Journal on Audience Research*, October 2005 .
- Hartmann, Paul & Husband, Charles** (1974) *Racism and the Mass Media*. London: Davis-Poynter.
- Hebdidge, Dick.** (1996). Digging for Britain: An Excavation in Seven Parts. Teoksessa Houston, A. et al. (toim.) *Black British Cultural Studies: A Reader*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 120–162.
- Holland, P.** (1981). The New Cross Fire and the popular Press. *Multi-Racial Education* 9(3): 61–80.
- Horsti, Karina.** (2005) Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere University Press, Media Studies.

- Husband, Charles** (1982). Introduction: Race, the continuity of concept. Teoksessa Husband, Charles (toim.) *Race in Britain. Continuity and Change*. Hutchinson University Library, 11–23.
- Husband, C. & Chouhan, J.M.** (1985). Local radio in the Communication Environment of ethnic minorities in Britain. Teoksessa van Dijk (toim.) *Discourse and Communication*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Hussein, A.** (1994). Market forces and the marginalisation of Black Film and video production in the United Kingdom. Teoksessa Husband, Charles (toim.) *A Richer Vision. The Development of ethnic minority media in Western democracies*. Pariisi: Unesco, 127–142.
- Iordanova, Dina** (2001). *Cinema in flames: Balkan film, culture and the media*. London: British Film Institute.
- Joshua, H. & Wallace, T.** (1984). *To Ride the Storm. The 1980 Bristol "Riot" and the State*. Exeter: NH Heinemann.
- King, T.** (2003). Rhodesians in hyperspace: the maintenance of a national and cultural identity. Teoksessa Karim Karim (toim.) *The Media of Diaspora*. London: Routledge, 177–188.
- Lynn, Nick & Lea, Susan** (2003). 'A phantom menace and the new Apartheid': the social construction of asylum-seekers in the United Kingdom. *Discourse & Society* 14(4): 425–452.
- Mandaville, P.** (2003). Communication and Diasporic Islam: a virtual ummah? Teoksessa Karim Karim (toim.) *The Media of Diaspora*. London: Routledge, 135–147.
- Modood, T. et al.** (1997). *Ethnic Minorities in Britain: Diversity and Disadvantage*. London: Policy Studies Institute.
- O'Reilly, C.** (2003). Unreliable Representations: Ethnicity and Irishness in British Television Fiction. Teoksessa K. Ross & D. Dermin (toim.) *Mapping the Margins*. Cresskill: Hampton Press.
- Qiu, H.** (2003). Communication among knowledge diasporas: online magazines of expatriate Chinese students. Teoksessa Karim Karim (toim.) *The Media of Diaspora*. London: Routledge, 148–161.
- Peach, C.** (1996). The ethnic minority populations of Britain. Vol: 2, Ethnicity in the 1991 Census. London: ONS, HMSO.
- Raittila, Pentti.** (2004) Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. Tampere University Press, Mediatutkimuksia.
- Refugees** (2006) Words and Images. Number 142/ 2006. UNHCR, 14–17.

- Robins, K. & Aksoy, A.** (2001). From spaces of identity to mental spaces: lessons from Turkish-Cypriot cultural experience in Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27(4): 685–711.
- Ross, K.** (1996). *Black and White Media: Black Images in Popular Film and Television*. Polity Press.
- Ross, K.** (2001). *Black Marks: Minority Ethnic Audiences and Media*. Ashgate.
- Statham, P.** (2002). United Kingdom. Teoksessa ter Wal, Jessica (toim.) *Racism and Cultural Diversity in the Mass Media*. Wien: EUMC.
- Srebreny, Annabelle** (1999). *Include me in. Rethinking ethnicity on television*. London: Broadcasting standards Commission in conjunction with the Independent Television Commission.
- Srebreny, Annabelle** (2000). Media and Diasporic Consciousness: an exploration among Iranians in London. Teoksessa Simon Cottle (toim.) *Ethnic Minorities and the Media: changing cultural boundaries*. Buckingham: Open University Press, 179–196.
- Srebreny, Annabelle.** (2005). Not only, but also: Mixedness and Media. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 31(3): 443–459.
- Srebreny, Annabelle & Ross, Karen** (1995). *Black minority viewers and Television: Neglected audiences Speak up and out*. Leicester: Centre for Mass Communication Research, University of Leicester.
- Tatla, D.S. & Singh, G.** (1989) The Punjabi Press. *New Community* 15(2):171–84.
- Thanki, A. & McKay, S.** (2006). *Why Ethnic Minority Workers Leave London's Print Journalism Sector*. <http://www.cre.gov.uk/research/printjournalism.html> 6.6.2007
- Tsaliki, L.** (2003). Globalisation and hybridity: the construction of Greekness on the Internet. Teoksessa Karim Karim (toim.) *The Media of Diaspora*. London: Routledge, 162 –176.
- Troyna, B.** (1981). *Public Awareness and the Media: A Study of Reporting on Race*. London : Commission of Racial Equality.
- Tumber H.** (1982). *Television and the Riots*. Broadcasting Research Unit. London. BFI.

Hanna Eskonen

Vaietut vähemmistöt ranskalaisen tutkimuksen ytimessä

Jos maahanmuuttajien osuus väkiluvusta onkin Suomessa pienempi kuin missään muussa EU-maassa, Ranska löytyy saman janan vastakkaisesta ääripäästä. Maahanmuuttajia on Ranskassa Euroopan valtioista väkilukuun nähden eniten; maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat rakenteellisia ilmiöitä, jotka määrittävät maata merkittävällä tavalla. (Malonga 2000, 1–2.)

Ranska aukaisi rajansa ensimmäisille maahanmuuttajille 1800-luvun puolivälissä. Muuttajat olivat 1900-luvun puoliväliin saakka poliittisia pakolaisia: Euroopan juutalaisia, Francon diktatuurin karkottamia espanjalaisia, Venäjän vallankumousta paenneita venäläisiä ja eri valtioiden poliittisia kriisejä paenneita eteläamerikkalaisia; kaikki em. vähemmistöt ovat edustettuina maassa edelleen. 1960-luvulla Ranskaan alkoi saapua väkeä erityisesti sen entisistä siirtomaista. Nykyään Ranskan merkittävin vähemmistöryhmä ovat sen vanhojen siirtomaiden tulokkaat, eli pohjoisafrikkalaiset Algeriasta, Tunisiasta ja Marokosta sekä mustan Afrikan, mm. Senegalin, Malin ja Kamerunin, ja Kaakkois-Aasian asukkaat. Vanha emämaa on ollut heille yhtä luonnollinen muuttokohde kuin Englanti brittiläisen imperiumin kasvateille. Tosin vain algerialaisilla on perinteisesti ollut erityisoikeuksia Ranskan kansalaisuuteen; suurin osa vanhojen siirtomaiden asukkaista on tullut maahan laittomasti. Afrikkalaista alkupe-
rää oleva väestönosa muodostaa tällä hetkellä yhteenlaskettuna maan toiseksi suurimman vähemmistöryhmän. Sen sijaan suurin yksittäinen etninen vähemmistö ovat portugalilaiset; heidän määränsä kasvoi räjähdysmäisesti diktaattori Salazarin hallitessa Portugalia 60-luvulla, kun portugalilaisen ammattitaidottoman työvoiman perinteinen kohdemaana Brasilia sulki ovensa siirtolaisilta. (Koskenniemi 1993, 134–135; Antunes Da Cunha 2002, 1.)

Tarkkoja lukumääriä Ranskan maahanmuuttajaryhmien koosta ei kuitenkaan ole olemassa. Vuonna 1978 säädetty perustuslaki kieltää suorasti tai epä-

suorasti yksilön etniseen taustaan liittyvien piirteiden tilastoimisen. Ranskan virallisen linjan mukaan etnisistä vähemmistöistä ei siis pidetä tilastoja, vaan väestönlaskuissa otetaan huomioon vain kansalaisuus.¹ Epävirallisia arvioita maahanmuuttajien määrästä on toki saatavilla: vuonna 1990 maahanmuuttajia arvioitiin olevan kaikkiaan 4.2 miljoonaa, eli 7% Ranskan väkiluvusta. Tilastoja vuosittain maahan saapuvista ulkomaalaisista pitävät erinäiset organisaatiot. Esimerkiksi demografisen tutkimuksen instituutin INED:n [*Institut National des Etudes Démographiques*]² mukaan vuosittainen ”maahanmuuttajavirta” [*flux d’immigration*] on vuodesta 1997 ollut jatkuvasti nousujohteinen ja vuonna 2002 ylitti 200 000 tulokkaan rajapyykin. Luku on korkein sitten vuoden 1974 (Thierry 2002, 728). Niin ikään INED:n tekemän arvion mukaan 20 prosentilta Ranskan kansalaisista löytyy vähemmistötaustaa jostain sukupolvesta (Malonga 2000, 2).

Julkinen keskustelu etnisten tilastojen kokoamisen mahdollisuudesta aloitettiin Ranskassa muutama vuosi sitten. Keskustelun pani alulle oikeistolainen poliitikko (ent. sisäministeri) ja tuore tasavallan presidentti Nicholas Sarkozy. Kansalaisten tietosuojaaja valvova valtion komissio CNIL [*Commission nationale de l’informatique et des libertés*]³ kokosi vuonna 2005 työryhmän ja aloitti tunnistelut kattavien etnisten tilastojen luomiseksi. Ensimmäinen raportti julkaistiin loppuvuodesta 2006, mutta varsinaisia virallisia lukuja ei edelleenkään ole saatavilla.⁴ Kysymys tilastoista jakoi mielipiteitä vielä ennen kevään 2007 presidentinvaaleja. Etnisiä tilastoja kannatetaan yleisesti enemmän oikealla kuin vasemmalla. Erityisesti rasisminvastaiset kansalaisjärjestöt ovat hyökänneet tilastojen perustamista vastaan; järjestöjen edustajat väittävät tilastojen kaltaisen virallisen eronteon johtavan syrjintään ja tiettyjen ilmiöiden, kuten rikollisuuden, etnistymiseen. Tilastojen laatiminen ei myöskään ole aivan yksinkertaista maassa, jossa maahanmuuttajia on jo useassa sukupolvessa. (Gabizon 2006; Pradueau 2006.)

Vähemmistöpolitiikan paradoksi

Ranskan virallista maahanmuuttaja- tai monikulttuurisuuspolitiikkaa kutsutaan yleisesti assimilaatiomalliksi. Assimilaatiomallissa ei hyväksytä vähemmistöjen vainoamista, vaan niiden edustajille myönnetään oikeus elää maassa

1 Linjaus liittyy maan harjoittamaan assimilaatiomalliksi kutsuttuun tasapäistäväään maahanmuuttopolitiikkaan (ks. seuraava alaluku).

2 <http://www.ined.fr/>.

3 <http://www.cnil.fr/>.

4 *Colloque statistiques “ethniques” 2006.*

omalla tavallaan, jos he täyttävät kansalaisveloitteensa. Kansalaisveloitteet tulkitaan kuitenkin huomattavasti ankarammin kuin esimerkiksi Suomen integraatiomallissa. Vähemmistöjen kieliä ja kulttuuriperinteitä ei julkisesti tunnusteta tai tueta; vapauden, veljeyden ja tasa-arvon valtakunnassa kansalaiset ovat yksilöitä, eivät taustaryhmiensä edustajia. (Sihvola 2007, 5.)

Assimilaatiomallille on etnisten tilastojen kieltämisen lisäksi tyypillistä muun muassa se, että uskonto on rajattu kokonaan julkisen elämän ulkopuolelle. Uskonnon ja julkisen vallan erottava lainsäädäntö toteutettiin Ranskassa 1900-luvun alkuun mennessä. Järjestelmä on ranskankieliseltä nimeltään *laïcité*. Ranskassa ei julkisen vallan ylläpitämissä kouluissa opeteta lainkaan uskontoa eikä poliittisessa elämässä hyväksytä uskonnollisiin katsomuksiin vetoamista. Ranskassa säädettiin vuonna 2004 laki, joka kielsi näkyvien uskonnollisten tunnusten tai vaatekappaleiden käytön valtion ylläpitämissä kouluissa. Laki kohdistui ennen kaikkea muslimityttöjen huiviin [*hijab*], minkä johdosta laki on varsinkin Ranskan ulkopuolella ristitty huivilaiksi. (Sihvola 2007, 6)

Ranskalaistyyppistä vähemmistöjen ja maahanmuuttajien assimilaatiomallia on perusteltu sillä, että sen katsotaan kohtelevan kaikkia tasapuolisesti ja ehkäisevän näin vähemmistöjen eristymistä omiksi syrjinnälle alttiiksi alakulttuureikseen (Sihvola 2007, 7). Vuosien kuluessa tilanne on kuitenkin kehittynyt täysin päinvastaiseen suuntaan. Tietyt vähemmistöryhmät ovat Ranskassa ghattoutuneet niin fyysisesti kuin henkisesti. Pariisin lähiömallakat syksyllä 2005 ovat räikein lähimenneisyydestä löytyvä esimerkki maan vähemmistöpolitiikkaan liittyvän ongelman kärjistymisestä. Viimeistään mellakat ovat pakottaneet valtiovalan tunnustamaan ongelman julkisesti. Entinen presidentti Jacques Chirac nosti mellakoiden jälkipuinnissa vastuuseen muiden muassa myös valtamedian ja julisti, että sen täytyy vastaisuudessa keskittyä heijastamaan ranskalaisen yhteiskunnan monikulttuurista todellisuutta paremmin (Harding 2006, 4).

Keskustelu median ja vähemmistöjen välisestä suhteesta virisi kuitenkin jo muutamia vuosia ennen katumellakoita. Vähemmistöjä ja mediaa koskevan tutkimuksen ytimessä palataan toistuvasti assimilaatiomallin seurauksiin: myöskään valtamedia ei ole tunnustanut etnisiä vähemmistöjä. Myös tutkimuskenttä kärsii konkreettisesti eräistä mallin aikaansaannoksista. Esimerkiksi etnisten tilastojen puuttuminen on hankaloittanut yhteiskunnallisesti kattavien tutkimustulosten muodostamista. Malleja lähestyä vähemmistöjä toisenlaisilla tavoilla on alettu tietoisesti etsiä muiden maiden malleista. Onnistuneen monikulttuurisuuspolitiikan ja vähemmistöjä koskevan mediapolitiikan esimerkkinä nousevat ranskalaisessa tutkimuksessa toistuvasti esiin Iso-Britannia, Saksa ja Kanada.

Valtamediasta satelliittikanaville ja vähemmistömediaan

Vähemmistönäkökulmaista mediatutkimusta on maan pitkään maahanmuuttohistoriaan nähden alettu tehdä verrattain myöhään. Tähän on syynä yhtäältä juuri assimilaatiopolitiikka: sosiologi Manuel Antunes Da Cunhan mukaan Ranskan etnisiä vähemmistöjä koskevan mediatutkimuksen vähäisyys ja myöhäisherännäisyys johtuu siitä, ettei assimilationistinen asenne ole rohkaissut moiseen sosiaalista yhtenäisyyttä uhkaavaan näkökulmaan. Toinen syy tutkimuksen vähäisyyteen on Antunes Da Cunhan mukaan se, että kiinnostus mediaan ja massakulttuuriin on kantautunut sosiologian piiriin vasta hiljattain; vähemmistönäkökulmaista mediatutkimusta tekevät Ranskassa erityisesti juuri sosiologit. (Antunes Da Cunha 2004, 1.) Useimmiten asialla ovat myös itse vähemmistötaustaiset tutkijat.

Pariisin Panos-instituutin tekemän selvityksen mukaan ensimmäinen viite aihetta käsittelevästä ranskalaisesta tieteellisestä tekstistä löytyy vuodelta 1971, mutta varsinaisesti tutkimuskenttä korkattiin vasta vuonna 1991. Julkiseen keskusteluun ja aiheen viralliseen tunnustamiseen on vielä kyseisestä vuodestakin matkaa: media-alan valtaapitävät toimijat alkoivat havahtua vähemmistöteemaan 90-luvun lopulla. (Blion 2006, 11.) Tärkeä toimija niin käytännön media-alan kuin tutkimuskentänkin herättelyssä ovat olleet vähemmistöjen etuja ajavat kansalaisjärjestöt.

Vähemmistönäkökulmaisen mediatutkimuksen ydin on toistaiseksi ollut valtamedia. Suuressa osassa tähän saakka tehtyä tutkimusta valtamedialla tarkoitetaan audiovisuaalista mediaa ja tarkemmin televisiota; juuri television on katsottu näyttävätyvän ranskalaisen yhteiskunnan valheellisena – valkoisena ja monokulttuurisena – peilinä. Televisiotutkimuksen tärkeyttä on perusteltu myös sillä, että televisio on maan tilastollisesti suosituin media.⁵ Printtimedian nauttimasta suuresta arvostuksesta huolimatta ranskalaiset eivät tilastollisesti ole lehtiä lukevaa kansaa; Ranskan suurin päivälehti *Ouest-France* päihittää levikissään vain kolmanneksella *Helsingin Sanomat* (Koskenniemi 1993, 93).⁶ Television roolia korostetaan myös *sosiaalisen koheesion* (?) ylläpitäjänä, sillä televisio tavoittaa hyvin erilaisia yleisöjä ja on siksi tärkeä kansan kollektiivisen identiteetin rakentajana (Bourdon 1993, sit. Malonga 2000, 2). Vähemmistöjen laadullista ja määrällistä edustavuutta on tutkittu perusteellisesti sekä ohjelma-

5 Perinteisesti mediatutkimus on Ranskassa painottunut journalismiin ja painettuun viestintään sekä elokuvaan. Televisiotutkimus on maassa nuorta; sen arvostus on noussut vasta viime vuosikymmeninä.

6 Kuvaavaa on myös se, että maan suurileikkisin lehti *Ouest France* on maakuntalehti; Pariisin alueella luetaan vähemmän lehtiä kuin missään muualla Ranskassa (Koskenniemi 1993, 93).

sisältöjen että vähemmistötaustaisten alan ammattilaisten kannalta. Tutkimus onkin johtanut erinäisiin valtion laitosten organisoimiin konkreettisiin hankkeisiin vähemmistöjen aseman parantamiseksi televisiossa. Erityisesti julkisten kanavien ohjelmapolitiikan muuttaminen aiempaa vähemmistöystävällisempään suuntaan on viime vuosina ollut mediakentän keskeisin huoli.

Vastaanoton tutkimusta on tehty Ranskassa toistaiseksi hyvin vähän; valtamediaa on tutkittu vähemmistöyleisön näkökulmasta toistaiseksi ainakin yhden kansainvälisen tutkimusprojektin yhteydessä (*Tuning into Diversity*). Yksittäiset tutkijat tekevät parhaillaan yksittäisiin vähemmistömedioihin ja niiden yleisöihin kohdistuvaa tutkimusta (Malonga, Antunes Da Cunha). Valtamedian harjoittama poissulkeminen on vuosien kuluessa ajanut erityisesti muslimiväestöjä siirtymään satelliitin välityksellä omien maidensa kanaville; kyselytutkimus ko. vähemmistön mediakäyttötottumuksista valmistui viime vuosikymmenen lopulla (Hargreaves & Mahdjoub). Ranskassa levittäytyy myös huomattavan laaja vähemmistömediakenttä. Parhaillaan on käynnissä vähemmistömedian rooliin ja sisällönanalyyysiin painottuva kansainvälisesti suuntautunut tutkimusprojekti (*Mediam'Rad*). Niin ikään tänä vuonna päättyy vähemmistötaustaisten toimittajien ammatillista integraatiota selvittävä tutkimusprojekti.⁷

Ranskassa tieteellistä tutkimusta harjoittavat erilaiset yliopistojen alaiset instituutit ja itsenäiset tutkimukseen erikoistuneet kansalaisjärjestöt. Vähemmistönäkökulmaisessa tutkimuksessa avainasemassa ovat olleet eräät vähemmistöjen oikeuksia edistävät järjestöt, jotka ovat rahoittaneet, julkaisseet ja koordinoineet tutkimusprojekteja. Tärkeitä tämänkaltaisia toimijoita ovat FASILD ja CIEMI. FASILD⁸ on sosiaalisen yhtenäisyyden ja tasavertaisuuden edistämisen puolesta toimiva organisaatio ja rahasto. Se on vähemmistöjä koskevan tutkimuksen lisäksi rahoittanut muun muassa kaikki Ranskan televisiossa säännöllisesti pyörineet monikulttuurisuusohjelmat ja edistänyt vähemmistöille suunnattujen radiokanavien toimintaa. CIEMI⁹ on kansainvälisten muuttoliikkeiden tutkimuskeskus. Se oli ensimmäinen tutkimuskentän aktiivoija ja muun muassa julkaisee muuttoliikkeisiin liittyville ilmiöille omistettua lehteä *Migrations Société*.

7 *La représentativité des immigrés : enquête auprès des professionnels des médias*, l'Ecole Supérieure de Journalisme de Lille 2007. Projektista ei ole toistaiseksi saatavilla tarkkaa tietoa.

8 FASILD [*Fonds d'action et de soutien pour l'intégration et pour la lutte contre les discriminations*] on nykyiseltä nimeltään LACSE [*Agence nationale pour la cohésion et la légalité des chances*], mutta tunnetaan paremmin em. vanhalla nimellä.

9 CIEMI, *Centre de Documentation et d'Etudes sur les Migrations Internationales*.

Tapaus ”näkyvät vähemmistöt”

Ranskankielisissä maissa termit maahanmuuttaja [*immigré(e)*] ja ulkomaalainen [*etranger(e)*] on tutkimuskielessä alettu korvata puheella vähemmistöistä [*minorités*] sekä ’näkyvistä vähemmistöistä’ [*minorités visibles*] (Lochard 2006, 24). ’Vähemmistö’ on tietoisien poliittinen nimitys assimilaatiopolitiikan varjoon jääneelle väestönosalle; kyseisen termin käyttö on Ranskassa ollut jopa kokonaan kielletty, sillä sen on katsottu olevan syrjivä (Malonga 2000, 6).

’Näkyvien vähemmistöjen’ tapaus on Ranskassa hallinnut viime vuosina julkista vähemmistöihin ja valtamediaan liittyvää keskustelua. Termillä viitataan konkreettisesti Ranskan suurimman vähemmistön näkyviin ominaisuuksiin: Euroopan ulkopuolelta tuleva – afrikkalainen ja aasialainen – siirtolaisväestö erottuu muusta väestöstä paitsi määränsä myös esimerkiksi ihonvärinsä takia. Erityisesti afrikkalaista alkuperää olevan vähemmistön ja Ranskan valtamedian suhteesta onkin tehty ihonväripoliittinen kysymys.

Ihonväri on luonnollisesti vain ilmiön pinta: Ranskan valtion tutkimuskeskuksen CNRS:n¹⁰ tutkija Dominique Wolton kirjoittaa näkyvien vähemmistöjen problematiikalle omistetussa *Mediamorphoses*-julkaisun numerossa aiheen vaativan erityistä huomiota eurooppalaislähtöisten vähemmistöjen tapaukseen verrattuna kahdesta syystä. Ensimmäiseksi ilmiö palautuu siirtomaavaltaan, joka purkautui Ranskassa sotaisasti vasta 1960-luvulla. Tuskallisten tapahtumien historiallinen läheisyys tekee näkyvien vähemmistöjen suhteesta entiseen emä- ja nykyiseen kotimaahansa edelleen kompleksisen.

Toisaalta ilmiö sisältää islamin ja ranskalaisen *laïcité*-järjestelmän konfliktin, joka on ollut erityisesti pohjoisafrikkalaisiin vähemmistöihin liittyvän debatin keskiössä äärioikeiston noususta lähtien 1980-luvulla (Wolton 2006, 70). Ranskassa on länsimaiden suurin muslimivähemmistö. Sitä pidetään yleisesti maan ongelmallisimpana vähemmistönä; juuri muslimiyhteisöt asuttavat lähiöitä [*banlieus*] ja vähemmistöihin liittyvä kansalaistottelemattomuus liitetään yleisesti muslimeihin (?). Islam-vastaisuutta on lietsonut äärioikeisto, jonka vaalikampanjat ovat tavanneet rakentua arabikulttuurin vastaiselle propagandalle ja islamofobialle ikään kuin kulttuurisena vastineena biologiselle rasismille. (Hargreaves 1997, 460.) Muslimiyhteisöstä on kenties juuri sopeutumisongelmiensa takia tullut satelliittivälitteisten kanavien suurin käyttäjäryhmä.

Näkyvien vähemmistöjen ja valtamedian välinen varsinaisen problematiikka on liitetty tutkimuksessa lähinnä ulkoiseen etnisyyteen ja ihonväriin sinänsä; se (?) koskee erityisesti mustia, Saharan eteläpuolelta tulevia afrikka-

10 *Le Centre national de la recherche scientifique.*

laisia. Tutkimuksen huomio on kiinnittynyt nimenomaan näkyvyyteen ja samalla televisioon, sillä ihonvärin tai muuten poikkeavan ulkonäön merkitys korostuu audiovisuaalisessa valtamediassa. Julkinen keskustelu aiheesta alkoi Ranskassa vuonna 1999 tummaihoisen vähemmistön oikeuksia valvovan kansalaisjärjestön *Collectif Égaliten* aloitteesta. Se ilmoitti manifestissaan Ranskan kansallisten televisiokanavien olevan valkoisten ghetto ja vaati valtamediaan perustettavaksi kiintiöitä, jotka takaisivat rodullisen tasapuolisuuden. Järjestön tekemä aloite on maan mediakentässä hyvin merkittävä käännekohta; se onnistui boikotein ja mielenosoituksin nostamaan rotukysymyksen maan mediapolitiikan keskeiseksi puheenaiheeksi. Ranskan yleisradiotoimintaa sääntelevä korkein neuvosto CSA [*Conseil Supérieur de l'Audiovisuel*] teetti *Égaliten* toiminnan ansiosta vuonna 2000 tutkimuksen, joka selvitti erityisesti mustan vähemmistönosan, mutta myös aasialaisten ja arabien näkymistä televisiossa suhteessa valkoiseen syntyperäiseen eurooppalaiseen enemmistöön. Tutkimus oli paitsi merkittävä päänavaus myös tärkeä yhteiskunnallisessa mittakaavassa tapahtunut ei-eurooppalaisten vähemmistöjen tunnustus; CSA oli ensimmäinen valtiollinen taho, joka kyseenalaisti vähemmistöpolitiikkansa julkisesti. (Malonga 2006, 48–49)

CSA:n tutkimuksen laati Pariisin II-yliopiston¹¹ sosiologian laitoksen alaisen *L'Institute française de presse*:n¹² tutkija Marie-France Malonga. Tutkimuksessa¹³ seurattiin viikon ajan Ranskan television kolmea kaupallista ja kahta julkisen palvelun kanavaa (TF1, Canal+ ja M6; France 2 ja France 3) päivittäin kellonaikavälillä 17–24. Kanavien ohjelmat jaettiin kahdeksaan kategoriaan: uutiset, tv-pelit, viihdeohjelmat, reportaasit, urheiluohjelmat, fiktiot, musiikkivideot ja mainokset. Tutkimuksen kvantitatiivinen osuus osoitti oletusarvoisesti, että sekä vähemmistötaustaiset henkilöt olivat näkyvien aktiivisten toimijoiden, eli toimittajien ja juontajien, eri ohjelmiin kutsuttujen vieraiden ja studioyleisön edustajien, joukossa selkeässä marginaalissa valtaväestön edustajiin nähden: 6 % toimittajista ja juontajista, 11 % keskusteluohjelmien vieraista ja 6 % studioyleisön edustajista kuului vähemmistöön. Kaikista kanavilla esitetyistä fiktioista etnisiä vähemmistöjä esiintyi jopa 81 %:ssa esityksistä, mutta näistä vain 26 % oli ranskalaisia tuotantoja, loput lähinnä amerikkalaisia. Reportaaseissa mustia esiintyi 39 %:ssa ohjelmista, ja musiikkivideot taas osoittautuivat eräänlaiseksi vähemmistöjen ghetoksi: 68 % videoista esitti etnisten vähemmistöjen edustajia. Lisäksi varsinaisten mustaihoisten todettiin olevan

11 Pariisin yliopisto jakautuu kaikkiaan kolmeentoista itsenäiseen yliopistoon (*Université Paris I–XIII*).

12 IFP on vanhin ja yksi johtavista viestinnän tutkimuksen laitoksista Ranskassa.

13 *Présence et représentation des minorités visibles à la télévision française : une étude du CSA*.

kaikissa ohjelmatyypeissä aasialaisia ja pohjoisafrikkalaisia arabeja selkeästi näkyvämpi vähemmistöryhmä; viimeksi mainitut olivat televisiossa lähes täysin näkymättömiä. Lisäksi huomattiin, että valtion ylläpitämien vähemmistötilastojen puuttuminen on myös tutkimuskentän ongelma. Tilastojen puutteessa ei ollut mahdollista osoittaa, kuinka näkymättömiä ei-eurooppalaiset vähemmistöt koko yhteiskunnan mittakaavassa ovat. (Malonga 2000, 4–5.)

Näkyvien vähemmistöjen tapauksen todettiin olevan kuitenkin ennen kaikkea esitystapaan liittyvä ongelma. Tummaihoiset eivät juuri minkään ohjelmatyyppin yhteydessä esiintyneet aktiivisina toimijoina, vaan näkymättömissä – reportaaseissa esim. ohikulkijan ja ranskalaisissa fiktioissa sivuhenkilön – rooleissa. Roolien näkymättömyys selittää tutkimuksen mukaan yleisön keskuudessa yleisesti vallitsevan käsityksen siitä, etteivät vähemmistöt ole ollenkaan läsnä ruudulla, vaikka määrällinen totuus on toinen. Tummaihoisia ei myöskään esitetä osana ranskalaista yhteiskuntaa, vaan he ovat lähes poikkeuksetta kotoisin muualta; etninen alkuperä mainitaan – valtion vähemmistöpoliittisen linjan huomioon ottaen paradoksaalista kyllä – tutkimuksen mukaan ohjelmissa lähes systemaattisesti.

Malongan mukaan kolonialismin aikakaudella syntyneet rotuun liittyvät stereotyyptit elävät televisiossa edelleen. Erityisesti fiktiot ja mainokset rakentavat toistuvasti tummaihoisista kuvaa iloisina atleetteina tai kahvin ja suklaan kuluttajina. Fiktiot ja uutiset liittävät tummaihoiset negatiivisiin yhteyksiin; he ovat rikollisia ja köyhiä, elävät järjestetyissä avioliitossa tai ovat laittomasti maassa. Tummaihoiset palautetaan siis ensi sijassa rotunsa edustajiksi, yhdeksi homogeeniseksi massaksi. (Malonga 2000, 4–5.) Kun kyseessä on maan merkittävimpiin lukeutuva vähemmistöryhmä, joka on asuttanut maata vuosikymmeniä, representaatioiden kvantitatiivinen luonne on hälyttävä.

Toimintaa tutkimuksen jälkeen

CSA:n tutkimus ei aivan tarkkaan ottaen ole ensimmäinen laatuaan, vaan vuonna 1991 CIEMI teetti lähes identtisin metodein television prime time -aikaan fokusoivan seurantatutkimuksen, joka paljasti vähemmistöjen ammatillisessa integraatiossa vielä voimakkaamman vinouman: tuolloin 555 tunnin laajuinen ohjelmamateriaali sisälsi vain kolme vähemmistötaustaista toimittajaa. CIEMIn tutkimuksesta kuitenkin vaiettiin täysin, eikä tilanteen korjaamiseksi ryhdytty mainittaviin toimiin. Sen sijaan CSA:n tutkimuksen merkittävyys syntyy siitä, että sen on onnistunut toimia Ranskassa keskustelun avaajana. Se aiheutti ilmestyessään voimakasta polemiikkia niin yleisön kuin media-alan ammatti-

laistenkin keskuudessa. Kritikoijat puuttuivat maan virallisen vähemmistöpolitiikan hengessä etnisten vähemmistöjen erottamiseen omaksi ryhmäkseen ja syyttivät CSA:ta syrjinnästä. (Malonga 2000, 6.)

Alan toimijat ottivat tutkimuksen osoittaman ongelman erittäin vakavasti kenties siitä syystä, että CSA:lla on mediakentällä virallinen asema. Ranskan television tuottama monokulttuurinen ja valkoinen kuva vapauden, veljeyden ja tasa-arvon tasavallasta on tulkittu suoraksi heijastukseksi maan assimilaatiopolitiikasta, jossa tasa-arvo ei näytäkään sisältävän erilaisuutta (Malonga 2000, 6). Valtion integraationeuvosto HCI [*Haut Conseil d'Intégration*] aloitti tutkimuksen hälyttämänä mittavat toimet monimuotoisuuden lisäämiseksi audiovisuaalisessa valtamediassa. Eräs ko. neuvoston hanke oli CSA:n ja FASILDin kanssa yhteistyössä 2004 kokoon kutsuttu kollokvio ”Kalpeat kankaat” [*Ecrans Pâles*]. Siinä kansallisten tv-kanavien johtajat ja muut media-alan valtaapitävät sekä erilaisten järjestöjen edustajat kutsuttiin saman pöydän ääreen pohtimaan konkreettisia tekoja vähemmistöjen määrällisen ja laadullisen näkymisen parantamiseksi televisiossa.¹⁴ Keskustelun aiheena olivat erityisesti amerikkalais-tyyilliset vähemmistöjä koskevat kiintiöt. Kiintiöistä ei ole toistaiseksi päästy yhteisymmärrykseen; etnisten tilastojen tapauksen tavoin ne ovat aiheuttaneet enemmän vastustusta kuin kannatusta. Ranskan julkiset televisiokanavat lanseerasivat kuitenkin ”positiivisen integraatiosuunnitelman” [*Plan d'action positive pour l'intégration*], joka asetti työryhmiä valvomaan monikulttuurisuuden toteutumista käytännössä.¹⁵

Jos vähemmistöjä koskeva mediakeskustelu sai alkunsa kansalaisjärjestötoiminnasta, se myös jatkuu osittain kyseisten tahojen ylläpitämänä. *Égaliten* jalanjäljissä seuraa muun muassa vähemmistötaustaisten media-alan ammattilaisten perustama, median monimuotoisuuden seurantakeskukseksi itseään kutsuva järjestö *Club Averroes*.¹⁶ Sen tavoitteena on aktivoida televisiokanavat monikulttuuristumaan erityisesti työllistämällä vähemmistöjä. *Club Averroes* valvoo televisiokanavia ja ehdottaa jatkuvia konkreettisia toimia vähemmistön olojen kohentamiseksi. Järjestö julkaisi hiljattain raportin *La diversité dans les medias*, jossa tarkastellaan televisiokanavien onnistumista vähemmistöjen uudenlaisessa huomioon ottamisessa vuosina 2005–2006. Raportti käy läpi suurimmat televisiokanavat ohjelmineen ja parannuksineen ja listaa yksityiskoh-

14 Julkinen keskustelutilaisuus aiheesta oli maassa ensimmäinen laatuaan. Keskustelujen tuloksista on koottu julkaisu *Écrans pâles: diversité culturelle et culture commune dans l'audiovisuel* (http://www.fasild.fr/ressources/files/Lettres/Lettre_62.pdf).

15 http://www.francetelevisions.fr/recup_data/recup_2.php?nav_url=6_4&lg=fr&mode=html.

16 <http://club.averroes.free.fr/>.

taisesti ohjelmat, jonne uudistukset eivät ole kantautuneet, ts. ohjelmatyyppit, jotka ovat vielä säilyneet ”väriltömänä”.¹⁷

Suurinta vaikutusta näyttää kuitenkin edelleen olevan suoraan valtionhallinnolta tulevilla viesteillä. *Club Averroes* tunnistaa raportissaan kyynisesti ”Chirac-efektin”. Entisen presidentin lähiömallakoihin marraskuussa 2005 reagoineen, median vastuuta peränneen puheen on tulkittu vaikuttaneen tavalla, jonka kaikki ranskalaiset muistavat: maan katsotuimman televisiouutislähetysten ankkurin (TF1-kanavalla) sijaiseksi palkattiin 2006 tummaihoisen toimittaja Harry Roselmack.¹⁸

Monikulttuurisuusohjelmia julkisilla kanavilla

Näkyviin vähemmistöihin kohdistuvasta polemiikista huolimatta Ranskan televisio on jo vuosikymmeniä sisällyttänyt ohjelmistoonsa erityistä maahanmuuttajille suunnattua monikulttuurisuusohjelmaa. Tämä ohjelma jätetään em. tutkimuksessa mainitsematta ehkäpä siksi, että se tulkitaan useimmissa yhteyksissä lukeutuvaksi vähemmistöjen oman median piiriin (esim. Antunes Da Cunha 2004, 1). Ranskan televisio – ainoana yleisradioyhtiönä Euroopassa – ei kuitenkaan ole itse suostunut tuottamaan kyseisiä ohjelmia. Kaikki sen kanavilla lähetetyt monikulttuurisuusohjelmat on rahoittanut FASILD.

Ensimmäinen maahanmuuttajille omistettu ohjelma *Immigrés parmi nous*¹⁹ lähetettiin vuonna 1975. Sitä seurasi seuraavana vuonna Ranskan kaikkien aikojen suosituin monikulttuurisuusohjelma *Mosaïques*. Se pysyi ohjelmistossa peräti kymmenen vuotta. *Mosaïquesin* julkilausuttu tehtävä oli tehdä vähemmistöjen kulttuuria tunnetuksi, antaa vähemmistöille mahdollisuus säilyttää yhteys kulttuuriin juuriinsa ja toimia eri vähemmistöjen kohtauspaikkana. Ohjelma lopetettiin sen alettua lopulta menettää yleisöään; sitä kritisoitiin mm. siitä, ettei se onnistunut tavoittamaan toisen polven maahanmuuttajia. Sitä peräkkäin seuranneet, muutaman vuoden pyörineet *Rencontres*²⁰ ja *Premier Service* eivät onnistuneet paikkaamaan ohjelman jättämää aukkoa, ja monikulttuurisuusohjelmien tarina päättyi lopullisesti vuonna 2002 ohjelmaan *Saga-Cités*. (Blion 2006, 21–26.)

Monikulttuurisuusohjelmien kohtaloksi koitui sama ongelma kuin muuallakin; ohjelmille suotu huono esitysaika ja aiheiden yleisyys melko fragmentaari-

17 Raportti *La diversité dans les medias*.

18 Raportti *La diversité dans les medias*; Malonga sit. Harding 2006, 7.

19 ”maahanmuuttajat joukossamme”

20 ”kohtaamisia”

seen yleisöön nähden vaikeuttivat ohjelmien yrityksiä saavuttaa tarpeeksi laajoja, suuren televisiokanavan mittakaavassa kannattavia yleisöjä (Blion 2006, 26–28). Ohjelmien hiipuminen ajoittuu myös hetkeen, jolloin satelliittikanavien käyttö tuli mahdolliseksi ja alkoi yleistyä erityisesti muslimivähemmistöjen keskuudessa. Tällä hetkellä Ranskan televisiossa ei ole vakituista monikulttuurisuusohjelmapaikkaa, mutta FASILD on jatkanut toimiaan muun muassa tukemalla monikulttuurisuutta käsittelevien dokumenttielokuvien esittämistä sekä monikulttuuristen teemaviikkojen järjestämistä erityisesti julkisilla kanavilla (France 2 ja 3). (Blion 2006, 27.)

Valtamedia vähemmistöyleisön näkökulmasta

Valtamediaa koskevaa yleisötutkimusta on tehty vasta vähän. Marie-France Malonga valmistele parhaillaan *L'Institute française de pressessa* väitöskirjaa, jossa hän siirtää näkökulmansa television näkyviä vähemmistöjä koskevasta sisällöstä ko. vähemmistöistä koostuvaan yleisöön. Malonga rajaa väitöskirjaan yleisön pelkästään mustaihoisiin afrikkalaisiin ja tutkii, millaisia sosiaaliseen identiteettiin liittyviä ongelmia mustaihoiset kokevat jäädessään ”televisuaalisen kansakunnan” ulkopuolelle ja miten ulossulkeminen vaikuttaa heidän mediakäyttöön, eli ajaako näkymättömyys heitä omaan mediasaarekkeeseensa. Väitöskirja valmistunee lähitulevaisuudessa.²¹

Tiettävästi Ranskan ainoa valtamedian vastaanottotutkimus on valmistunut italialaisen Censis-tutkimusinstituutin koordinoiman neljän maan välisen *Tuning into diversity* -mediatutkimusprojektin (2001–2002) yhteydessä.²² Ranskan tutkimusosuudessa lasten ja median suhteeseen erikoistunut tutkimusyksikkö GRREM²³ toteutti valtamedian, eli television, etnisiä vähemmistöjä koskevien sisältöjen tulkintoja selvittävän kyselytutkimuksen monikulttuurisissa koulu-ryhmissä Pariisissa. Tutkimusraportin mukaan tutkimus on ensimmäinen laatuaan Ranskassa. Se on ainutlaatuinen myös siksi, että vähemmistötaustaiset lapset ja nuoret ovat lähes vielä täysin tutkimatonta maata. Tutkimuksessa kysyttiin, kuinka vähemmistötaustaiset lapset kokevat omaan viiteryhmänsä kohdistuvan poissulkemisen, kuinka he käsitteellistävät rasismia televisiossa

21 Malonga 2000, 5; tutkimuksen esittely.

22 *Tuning into diversity* -projektin maat olivat Italia, Ranska, Hollanti ja Iso-Britannia. Kukin maa lähestyi osuudessaan vähemmistöjen ja valtamedian suhdetta omassa maassaan joko mediapolitiikan tai vähemmistöjen näkyvyyden näkökulmasta. Projektiin sisältyy myös mm. eurooppalaista tutkimusta selvittävä osuus. (http://www.multicultural.net/tuning_project_info.htm)

23 *Groupe de recherche sur la relation enfants-médias* (<http://www.grrem.org/>).

ja kuinka televisio voisi toimia integraation apuvälineenä. Tavoitteena oli sekä hahmotella kehitysstrategioita nuorten omista lähtökohdista että hahmottaa, onko CSA:n tutkimuksesta seuranneen keskustelun tuloksia jo nähtävissä ruudulla.

Vastaanottotutkimus toteutettiin yhdessätoista pariisilaisessa lähiökoulussa kolmella eri luokka-asteella, ala- ja yläasteella sekä lukiossa. Kukin ryhmä oli ikäjakaumaltaan yhtenäinen, mutta koulujen arkista todellisuutta mukailien etnisesti monimuotoinen. Ryhmille näytettiin kolme elokuvaa jokapäiväistä rasismia käsittelevien lyhytelokuvien sarjasta. Elokuvat olivat rasismiteemaisen käsikirjoituskilpailun satoa; niiden tiedostettiin lähestyvän aihetta television kontekstissa epätavallisen suoraan, mutta ne valittiin toimimaan tehokkaina keskustelunherättäjinä. Katselutilanteet toteutettiin koululuokissa teemahaastattelun ja tilanteiden osallistuvan havainnoinnin metodein. Materiaalia analysoitiin diskurssianalyysin keinoin.²⁴

Tutkimus johti tiivistetysti seuraaviin tuloksiin: Lasten ja nuorten mielestä televisio näyttäytyi ikään katsomatta edelleen ”valkoisena ghettona”. Rasismin käsitteellistäminen korreloi iän kanssa: vain lukiolaiset eksplikoivat suoraan ajattelevansa Ranskan televisiota rasistisena ja toistivat puheessaan CSA:n tutkimuksessa esiin tulleet vähemmistöjä vinoumat. (?) Heillä oli myös selkeä ideaali monikulttuurisesta, tasa-arvoisesta televisiosta ja he kokivat television tärkeäksi yhteiskunnan heijastimeksi. Muiden ikäryhmien suusta väite tuli implisiittisemmin; ala-asteen oppilaat esimerkiksi erottivat tummaihoisia runsaasti sisältävien pätkien olevan epätavallisia televisiossa nähtyinä. Etnisyteen ja identiteettiin liittyvät kysymykset tulivat tiedostetuiksi oletetusti iän mukana. Ala-asteen oppilaat eivät olleet juuri lainkaan tietoisia ihmisten etnisestä alkuperästä osana identiteettiä; heille on olemassa vain yksi ihmisrotu. Lukioikäiset taas rakensivat identiteettinsä jo selkeästi etnisiin ryhmiinsä kiinnittyneinä. Hälyttävänä tuloksena pidettiin rasististen ilmausten triviaalia, ”merkityksetöntä” käyttöä yli ikäryhmien.

Etnisestä ryhmittymien muodostumisesta ja rasistisen arkidiskurssin syntyherkkyydestä huolimatta kaikki ikäryhmät pitivät kulttuurien ja etnisten ryhmien välistä sulautumista sosiaalisen todellisuuden perustana, ja sen onnistuminen asetettiin – enemmän tai vähemmän eksplisiittisesti – tulevaisuuden tavoitteeksi. Tutkimuksen johtopäätöksissä esitetäänkin etnisiin ryhmiin jakamisen väkinäisyys ongelmana nuoren sukupolven näkökulmasta. Ranskassa parhaillaan peruskoulua ja lukiota käyvät vähemmistötaustaiset lapset ja nuoret ovat toisen ja kolmannen polven yhteiskuntaan integroituneita ranskalai-

24 Raportti *Tuning into Diversity*, 345–362.

sia – eivät maahanmuuttajia, kuten vanhempansa ja isovanhempansa. Nuorten näkökulmasta julkinen poissulkeminen näyttäytyy symbolisena väkivaltana, joka vaikuttaa ristiriitaisesti heidän identiteettiöihönsä. Ala-asteen oppilaiden mekaanisesti käyttöön ottama rasistinen sanasto ja lukiolaisten voimakas etnisiin ryhmiin hakeutuminen (?) ovat ristiriidassa lasten ja nuorten käsityksen kanssa siitä, että heidän sosiaalinen todellisuutensa muodostuu itsestään selvästi monikulttuurisista elementeistä. Valtamedialla sekä lasten ja nuorten keskuudessa oletetusti juuri televisiolla onkin hyvin tärkeä rooli rasistisen diskurssin korjaamisessa, joka tällä hetkellä näyttää siirtyvän lähes mekaanisesti sukupolvelta toiselle.²⁵

Pohjoisafrikkalaiset muslimivähemmistöt ja portugalilaiset lähtömaidensa kanavilla

Valtamedian harjoittama poissulkeminen on osaltaan aiheuttanut tiettyjen vähemmistöjen pakenemista lähtömaidensa kanaville kaapelin ja satelliitin välityksellä. Eniten kyseisiä kanavia käyttää Ranskassa sopeutumisongelmien leimaama muslimivähemmistö. Uskonnon lisäksi lähtömaan kanavien houkutusta on lisännyt kieli; pohjoisafrikkalaisten muslimivähemmistöjen toinen kotikieli on yleensä arabia.

Kaapelointi tapahtui Ranskassa hitaasti ja verrattain myöhään. Vain harvalla oli 90-luvulle tultaessa mahdollisuus seurata ulkomaisia kanavia kaapelin välityksellä. On jopa vihjailtu, että valtio olisi tietoisesti hankaloittanut kaapelointia kansakunnan suojelemiseksi ulkoisilta vaikutteilta. (Koskeniemi 1993, 87.) Yhteiskunnan vihamieleinen suhtautuminen muslimivähemmistöön on heijastunut mediapolitiikkaan muun muassa siten, että salliessaan lopulta kaapeloinnin CSA pyrki sulkemaan Välimeren alueen islam-maiden televisiokanavat laillisen kaapeliverkon ulkopuolelle. (Hargreaves, 460–61.) Tutkija ja CSA:n asiantuntija Leila Bouacheira selvittää sosiaaliministeriölle vuonna 1995 tekemässään raportissa syitä, joiden takia kyseiset kanavat on nähty uhkiksi maan kulttuuriselle, poliittiselle ja sosiaaliselle yhtenäisyydelle. Arabiankielisten kanavien on yhtäältä nähty valuttavan hukkaan muslimivähemmistöjen joukossa tehtyä vuosien sopeuttamistyötä. Toisaalta uskonnollisten ohjelmien on katsottu altistavan Ranskassa asuvaa vähemmistöä ulkopuolelta tulevalle

25 Raportti *Tuning into Diversity* 363–368. Mediaa ei toki nähty ainoaksi vastuulliseksi asenteiden muuttamisessa, vaan erityisen tärkeänä pidettiin koulun roolia.

uskonnolliselle propagandalle ja pelätty täten johtavan islamisaation kiihtymiseen lähiöissä. (Bouacheira 1995, 5)

Satelliittikäyttöä oli kuitenkin kaapelia vaikeampi kontrolloida: jo vuonna 1995 valtaväestön 4 prosenttiin verrattuna 21 prosenttia arabiankielisistä talouksista oli investoinut satelliittivastaanottoon. Alec Hargreaves ja Dalia Mahdjoub toteuttivat 1997 muslimivähemmistöjen satelliittikanavien käyttöä selvittävän kyselytutkimuksen. Tutkimukseen osallistui 30 lapsiperhettä ja yhteensä 115 haastateltavaa. 26 perheessä oli pohjoisafrikkalaislähtöiset vanhemmat, 3 oli taustaltaan turkkilaisia ja yhdessä vanhemmat olivat afrikkalais-ranskalainen pariskunta. Lukuun ottamatta viimeksi mainitun pariskunnan naisen tunnustamaa katolisuutta kaikki esimerkkiperheet olivat muslimeja. Lähes kaikki vanhemmat ilmoittautuivat säännöllisiksi uskonharjoittajiksi, mutta osa lapsista ilmoitti, ettei heillä ollut mitään henkilökohtaista uskonnollista vakaukusta. Tämä kuvaa islamin sukupolvien välisen siirtymän luonnetta yleisemminkin. (Hargreaves 1997, 460–64)

Haastattelut koostuivat avoimista ja suljetuista kysymyksistä; niillä pyrittiin selvittämään yksilöiden television käyttötottumuksia ja perheen sisäisen kommunikaation vaikutusta niihin. Perheiltä kysyttiin, kuinka satelliittikanavien tulo oli muuttanut perheenjäsenten katselutapoja sekä kuinka se oli vaikuttanut henkilökohtaisiin ja perheen asenteisiin. Haastattelut tehtiin muiden perheenjäsenten poissa ollessa. Haastattelija oli naispuolinen, itsekin pohjoisafrikkalaistaustainen; naishaastateltavia voi muslimiyhteisöissä olla vaikea tavoittaa varsinkin, jos haastattelijana on mies. (Hargreaves 1997, 462–64.)

Kaikkiin talouksiin oli asennettu satelliittiantenni vuosina 1993–95. Päätöksen oli pääasiassa tehnyt perheen isä; vain 30 vastaajaa sanoi päätöksen olleen perheen yhteinen. Suurin osa vastaajista oli puoltanut hankintapäätöstä, sillä he halusivat katsoa satelliittikanavia voidakseen seurata arabiankielisiä ohjelmia. Toisaalta 11 vastaajista oli vastustanut samoista syistä; kaapelikanavien katsottiin hidastavan ranskan kielen oppimista. (Hargreaves 1997, 464.)

Tutkimus paljasti selkeän eron ensimmäisen ja toisen sukupolven mediakäyttötottumusten välillä. Satelliittivälitteisten kanavien pääasiallisia käyttäjiä olivat ensimmäisen sukupolven edustajat. Heillä on selkeä visio kanavien merkityksestä; he katsoivat satelliittikanavilta hankkiakseen vanhaa kotimaataan koskevaa tietoa sekä tyydyttääkseen nostalgian nälkäänsä. Sen sijaan toinen sukupolvi katsoi satelliitin välityksellä lähinnä amerikkalaisia kanavia, esimerkiksi MTV:tä ja CNN:ää. Ranskalaisia kanavia katsoessaan nuoret suuntautuivat niin ikään amerikkalaisten ohjelmaformaattien populaarin viihteen pariin. Tutkimuksessa esitetyn tulkinnan mukaan vanhempi sukupolvi rakentaa edelleen identiteettiään nostalgisille kuville vanhasta kotimaastaan, kun taas

nuoren polven suuntaa ”amerikkalaiseen populaarikulttuuriin ranskalaisella aksentilla”. Toisaalta tutkimuksessa kävi ilmi, että perheet katsoivat satelliittikanavien vaikutuksesta enemmän televisiota yhdessä; ranskalaisilla kanavilla toistuvat seksuaalisesti avoimet esitykset olivat aikaisemmin häirinneet nuorten ja vanhempien samanaikaista television katselua. Kaksi kolmannesta toisen sukupolven edustajista vastasi kiinnostuksensa oman maan tapahtumiin lisääntyneen ja kolmannes sekä vanhemmista että nuorista taas raportoi kiinnostuksen Ranskan tapahtumiin vähentyneen. Toisaalta osa tunsii olonsa helpommaksi Ranskassa saadessaan säännöllisesti tietoa myös vanhan kotimaansa tapahtumista. (Hargreaves 1997, 472–475.)

Hargreaves tulkitsee tulosten tukevan ajatusta satelliittiteleviosta merkittävänä elementtinä diasporisen identiteetin muodostumisessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että muslimivähemmistöön kuuluvat perheet olisivat täysin vanhempien lähtömaan kulttuurin dominoimia. Ensimmäisen sukupolven edustajat katsoivat satelliitin ohella yhä myös ranskalaisia kanavia, ja nuoret seurasivat satelliittikanavia. Vaikka nuorempi sukupolvi identifioituikin vanhempiin voimakkaammin nykyiseen asuinmaahansa, tietoisuus vanhempien juurista nähtiin myös akkulturaatiota edistäväksi tekijäksi. Nuoret ilmoittivat kuitenkin lähes poikkeuksetta, etteivät olleet lainkaan kiinnostuneita uskonnollisista ohjelmista; uusi muslimitaustainen sukupolvi Ranskassa tarjoaakin Hargreavesin tulkinnan mukaan ”hedelmättömän kasvualustan islamin elpymiselle.” (Hargreaves 1997, 472–475.)

Muu muslimivähemmistöjä koskeva mediatutkimus on liittynyt mm. lehdistössä käytyyn musliminaisten huivia koskeneeseen polemiikkiin (Coopman), mediavälitteisen islamofobian rakentumiseen (Deltombe 2005) sekä muslimien integraation ja *laïciten* väliseen problematiikkaan muslimiyleisölle suunnatun radiokanavan kontekstissa (El Hachem).

Näkymättömät portugalilaiset

Niin etnisesti kuin uskonnollisestikin näkyvien afrikkalaisvähemmistöjen rinnalla portugalilaiset ovat Ranskassa ”näkymätön” vähemmistö. Vaikka he ovat suurilukuisina maassa, sopeutuminen Ranskaan on – kenties eurooppalaisen taustan takia – sujunut kautta aikojen vähin äänin. He muodostavat merkittävät yleisömarkkinat; heillä on maassa merkittävä määrä omakielisiä medioita, ja vuosina 1966–1992 jopa Ranskan radio lähetti pelkästään portugalilaisille suunnattua ohjelmaa. Toisaalta ranskan kieli on alun perin muodostanut portugalilaisille suuremman kynnyksen valtamedian kuluttajina ranskaa äidinkielenä tai toisena kielenä puhuviin siirtomaiden vähemmistöihin verrattuna.

(Antunes Da Cunha 2002, 2.) Portugalilaiset kuluttavat tyypillisesti eniten sähköistä mediaa ja televisiota; kymmenet Ranskassa ilmestyneet portugalinkieliset lehdet ovat olleet jo lähtökohtaisesti pienilevikkisiä julkaisuja. Satelliittivälitteinen pääsy portugalilaisille televisiokanaville on voimistanut entisestään sähköisen median painotusta. (Antunes Da Cunha 2002, 9.)

Manuel Antunes Da Cunha (*L'Institute francaise de presse*) valmistelee parhaillaan väitöskirjaa portugalilaisvähemmistön ja portugalilaisen RTPi-televisiokanavan²⁶ yleisöstä ja vastaanotosta Ranskassa. RTPi on Portugalin television kansainvälinen, portugalilaiselle diasporalle suunnattu kanava, jota pidetään Portugalin symbolisen vallan kanavana ulkomailla asuville kansalaisille. Sen julkilausuttu tehtävä lähenee imperialistista diskurssia: erään portugalilaisen ministerin mukaan ”RTPi on Portugalin kansallisvaltion aluevaltaus, sillä Portugal ei ole vain maa-alue, vaan kansakunta joka sisältää miljoona ulkomailla elävää portugalilasta”. (Antunes Da Cunha 2001, 9.)

Antunes Da Cunhan tutkimus on haastattelututkimus, jonka otanta on ollut kuutisenkymmentä RTPi:n säännöllistä katsojaa Pariisin alueella. Se nostaa esiin kysymyksiä identiteetistä selkeästi lähtömaan kielen ja kulttuurin varaan rakentuvan kanavan kontekstissa. Tutkimus on tähän mennessä päätynyt samankaltaisiin johtopäätöksiin kuin em. muslimeja koskenut satelliittikanavatutkimus: toisen polven maahanmuuttajat ovat yhä vähemmän kiinnostuneita vanhempiensa lähtömaan kanavista ja ovat suuntautuneet ranskalaisille ja amerikkalaisille kaapelikanaville. Antunes da Cunha huomauttaa myös, että nuorille kysymys etnisestä identiteetistä linkittyy yhä vähemmän traditionaaliseen mediaan: esimerkiksi Pariisin alueella on tuhansia etnisiä ryhmiä yhdistäviä klubeja ja järjestöjä, joissa portugalilaisnuoret rakentavat muiden etnisten ryhmien tavoin merkittävällä tavalla etnistä identiteettiään. (Antunes Da Cunha 2004, 13.)

Vähemmistömediat – tiedottajia ja mediakentän rikastuttajia

Valtamedian politiikan vuoksi Ranskassa levittäytyy kirjava vähemmistömediakenttä. Pariisin Panos-instituutin²⁷ koordinoiman *Mediam'Rad* -tutkimusprojektin arvion mukaan maassa ilmestyy kaikkiaan yli 150 vähemmistöjen julkaisemaa printtilehteä, noin 50 nettilehteä sekä radiokanavaa ja noin 5 televisiokanavaa. Vähemmistömediakentän tarkka selvitys ja laskenta ovat par-

26 RTP, *Radio e televisão de Portugal*; RTPi, RTP International.

27 Pariisin Panos-instituutti on median monimuotoisuuden tutkimukseen keskittynyt kansalaisjärjestö.

haillaan projektin ansiosta käynnissä. Heinäkuussa 2007 ilmestyvä *MediaDiv*-luettelo on ensimmäinen kokonaisvaltainen esitys Ranskan vähemmistöjen omista medioista.²⁸

Vuonna 2005 alkanut ja vuoteen 2008 jatkuva *Mediam'Rad* on Ranskan, Hollannin ja Italian yhteistyötutkimusprojekti. Se keskittyy paitsi vähemmistömedian, ts. monimuotoisuusmedian (*media de la diversité*), määrälliseen selvittämiseen, myös sen kansainväliseen vertailevaan tutkimiseen. Projektin päätavoite on ollut luoda verkostoja vähemmistö-, valta- ja kansalaisjärjestöjen julkaiseman median (*NGO median*) välille. Se on koostunut kansainvälisistä media-alan edustajien kohtaamisista konferensseissa ja workshopeissa, eurooppalaisen vähemmistömedian elektronisen tietokannan kokoamisesta sekä vertailevasta kolmen maan vähemmistö-, valta- ja järjestömedian sisällönanalyysistä.²⁹

Vertaileva kvalitatiivinen sisällönanalyysi keskittyi vertailemaan kolmen em. mediatyyppin uutisointia. Siinä tarkasteltiin kunkin mediatyyppin tapaa uutisoida kansainvälisiä ja kulttuurienvälisiä aiheita yleisestä näkökulmasta sekä vertailtiin niiden tapaa lähestyä yhtä kansainvälistä tapahtumaa, G8:aa Skotlannissa 2005, ja yhtä kansallista tapahtumaa Ranskan valintaa vuoden 2010 olympiakaupungiksi. Ranskan aineisto koostui kahdesta järjestömedian, yhdeksästä vähemmistömedian ja neljästä valtamedian edustajasta, joiden joukossa oli hyvin erityyppisiä kohdeyleisöjä tavoittelevia printti- ja web-julkaisuja sekä tv- ja radiokanavia. Julkaisut ja kanavat olivat erityisesti valta- ja vähemmistömedian yhteydessä eri tavalla profiloituja; kukin kanava kohdeyleisöineen esitellään analyysin alussa ja analyysin tuloksia pohditaan yksityiskohtaisesti kunkin mediatyyppin ja ohjelman tai julkaisun kontekstissa.³⁰

Kanavien ja julkaisujen välillä esiintyi paikoin huomattavaa vaihtelua, mutta analyysissa päädyttiin seuraaviin yleishuomioihin: Kansainväliset uutiset esitettiin valtamediassa yleisesti ottaen poliittisten toimintojen näkökulmasta ja järjestömediassa globaalien katastrofien kannalta, kun taas etninen vähemmistömedia käsitteli kansainvälisiä tapahtumia ensisijaisesti kulttuurisesta näkökulmasta. Järjestömedia ja valtamedia eivät ottaneet lähes lainkaan tai ottivat hyvin pluralistisesti kantaa kulttuurienvälisyyden teemaan, kun taas vähemmistömedian näkökulma uutisaiheisiin painotti erityisesti kulttuurienvälisyyttä. Vähemmistömedia käsitteli myös monikulttuurisuutta laajemmassa maantieteellisessä kuin yhden valtion kontekstissa.³¹

28 http://www.mediamrad.org/lang/espace_membre.php?lang=fr&direction=repertoire.

29 http://www.panosparis.org/gb/doc/Brochure_programme_mediamrad.pdf.

30 Raportti *Média et information : pratiques et réalités de la diversité en France*.

31 Raportti *Média et information : pratiques et réalités de la diversité en France*.

Informaatiolähteitä koskevan huomion mukaan järjestömedian ja valtamedian lähteet koostuivat pääasiassa valkoihoisista poliitikoista ja asiantuntijoista ja vähemmistön edustajia kuultiin tuskin koskaan. Vähemmistömedian lähteitä taas olivat useammin sekä vähemmistöjen edustajat että asiantuntijoiden sijaan todelliset asianosaiset. ”Vähemmistö” ja ”näkyvä vähemmistö”-ilmaisujen esiintymisestä todettiin, että vähemmistömedia käytti sanoja taajaan, järjestömedia lähes pelkästään kansainvälisen uutisoinnin yhteydessä ja valtamedia oli kahtia jakautunut: eräät kanavat ja julkaisut käyttivät termejä toisinaan kun taas toiset, kuten paikallislehti ja kaupallinen tv-kanava, eivät lainkaan.³²

Analyysin raportissa esitetään lopuksi, että vähemmistömedia ja järjestömedia muodostavat yhdessä toisiaan täydentävän vaihtoehdon valtamedialle. Järjestömedian spesifi toimituksellinen linjaus tarjoaa vaihtoehdoisen informaatiolähteen sekä vähemmistö- että valtamediaan verrattuna. Vähemmistömedian uutisointi tarttui usein samoihin aiheisiin kuin valtamedia, mutta sen näkökulma ja erityisesti käytetyt lähteet poikkesivat huomattavasti järjestö- ja valtamedian käyttämisestä. Kaiken kaikkiaan vähemmistömedia nähtiin aidosti yhteisölliseksi, eri kulttuureja ja maita koskevaksi informaation lähteeksi. Se tuotti oman erityisen monikulttuurisen sfäärin, joka on kenties lähempänä Ranskan monikulttuurista todellisuutta kuin valtamedian antama, edelleen hyvin yksilöllinen kuva.³³

Mediam’Rad -projektinyhteydessä järjestettiin vähemmistömedian ja valtamedian edustajille ja tutkijoille huhtikuussa 2006 seminaari, jossa keskityttiin pohtimaan vähemmistömedian roolia. Seminaarin 70 osallistujaa avasivat aiheeseen moniulotteisen näkökulman. Vähemmistömedia nähtiin ensinnäkin vähemmistöille suunnattuna yhteiskuntaa koskevan informaation lähteeksi; vähemmistöjen oikeuksia, kulttuuriin ja integraatioon liittyviä aihepiirejä sekä käytännöllisiä, esimerkiksi asunnonhankintaan ja terveydenhuoltoon liittyviä, aiheita priorisoitiin. Vähemmistömedioiden edustajat ilmoittivat ensisijaiseksi tavoitteekseen integraation edistämisen; tästä näkökulmasta eräissä vähemmistömedioissa vallitseva kielipolitiikka asetettiin osittain kyseenalaiseen valoon, mutta vähemmistökielten valintaa ko. kanavilla ja julkaisuissa perusteltiin tiedonvälityksen onnistumisella. Nähtiin, että tieto yhteiskunnasta lisää mahdollisuuksia integroitua siihen. Toisaalta omakielinen tarjonta nähtiin myös tärkeäksi vähemmistöjen kulttuurisen identiteetin vahvistamisen kannalta.

Vähemmistöjen kulttuurien tuominen julkiseen tilaan sellaisenaan, muokkaamattomana, nähtiin tärkeäksi sosiaalisen tunnustamisen kannalta. Vä-

32 Raportti *Média et information : pratiques et réalités de la diversité en France*.

33 Raportti *Média et information : pratiques et réalités de la diversité en France*.

hemmistömediat nähtiin kanaviksi, jotka antavat vähemmistöistä todellisemman kuvan kuin valtamedia; niiden nähtiin toimivan eräänlaisina välittäjinä yleisönsä ja yhteiskunnan välillä. Mediakentän monimuotoistaminen nähtiin myös tavoitteeksi sinänsä, mutta kansallista vastakkainasettelua haluttiin välttää: esimerkiksi *D’afrik.com*-portaalin päätoimittaja määrittelee yleisökseen – ei ranskalaisia tai afrikkalaisia vaan – ranskalaisafrikkalaiset. Vähemmistömedia näyttääkin pyrkivän rakentamaan lähinnä kahden kulttuurin välisiä hybridi-identiteettejä.³⁴

Tärkeänä vähemmistömedian tehtävänä pidettiin myös valtamedian aiheuttaman stigman korjaamista; vähemmistömediaa pidettiin paikkana, jossa vähemmistöt näyttäytyvät valtamediasta poiketen aktiivisina toimijoina – subjekteina objektien sijaan. Vähemmistömedioiden kehitystendenssiä luonnehdittiin kuitenkin siten, että vähemmistöjä ei välttämättä nähty niissä enää aiheeksi sinänsä; monimuotoisuutta ja etnisyyttä pidettiin yhä enemmän julkaisujen yhtenä teemallisena ulottuvuutena. Vähemmistömediat ovat kuitenkin haavoittuvassa asemassa Ranskan mediakentällä, sillä niille ei tahdo löytyä rahoittajia. Valtamedian ja erityisesti television roolia pidettiinkin edelleen tärkeänä mediakentän monikulttuurisen luonteen vakiinnuttamisessa. Säännöllisesti pyörivän monikulttuurisuusohjelman puuttuminen valtakunnan televisiokanavilla nähtiin vakavaksi puutteeksi. Ohjelmien lopettamista pidettiin osoituksena Ranskan television haluttomuudesta sitoutua monikulttuuristumisprosessiin pitkällä aikavälillä. Tärkeänä avaimena pidettiin myös koulutuksellisia kysymyksiä; vähemmistöjen erityinen huomiointi media-alan koulutukseen pääsyssä nähtiin luonnolliseksi tieksi aidosti monikulttuurisen mediakentän rakentumiseen.³⁵

Lopuksi päädyttiin kysymykseen journalismin tehtävästä yhteiskunnan heijastajana; valtamedian monikulttuurisuutta koskevasta vääristymästä vaadittiin tilille muiden muassa ”konttorijournalismia” (*journalisme de bureau*) ja ehdotettiin, että valtamedian toimittajat laskeutuisivat toimistoistaan alas kentälle, jotta todellisuus itse saisi mahdollisuuden paljastaa itsensä.³⁶

Tutkimus matkalla kohti todellisuutta

Jos vähemmistöjä koskeva mediatutkimus rakenteellisesti monikulttuurisessa Ranskassa onkin herännyt huomattavan myöhään, kurotaan aukkoa nyt hyvää vauhtia umpeen. Assimilaatiomallin varjoon jääneet vähemmistöt ovat nous-

34 Raportti *Mediam’Rad Focus France*.

35 Raportti *Mediam’Rad Focus France*.

36 Raportti *Mediam’Rad Focus France*.

seet lyhyessä ajassa vilkkaan keskustelun kohteeksi niin tutkimuksessa kuin laajemminkin yhteiskunnassa. Vähemmistöpolitiikan harmaita alueita ollaan viimein valmiita nostamaan julkisen keskustelun valokeilaan. Vähemmistöjen ja median tutkimus painottuu tällä hetkellä valtamediaan, jolle on sysätty suuri vastuu myös vähemmistöjen tunnustamisessa ja uudenlaisen integraation toteutumisessa. Vähemmistöyleisöjä, vastaanottoa, käyttöä ja vähemmistöjen omaa mediakenttää valloitetaan parhaillaan tutkimuksen työkaluin. Tutkimuskentän päivittäminen yhteiskunnan todellisuuden tasalle kestänee vielä vuosia.

Tämä artikkeli on koottu paljolti nojaamalla internetissä saatavilla oleviin lähteisiin; toisaalta katvealueelle jää tutkimuksia, joita ei ollut mahdollista saada lähempään tarkasteluun, ja toisaalta lähes kaikki ne tutkimukset, jotka eivät ole kantautuneet internetiin saakka.

Lyhyt katsaus espanjaan

Toisin kuin Ranskalla, Espanjalla ei ole kovinkaan pitkää omaa maahanmuuttoon liittyvää historiaa. Suomen tavoin maa on vasta viime vuosituhannen lopulla – 1980-luvulta lähtien – muuttunut maastamuuton maasta maahanmuuton maaksi. Maahanmuuttajien prosentuaalinen osuus koko väestöstä on Espanjassa ollut pitkään Euroopan pienimpiä. Luku on kuitenkin viime vuosina

kasvanut jyrkästi; vuosina 1996–2005 maahanmuuttajien määrä on seitsenkertaistunut, ja Espanjasta on tullut Ison-Britannian, Ranskan ja Saksan rinnalle yksi Euroopan eniten maahanmuuttajia vastaanottavista maista. (Gaya 2000, 9–11)

Espanjassa oleskelevien maahanmuuttajien määrä on kuitenkin kautta aikojen ollut huomattavasti suurempi kuin viralliset luvut antavat ymmärtää. Maahanmuuttoa on muuta Eurooppaa räikeämmin leimannut laittomuus; jopa puolet Espanjan siirtolaisista on oleillut maassa vuosikymmenien ajan laittomasti. Laittomien siirtolaisten määrä johtunee erityisesti maan edullisesta maantieteellisestä sijainnista; Afrikan ja Euroopan mantereen yli käytävä, Espanjan etelärannikolla kukoistava ihmiskauppa on huumekaupan ohella kannattavaa laitonta kaupallista toimintaa. (Gaya 2000, 9–11.) Toisaalta Espanjan harjoittama maahanmuuttopolitiikka on ollut luonteeltaan hyvin suljettua. Maa onkin viime vuosina aloittanut radikaalit toimet politiikkansa uudistamiseksi; esimerkiksi vuonna 2005 José Luis Rodríguez Zapateron sosialistihallitus

tarjosi laittomille siirtolaisille mahdollisuuden laillistaa oleskelunsa maassa. Tilaisuuteen tarttui kaikkiaan 700 000 siirtolaista.

Espanjan vähemmistökenttä koostuu pääpiirteittäin eurooppalaisista (46 %), pohjoisafrikkalaisista (38 %) ja eteläamerikkalaisista (25 %). Espanjan entisten siirtomaiden asukkaat eivät Ranskan ja Ison-Britannian tapausten tavoin muodosta maan näkyvintä vähemmistöä; eteläamerikkalaiset siirtolaiset ovat maassa vasta kolmanneksi suurin vähemmistö, eikä siirtomaatausta tilastojen mukaan ensisijaisesti liity heidän Espanjaan muuttoonsa. Sen sijaan myös Espanjassa näitä ryhmiä polemisoiduimman vähemmistön muodostavat pohjoisafrikkalaiset muslimit. Ko. vähemmistöihin kohdistuvat ennakkoluulot johtuvat yleiseurooppalaiseen tapaan islamin provosoimasta uskonnollis-yhteiskunnallisesta konfliktista. Espanjalaisten ja pohjoisafrikkalaisten suhteen kompleksiseen luonteeseen on myös erityisiä historiallisista valtasuhteista johtuvia syitä; pohjoisafrikkalaiset maurit valloittivat 700-luvulla suurimman osan Iberian niemimaata ja ovat vuosisatojen kuluessa vaikuttaneet merkittäväällä tavalla espanjalaiseen kulttuuriin. (Gaya 9–11)

Vähemmistönäkökulmainen mediatutkimus on myös Espanjassa suhteellisen nuorta, viime vuosikymmenen lopulla maahanmuuton kasvun ja siihen liittyvän yhteiskunnallisen huomion vuoksi herännyttä. Sitä hallitsee Ranskan mediatutkimuksen tapaan valtamediaan kohdentuva, vähemmistöjen laadulliseen näkymiseen keskittyvä tutkimus, mutta Ranskan selkeän audiovisuaalisen painotuksen sijaan Espanjan printtimedia näyttää tutkituimmalta alueelta. Tosin kiinnostus visuaaliseen viestintään ja televisioon on lisääntynyt erityisesti tämän vuosituhannen puolella. Erityisesti ovat kiinnostaneet rasismien ja muukalaisvihan rakentuminen ja diskurssit valtamediassa. Tavallisimmin vähemmistöjä lähestytään tutkimuksessa yhtenä erittelemättömänä ryhmänä (esim. Nash 2005, Airbe 2002, Lorite 2002, Matinez 1998), mutta myös yksittäisiin vähemmistöryhmiin keskittyvää tutkimustakin on tehty; tukiutumia tapauksia ovat pohjoisafrikkalaiset muslimit (esim. Sobrados 2003, El-Madkouri 2005) ja eteläamerikkalaiset (esim. Retis 2006). Ranskan CSA:n tavoin Katalonian audiovisuaalisen viestinnän neuvosto CAC (*El Consejo del Audiovisual de Cataluña*) on ollut vähemmistöpolitiikassaan aktiivinen viime vuosina. Neuvoston vuonna 2006 julkaisema *Quaderns del Cac* on kattava selvitys maahanmuuton problematiikasta suhteessa julkisiin televisiokanaviin.³⁷

Ranskalle tyypillisen sosiologisen kiinnostuksen sijaan Espanjassa vähemmistöjä ja mediaa ovat tutkineet lähinnä viestintätieteet. Lisäksi voidaan havaita, että vähemmistötutkimusta löytyy erityisesti niistä Espanjassa sijaitsevista

37 <http://www.audiovisualcat.net/publicaciones/quaderns23-24cas.html>.

yliopistoista, jonne on maantieteellisesti keskittynyt maahanmuuttajia enemmän kuin muualle. Tällaisia alueita ovat Espanjassa erityisesti Katalonian ja Andalusiin itsehallintoalueet. Barcelonan yliopiston, Barcelonan Autonoma- ja Pompeu Fabra -yliopistojen sekä Sevillan ja Granadan yliopistojen viestintä laitoksilta löytyykin vähemmistönäkökulmaista tutkimusta projekteina ja yksittäisinä väitöskirjoina.³⁸

Käytännönläheisiä tutkimusnäkökulmia

Katalonian suurimmissa yliopistoissa Barcelonassa – Barcelonan yliopistossa ja Barcelonan Autonoma-yliopistossa – on molemmissa toteutettu mediaan ja vähemmistöihin liittyviä tutkimushankkeita. Barcelonan Autonoma-yliopiston viestintätieteiden laitoksen alaisuudessa toimii tutkija Nicolás Lorite Garcían johtama, vuonna 1995 perustettu tutkimusyksikkö *Migracom (El Grupo de Investigación y Observatorio de Migración y Comunicación)*. Yksikössä on keskitytty analysoimaan maahanmuuttajien käsittelyä eri medioissa, eli lehdistössä, radiossa ja televisiossa, monipuolisesti niin tuotannon, levityksen kuin vastaanotonkin näkökulmasta. Toistaiseksi yksikön nettisivuilla listataan lähinnä maahanmuuttajien laadulliseen käsittelyyn viittaavia tutkimusprojekteja, joista uusin on päättynyt vuonna 2002.³⁹ Ko. tutkimuksessa tarkasteltiin maahanmuuttajiin liittyvää uutisointia katalonialaisissa medioissa. Lehdistössä kiinnitettiin huomiota niin tekstiin kuin kuvitukseen ja grafiikkaankin; televisiossa tarkasteltiin paitsi uutisten rakennetta myös äänen ja kuvan käytöstä syntyviä merkityksiä. Negatiivisiksi osoittautuneiden tulosten pohjalta esitetään yksityiskohtaisia parannusehdotuksia em. alueisiin, jotta uutisrutiineissa tultaisiin tietoisiksi sinne pesiytyneistä, vakiintuneista tavoista esittää ja käsitellä maahanmuuttajia. (Lorite 2002.)

Käytännönläheinen ote leimaa myös kahta Barcelonan yliopiston⁴⁰ ja *Xenomedian*⁴¹ eli media ja monimuotoisuus -järjestön (*Observatorio de la Diversidad*) yhteistyönä toteutettua etnisiin vähemmistöihin ja audiovisuaaliseen mediaan liittyvää toimintatutkimusprojektia. *ECLIPse*-projekti (2004–2005) on kansainvälinen neljän maan, eli Norjan, Belgian, Saksan ja Espanjan, yliopistojen mediakoulutuksellinen projekti. Sen tavoitteena oli rakentaa vähemmistö-

38 *Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Universitat de Barcelona (UB), Universitat Pompeu Fabra, Universidad de Granada, Universidad de Sevilla.*

39 *La investigación sobre el tratamiento de la inmigración en los medios de comunicación desde la universidad: propuestas del MIGRACOM.* Loriten sähköpostitse antaman tiedon mukaan sivuja päivitetään heinäkuussa 2007.

40 Kyseessä on tarkemmin em. yliopiston alainen LMI-tutkimusyksikkö; *Laboratori di migrants interactius* (<http://www.lmi.ub.es/>).

41 <http://www.xmbcn.org/>.

jen esittämistapoja tiedostavaa medialukutaitoa sekä mallia sen opettamiseen. Projektiin osallistuneet opiskelijat analysoivat ja tuottivat itse etnisiä vähemmistöjä käsittelevää audiovisuaalista materiaalia: mainoksia, reportaaseja ja lyhytelokuvia. Kunkin maan oppimis- ja opetuskokemusten pohjalta laadittu raportti on luettavissa projektin sivuilla (Espanja; Willem 2004). *XenoCclipse*-toimintatutkimusprojektin (2005–2006) tavoite taas oli integroida maahanmuuttajia media-alalle. Projektin yksi lopputuote on portaali, joka sisältää vähemmistötaustaisten toimittajien tuottamaa audiovisuaalista materiaalia, em. toimittajien verkostoitumista ja näkyvyyttä edistämään rakennetun yhteystietokannan ja samalle kohderyhmälle suunnatun koulutusosion, jossa journalistisen audiovisuaalisen tuotteen tekeminen selvitetään vaihe vaiheelta.⁴²

Ranskan tapaan Espanjan kansalaisjärjestöt ovat vähemmistökentällä aktiivisia. Rasismin vastaista liikehdintää koordinoi esimerkiksi *Sos Racismo*⁴³, jonka aloitteesta perustettu maahanmuuton, rasismin ja muukalaisvihan seurantakeskus *Mugak*⁴⁴ julkaisee muun muassa samannimistä lehteä (*Revista Mugak*)⁴⁵. Myös netissä ilmestyvä julkaisu tarjoaa vähemmistöjä koskevan tieteellisen ja käytännöllisen keskustelun foorumin, jossa useat tutkijat ja alan toimijat (mm. Airbe 2005) lähestyvät artikkeleissaan rasismin, maahanmuuton ja kulttuurienvälisen viestinnän teemoja muun muassa median näkökulmasta.

42 http://www.xenocclipse.net/the_project.php.

43 <http://www.sosracismo.org/index.php>.

44 <http://www.mugak.eu/gunea/>.

45 <http://revista.mugak.eu/>.

Lähteet

Ranska

Teokset ja artikkelit:

- Antudes Da Cunha, Manuel** (2004). Pour une étude de la reception de RTP International par les Portugais de France. *Cahiers Urmis*, nro 9. <http://urmis.revues.org/document.html?id=33>
- Antudes Da Cunha, Manuel** (2002). *Media and Portugese in France*. www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/papers/FrancePortuguesemedia.doc
- Blion, Reynald, Claire Frachon ja Alec Hargreaves** (2006). *La représentation des immigrés au sein des médias. Bilan des connaissances*. Pariisi: Institut Panos.
- Bouachera, Leila** (1995). *L'Offre de programmes télévisuels diffusés par satellite à destination des populations étrangères en France*. Pariisi: Sosiaaliministeriön raportti.
- Bourdon, Jérôme** (1993). Les étrangers au prime time ou la television, est-elle xenophobe? Teoksessa Claire Frachon ja Marion Vargaftig (toim.), *Télévisions d'Europe et immigration*. Ranska: INA (Institut national l'audiovisuel).
- Coopman, Pierre** (1991). *La polémique du voile islamique; étude à travers les quotidiens belges francophones et à travers trois quotidiens français : Libération, le Monde, la Croix*.
- Deltombe, Thomas** (2005). *L'Islam imaginaire : la construction médiatique de l'islamophobie en France, 1975–2005*. Pariisi: La Découverte.
- El Hachem, Bassan**. *Radio Orient : intégration des musulmans en France et laïcité en question*. Pariisi: Publisud.
- Gabizon, Cécilia** (2006). La France est-elle prête à se lancer dans les statistiques ethniques? *Le Figaro* 5.10.2006. http://www.lefigaro.fr/debats/20061005.FIG000000099_la_france_est_elle_prete_a_se_lancer_dans_les_statistiques_ethniques.html
- Harding, Jeremy** (2006). Color Blind. *Columbia Journalism Revue*, nro. 4. <http://cjrarchives.org/issues/2006/4/harding.asp>
- Hargreaves, Alec G. ja Dalila Mahdjoub** (1997), Satellite Television Viewing among Ethnic Minorities in France. *European Journal of Communication*, vol. 12 nro 4.

- Koskenniemi, Tuula** (1993). Poliittisten ja taloudellisten myyttien maa. Teoksessa Kalervo Hovi (toim.) *Ranska. Suurvallasta Euroopan rakentajaksi*. Helsinki: Kleio ja nykypäivä.
- Lochard, Guy** (2006). Les “minorités visibles” dans les medias. *MédiaMorphoses* vol. 17. Ranska: Armand Colin.
- Malonga, Marie-France** (2006). Les minorités à la conquête du petit écran. *MédiaMorphoses* vol. 17. Ranska: Armand Colin.
- Malonga, Marie-France** (2000). *Ethnic Minorities: Which Place and Which Image on French Television? Televisual Representation of People of Extra European Origin*. <http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/papers/franceminorepres.doc>
- Pradueau, Gilles** (2006). Faut-il établir des statistiques ethniques? *Citron Vert*, Centre d'information et documentation. http://citron-vert.info/article.php3?id_article=745
- Sihvola, Juha** (2007). Monikulttuurisuuspolitiikan mallit ja tasa-arvoinen koulu. Teoksessa Hannele Niemi ja Riitta Sarras (toim.), *Erilaisuuden valot ja varjot*, Helsinki: Otava.
- Thierry, Xavier** (2002). *Évolution récente de l'immigration France et éléments de comparaison avec le Royaume*. Institut National des Etudes Démographiques. http://www.ined.fr/fichier/t_telechargement/7305/telechargement_fichier_fr_telechargement_fichier_fr_thierryf.pdf
- Wolton, Dominique** (2006). “Les medias, qui auraient dû être des accélérateurs... ne l'ont pas été.” *MédiaMorphoses* vol 17. Ranska: Armand Colin. *Migrations Société*. http://www.revues-plurielles.org/revue/revue_main.asp?no_revue=16

Raportit ja hankkeet:

Avis du Haut conseil à l'intégration sur la diversité dans l'audiovisuel.

www.premier-ministre.gouv.fr/IMG/doc/Avis_HCI_audiovisuel.doc

Colloque statistiques “ethniques” 2006.

<http://www.strategie.gouv.fr/IMG/pdf/actesstatistiquesethniques101106.pdf>

La diversité dans les medias.

<http://club.averroes.free.fr/uploads/RapportDiversite.PDF>

La représentativité des immigrés : enquête auprès des professionnels des medias. l'Ecole Supérieure de Journalisme de Lille.

http://www.lacse.fr/dispatch.do?sid=site/ressources_documentaires/lis-tes_des_etudes_rapports_et_enquetes/etudes_en_cours_1

Mediam'Rad Focus France.

http://www.mediamrad.org/document/proddocument/prod4_doc.pdf

Média et information : pratiques et réalités de la diversité en France.

<http://www.panosparis.org/fichierProdGB/fichierProd1515.pdf>

Plan d'action positive pour l'intégration.

http://www.francetelevisions.fr/recup_data/recup_2.php?nav_url=6_4&lg=fr&mode=html

Présence et représentation des minorités visibles à la télévision française: une étude du CSA.

<http://www.communautarisme.net/docs/CSA-etude-minorites-visibles.pdf>

Tuning into Diversity. Immigrants and Ethnic Minorities in Mass Media: Representation and Policies.

http://www.multicultural.net/tuning_results.htm

Järjestöt ja neuvostot:

CIEMI, Centre d'Information et d'études sur les migrations internationales

<http://perso.orange.fr/ciemi.org/>

CLUB AVERROES

<http://club.averroes.free.fr/>

CNIL, Commission nationale de l'informatique et des libertés.

<http://www.cnil.fr/>

CNRS, Centre national de la recherche scientifique.

<http://www2.cnrs.fr/>

CSA, Conseil Supérieure de l'Audiovisuel.

<http://www.csa.fr/>

FASILD, Fonds d'action et de soutien pour l'intégration et pour la lutte contre les discriminations.

http://www.lacse.fr/dispatch.do?sid=site/l_agence#

GRREM, Groupe de reserche sur la relation enfants-médias.

<http://www.grrem.org/>

HCI, Haut Conseil à l'Intégration.

<http://www.hci.gouv.fr/>

INED, Institut National des Etudes Démographiques.

<http://www.ined.fr/>

PANOS PARIS

<http://www.panosparis.org/>

Tutkimusprojektit:**MEDIAM'RAD**

http://www.panosparis.org/gb/doc/Brochure_programme_mediamrad.pdf

TUNING INTO DIVERSITY 2002

http://www.multicultural.net/tuning_project_info.htm

Espanja**Artikkelit ja raportit:**

Aierbe, Peio (2005). *Inmigrantes delincuentes, una creación mediática*. <http://revista.mugak.eu/articulos/show/211>

Aierbe, Peio (2002). *Análisis de prensa 2002 inmigración, racismo y xenofobia*. San Sebastián: Tercera Prensa.

El-Madkouri, Maataqui Mohamed (2005). *La imagen del otro : lo árabe en la prensa española*.

Gaya, Berta (2000). *Mapping Minorities and their Media: The National Context – Spain*. <http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/minorities/reports.html>

Sobrados, Leon Maritza (2003). *Las representaciones de la inmigración magrebí en España en un periódico de frontera : Europa Sur*.

Lorite, Nicolás ja Josep Maria Blanco (2002). *La investigación sobre el tratamiento de la inmigración en los medios de comunicación desde la universidad: propuestas del MIGRACOM*. <http://www.audiovisualcat.net/publicaciones/Q12migracomcast.pdf>

Martinez, Antolin Granados (1998). *La imagen del inmigrante extranjero en la prensa española*. ABC, Diario 16, El Mundo y El País. Período 1985–1992.

Nash, Mary (2005). *Inmigración en nuestro espejo: inmigración y discurso periodístico en la prensa española*. Barcelona: Icaria.

Retis, Jéssica (2006). *El discurso público sobre la inmigración extracomunitaria en España. Análisis de la construcción de las imágenes de los inmigrantes latinoamericanos en la prensa de referencia*.

Willem, Cilia (2004), *Media Literacy in Higher Education: a model. Case study: The eCLIPse project at the University of Barcelona*.

Yksiköt ja projektit:

eCLIPse

<http://www.lmi.ub.es/eclipse/web/diseny/index.php>

LMI, *Laboratori di mitjans intersactius*

<http://www.lmi.ub.es/>

MIGRACOM, *Observatorio y Grupo de Investigación sobre Migración y Comunicación.*

<http://www.migracom.com/esp/recerca.html>

Xenoclipse

http://www.xenoclipse.net/the_project.php

Järjestöt ja julkaisut:

Quaderns del CAC

<http://www.audiovisualcat.net/publicaciones/quaderns23-24cas.html>

MUGAK, *El Centro de Estudios y Documentación sobre Inmigración, Racismo y Xenofobia*

<http://www.mugak.eu/gunea/>

Revista Mugak

<http://revista.mugak.eu/articulos/show/260>

SOS RACISMO

<http://www.sosracismo.org/index.php>

XENOMEDIA

<http://www.xmbcn.org/>

Reeta Pöyhtäri

Alankomaat: Tarkkaa tietoa median käytöstä ja vähemmistötaustaisista toimittajista

Maahanmuutolla Alankomaihin on pitkät perinteet. 1600-luvulta saakka maasta etsivät suojaa sekä uskonnollisten sotien tieltä nykyisen Belgian alueelta paenneet ryhmät että juutalaiset Euroopan eri maista. Toisaalta maahan asettui jo varhain Alankomaiden vilkkaan merenkulun ja kaupankäynnin houkuttelemina rikkaita kauppiaita. 1900-luvulla Alankomaihin saapui vierastyövoimaa niin Kiinasta, Saksasta kuin Itä-Euroopan maistakin.

1950-luvulla Alankomaissa kärsittiin työvoimapulasta, ja ongelmaa paikkaamaan värvättiin tuhansia vierastyöntekijöitä Välimeren maista Turkista, Marokosta, Espanjasta ja Italiasta. Ajatuksena oli, että vierastyöntekijät viipyisivät Alankomaissa aikansa ja palaisivat sen jälkeen kotimaahansa. Toisin kuitenkin kävi, ja suurin osa etenkin marokkolaisista ja turkkilaisista vierastyöläisistä asettui maahan pysyvästi.

Alankomaiden luovuttua siirtomaaisännyydestään maahan saapui vierastyövoiman lisäksi entisten siirtomaiden väestöä. Vapaan maahanmuutto-oikeuden turvin Alankomaihin saapui 40–60-luvuilla indonesialaisia ja molukkilaisia Aasiasta sekä 50–80-luvuilla suuria ryhmiä surinamilaisia Etelä-Amerikasta. Alankomaihin kuuluvat edelleen muodollisesti Karibian saarista Alankomaiden Antillit ja Aruba. Niinpä Alankomaissa on huomattava ryhmä Alankomaiden kansalaisuuden turvin 1950-luvulta lähtien saapuneita antillilaisia ja arubalaisia.

1980-luvulta lähtien Alankomaihin on saapunut pakolaisryhmiä yhä kauempaa. Vuonna 1985 saapuivat tamilit Sri Lankasta, ja tämän jälkeen maahan on tullut suuria ryhmiä Afrikan eri maista sekä Lähi-idästä. 90-luvun puolella maahan saapui pakolaisia etenkin entisen Jugoslavian alueelta. Pakolaispolitiikkaa on pyritty 80-luvulta alkaen kiristämään. Tiukentuneesta vastaanotto- ja maahanmuuttopolitiikan takia Alankomaissa oleilee suurehko ryhmä laittomia siirtolaisia.

Eurooppalaisten maahanmuutto Alankomaihin on ollut halki vuosisatojen jatkuvaa ja lähinnä työperäistä. Eurooppalaisten maahanmuutto on aina ollut vahvasti kunkin maan taloudellisesta tilanteesta riippuvaa ja suhdanteita noudattelevaa. Suuri osa ihmisistä palaa jonkin ajan kuluttua takaisin kotimaahansa. (de Beer 1998, 237–260.)

Vuonna 2007 Alankomaiden väestöstä noin kymmenesosa, eli 1,6 miljoonaa, on ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Kun mukaan lasketaan toisen ja jopa kolmannen polven maahanmuuttajat, eli ne, jotka ovat syntyneet Alankomaisissa, mutta joiden vanhemmista tai isovanhemmista ainakin toinen on syntynyt jossakin muussa maassa, lukumäärä lähes kaksinkertaistuu.¹ Kumpaakin tilastointitapaa käytetään. Sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajat² mukaan laskien Alankomaiden suurimmat maahanmuuttajataustaiset ryhmät ovat turkkilaiset (368 600), surinamilaiset (333 500), marokkolaiset (329 500) sekä antillilaiset ja arubalaiset (129 000).³ Kiinalaistaustaisia maassa on noin 45 000. Näihin ryhmiin kuuluvista noin puolet on nykyisin Alankomaissa syntyneitä.

Suurimpia pakolaistaustaisia ryhmiä ovat irakilaiset, iranilaiset, afganistanilaiset ja somalialaiset. Ryhmien koko on 20 000–45 000 henkeä. Paljon näitä enemmän on kuitenkin ”länsimaisia” maahanmuuttajia (eurooppalaisia, pohjoisamerikkalaisia, Oseaniasta tulevia, japanilaisia ja indonesialaisia)⁴, joita maassa on kaiken kaikkiaan 1,4 miljoonaa. Tässä ryhmässä suurin osa on Alankomaissa syntyneitä toisen polven maahanmuuttajia. Viime vuosina juuri länsimaisten henkilöiden maahanmuutto on ollut voimakkainta, ja etenkin Saksasta ja Puolasta on muutettu Alankomaihin työn perässä. (Centraal Bureau Statistiek 2007.)⁵

Alankomaissa on harjoitettu aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa noin 1950-luvulta alkaen. Alun ajatukset maahanmuuton väliaikaisuudesta muuttuivat seitsemän- ja kahdeksankymmentäluvulla

1 Lukumääräksi saadaan tällöin noin 2,8 miljoonaa.

2 Vaikka olen artikkelin ensimmäisessä osassa käyttänyt sanaa maahanmuuttaja, pyrin välttämään sen käyttöä muualla artikkelissa. Sen sijaan kirjoitan missä sopivaa etnisistä ryhmistä ja vähemmistöistä, sillä termit kuvaavat paremmin niitä ryhmiä, joihin kuuluvista suuri osa on nykyisin syntynyt Alankomaissa.

3 Kuten tässäkin, käytän artikkelissani eri etnisistä ryhmistä alankomaalaisen käytännön mukaan useimmiten nimeä ”marokkolaiset”, ”turkkilaiset” jne.. Oikeellisempi käsite olisi ”marokkolaistaustainen” jne., sillä kuten sanottua, monet ryhmään kuuluvista ovat syntyneet Alankomaissa ja heillä on Alankomaiden kansalaisuus.

4 Tähän ryhmään viitataan Alankomaissa usein termillä ”westers alloctoon”, eli länsimaaiset ei-kotoperäiset, kun taas muista ryhmistä, eli etelä- ja väliamerikkalaisista, afrikkalaisista, aasialaisista ja turkkilaisista, käytetään yhteisnimeä ”niet-westers allochtoon”, eli ei-länsimaaiset ei-kotoperäiset. Syntyjään täysin alankomaalaisista käytetään nimitystä ”autochtoon”.

5 <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/cijfers/default.htm>

ajatuksiksi maahanmuuttajien integroimisesta alankomaalaiseen yhteiskuntaan kuitenkin niin, että kunkin ryhmän omat kulttuuri- ja erityispiirteet säilytetään. Eri etniset ryhmät perustivat valtion tuella koulujaan, ja monien ryhmien äidinkieltä opetettiin alankomaalaisissa kouluissa. Lähestymistavan johdettua tiettyjen ryhmien yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen ja eristyneisyyteen, on jo yhdeksänkymmentäluvulta saakka vaadittu entistä aktiivisempia otteita maahanmuuttajien ja etnisten ryhmien kotouttamiseksi. Etnisten ryhmien jäseniltä on edellytetty hollannin kielen osaamista ja osallistumista yhteiskunnan toimintaan. (Penninx, Munstermann ja Entzinger 1998.) Viime vuosina monikulttuurista yhteiskuntaa ovat ravistelleet suosittu oikeistopopulistiin ja elokuvaohjaajan murhat sekä eräät radikaaleiksi tulkitut kehitykset. Kaksittuhattaluvun taitteesta lähtien onkin herätelty keskustelua hollantilaisista arvoista ja normeista, eli siitä, mikä on se yhteiskunta, johon yhdessä tulisi pyrkiä. Näkökulmissa korostuu kaksisuuntaisen, valtaväestöstä ja etnisistä ryhmistä lähtevän integraation ajatus.

Monikulttuurinen mediakenttä

Alankomaiden monikulttuurinen mediakenttä on moninainen niin audiovisuaalisen kuin painetun median puolella. Tutkimuksissa on selvitetty kattavasti eri etnisille ryhmille suunnattua mediatarjontaa, yhtäältä yleisradion ohjelmistoa (van Dijk ja Nellen 2002), toisaalta erityisesti painettua mediaa (Meulesteen 2003) ja lisäksi mediakenttää laajemmin (Dragt, Heuvelman, Lohmann ja de Jong 2002; Romer et al 2002). Varsinkin suurimmille etnisille ryhmille tarjontaa on jokseenkin runsaasti. Lisäksi etenkin turkkilaiset ja marokkolaiset voivat seurata entisten kotimaidensa mediaa satelliitin välityksellä. Alankomaissa on saatavilla myös lukuisia turkkilaisia ja kiinalaisia lehtiä, toisin kuin marokkolaisia, surinamilaisia tai antillilaisia. (Dragt ym. 2002.)

Televisio

Vuodesta 1990 alkaen Alankomaiden televisiossa ovat kilpailleet julkinen yleisradio ja mainoskanavat. Toisin kuin Suomessa Alankomaissa yleisradio ei ole vain yksi yhtiö, vaan televisiossa julkisen palvelun lähetyksiaika ovat jakamassa useat eri yleisradioyhdistyksset. Järjestelyn historiallinen tausta on Alankomaita 1960-luvulle saakka jakaneessa pilarisaatiossa, jossa jokainen poliittinen ja uskonnollinen aatesuuntaus tarjosi kannattajilleen omat yhteiskunnalliset palvelunsa, kuten koulut, kirkot ja vanhainkodit. Yhteiskunnassa laaja-alainen

pilarisaatio on poistunut käytöstä, mutta yleisradio jakaantuu edelleen vanhan periaatteen mukaisesti. Lähetysaikaa saadakseen yleisradioyhdistysten on edustettava jotakin aatesuuntaa tai niiden toiminnalla on oltava jokin muu yleishyödyllinen päämäärä.

Valtionhallinto on antanut julkisille yleisradioyhdistyksille ohjenuorat, joita yhdistysten on noudatettava tuottaessaan sisältöä televisioon. Vähemmistöryhmien tarpeet on pyritty ottamaan huomioon 1980-luvun lopulta lähtien. Viime vuosina on vaadittu, että valtakunnallisilla julkisilla kanavilla näytettäisiin enemmän ohjelmaa, jonka sisältö heijastelee yhteiskunnan monikulttuurista koostumusta. Tämän tavoitteen tulisi toteutua paitsi ohjelmatarjonnassa, myös ohjelmien kohdeyleisöjen ja tekijöiden osalta. On siirrytty etnisten ryhmien omakielisten erillishjelmien tuotannosta monikulttuurisuuden ja molemminpuolisen sopeutumisen painottamiseen. Tarkoituksena on, että vuodesta 2008 alkaen monikulttuurisen sisällöntuotannon vaatimus koskee kaikkia yleisradioyhdistyksiä, eikä ainoastaan yhtä niistä, kuten nykyisin.

Alankomaiden televisiossa toimii kaksitoista mainoskanavaa. Kanavien ohjelmisto koostuu pitkälti ulkomaisesta, etenkin amerikkalaisesta tuotannosta. Mainosten määrää ohjelmien välissä on rajattu, mutta muuten kanavat ovat vapaita päättämään ohjelmistostaan. Alankomaissa televisio toimii kaapeliverkossa, ja kaapeliyhtiöt tarjoavat runsaasti sekä maksullisia että ilmaisia lisäkanavia. Ilmaiseksi näkyy monin paikoin esimerkiksi Turkin valtiollinen kanava TRT. Satelliittiantennit ovat suosittuja, ja niiden avulla muun muassa Alankomaiden turkkilais- ja marokkolaisperäinen väestö vastaanottaa lukuisia turkin- ja arabiankielisiä televisiokanavia.

Alankomaissa toimii laaja alueellisten ja paikallisten radio- ja televisioyhtiöiden verkosto. Alueellisten julkisten yleisradioyhtiöiden hallinnosta vastaavat provinssit. Alankomaiden monikulttuurinen alueellinen televisio (MTNL) on toiminut vuodesta 2000. MTNL tuottaa suurimmissa kaupungeissa ohjelmaa aikuisväestölle ja nuorille. Ohjelmistosta suuri osa tuotetaan yhteistyössä alueellisten ja paikallisten televisioyhtiöiden kanssa. Kuntien alueella toimivat yksityiset paikallistelevisioyhtiöt.

Perinteisesti paikalliset televisio- ja radiokanavat ovat olleet tärkeitä etnisten ryhmien omakieliselle ohjelmistolle ja tiedonvälitykselle. Koska yleisenä suuntauksena on viime vuosina ollut molemminpuolisen sopeutumisen edistäminen, on edellytetty, että myös paikalliset etnisten ryhmien äidinkielliset ohjelmat on käännettävä hollannin kielelle. Paikallistelevisioyhtiöiden ohjelmistoa ovat vuodesta 2000 alkaen sitoneet lakiin kirjoitetut vaatimukset, joiden mukaan lähetysajasta osa on varattava muun muassa vähemmistöille tarkoitetuille ohjelmille. Ohjelmiston tulee niin alueellisesti kuin paikallisestikin vastata ”yh-

teiskunnallisiin, kulttuurisiin, uskonnollisiin ja hengellisiin tarpeisiin”. Kunnissa, joissa asuu paljon etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia, heillä tulee olla riittävä edustus paikallistelevisioyhtiöiden hallituksissa ja ohjelmistosta päättävissä komiteoissa. (Bink 2006.)

Radio

Koko Alankomaden alueella kuuluvia yleisradion radiokanavia on viisi ja kaupallisia kanavia yhdeksän. Jokaisella julkisen palvelun kanavalla on oma profiilinsa, kaupallisista kanavista viiden on vastattava ennalta määriteltyä profiilia. Radio on tärkeä monikulttuurisuuden kanava. Paikalliskanavilla työskentelee noin sata toimitusta, jotka tuottavat ohjelmaa eri kieliryhmille. Paikallisten radio- ja televisioyhtiöiden ongelmana on kuitenkin ollut harrastelijamaisuus: usein erityisryhmille suunnatut ohjelmat tuotetaan vapaaehtoisvoimin ja hyvin vähillä varoilla. Paikallisradioiden ja paikallishallinnon aloitteesta on vuodesta 2002 neljän suurimman kaupungin⁶ kuuluvuusalueella lähettänyt ohjelmaa FunX-niminen monikulttuurinen, nuorille suunnattu radiokanava, jonka ohjelmisto koostuu paikallisuutisista ja monipuolisesta musiikkitarjonnasta. Radiokanava on ollut menestys. Mainitulla alueella se on kohderyhmänsä kuunnelluin; se tavoittaa noin neljänneksen 15–25-vuotiaiden nuorten ikäryhmästä. Sen sijaan kaupalliselle puolelle vuonna 2003 lupaa hakenut monikulttuurinen Colorful Radio ei saanut lähetyslupaa. (Bink 2006.)

Sanoma- ja aikakauslehdet

Päivittäin ilmestyviä sanomalehtiä on Alankomaissa 32. Valtakunnallisia näistä on kahdeksan, alueellisia kahdeksantoista. Erikoislehtiä ilmestyy neljä, ja lisäksi julkaistaan kahta valtakunnallista ilmaislehteä. Näiden lehtien yhteenlaskettu päivittäinen painos oli vuonna 2004 noin neljä miljoonaa kappaletta. Harvemmin kuin päivittäin ilmestyviä, enimmäkseen paikallisia sanomalehtiä ilmestyy noin 180. Useimmat näistä ovat ilmaislehtiä. Etnisille vähemmistöille suunnattuja viikkolehtiä ovat muun muassa jo yli kaksikymmentä vuotta ilmestynyt Weekkrant Suriname (Surinamen viikkolehti) ja De Landelijke Allochtonenkrant (valtakunnallinen etnisten vähemmistöjen lehti).

Aikakauslehtiä on arvioitu ilmestyvän noin neljä tuhatta. Monikulttuurisuusaiheisia ja tietyille etnisille ryhmille suunnattuja julkaisuja ilmestyi vuonna 2002 yhteensä 127. Ulkomailta tuotiin yhteensä noin 80:tä etnisille ryhmille

6 Amsterdam, Haag, Rotterdam ja Utrecht, eli niin sanottu Randstad-vyöhyke.

suunnattua julkaisua. Aikakauslehdistä ovat viime vuosina yhteiskunnallista tukea saaneet muun muassa *Generation Now* (lehti nuorille), *Multined* (yleislehti etnisille vähemmistöille), *Mzine* (lehti marokkolaistaustaisille nuorille), *SEN* (lifestyle-lehti Välimeren naisille), *het Antilliaans Weekblad* (lehti antillilaistaustaisille), *Magazin* (lehti turkkilaistaustaisille), *Colorfull Magazine* (monikulttuurinen lehti) ja verkkolehti *Hindulife* (hinduille). Monikulttuuristen julkaisujen markkinat ovat vielä jokseenkin vakiintumattomat, ja uusia lehtiä ilmestyy säännöllisesti samaan aikaan, kun vanhoja poistuu. (Bink 2006.)

Tutkimusten laaja kirjo

Vuonna 1998 Alankomaissa julkaistiin Alankomaiden journalistiliiton (NVJ) toimeksiannosta kattava kooste etnisyyttä koskevasta mediatutkimuksesta (Brants, Crone ja Leurdijk 1998). Vuonna 2002 julkaistiin Alankomaiden tutkimusta koskenut kooste eurooppalaisessa kokoomateoksessa (van der Valk 2002). Ensin mainitun selvityksen mukaan Alankomaissa oli vuodesta 1967 alkaen tehty etnisiä ryhmiä ja mediaa koskevaa tutkimusta muuhun mediatutkimukseen nähden verrattain vähän, yhteensä 133 julkaisua. Tehdyistä tutkimuksista vain harva (13 prosenttia) oli luokiteltavissa varsinaiseksi tieteelliseksi tutkimukseksi. Kolme neljäsosaa tutkimuksesta oli opinnäytetöitä ja erilaisia raportteja.

Vuoden 1998 selvityksessä käy ilmi, että alankomaalainen tutkimus oli siihen mennessä keskittynyt lähinnä valtakunnallisten sanomalehtien ja niiden etnisistä ryhmistä tuottamien esitysten erittelyyn. Valtakunnallisten sanomalehtien ohella on tutkittu paikallista mediaa, varsinkin sanomalehtiä ja televisiota. Television tuottaman sisällön tutkimus on koettu hankalaksi, sillä audiovisuaalisen materiaalin analyysiin suunnitellut menetelmät eivät ole olleet yhtä kehittyneitä kuin tekstimateriaalin analyysissä käytetyt. Myös tutkimusmateriaalin kerääminen ja analysointi on ollut työlästä.

Kiinnostuksen kohteena ovat olleet myös etnisten ryhmien mediakäyttö sekä etnisiin ryhmiin kuuluvien sijoittuminen mediamaailmaan työntekijöinä. Huomattavasti vähemmän on tutkittu mediasisältöjen vastaanottoa ja mediatarjonnan mahdollista vaikutusta asenteisiin. Yleensä on tutkittu etnisiä ryhmiä yhtenä suurena ryhmänä sen tarkemmin heidän taustaansa erittelemättä. Tutkituimpia yksittäisiä ryhmiä niin median kohteina kuin sen käyttäjinä ovat olleet Alankomaiden suurimmat etniset vähemmistöt, eli turkkilaiset, marokkolaiset, surinamilaiset ja antillilaiset, sekä näiden jälkeen muslimit ja turva- paikanhakijat. (Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 5–9.)

Alankomaalainen tutkimus on vahvasti painottunut määrälliseen tutkimukseen. Esimerkiksi sanomalehtien sisältöä on perinteisesti analysoitu suurina massoina hyödyntämällä määrällistä sisällönerittelyä. Tällaista tutkimusta kritisoidaan siitä, ettei siinä kiinnitetä huomiota kirjoitustyyliin, retoriikkaan ja muihin seikkoihin, jotka ovat tärkeitä maahanmuuttajista ja etnisistä ryhmistä luotavien merkitysten kannalta. Vaihtoehtona olevan laadullisen tutkimuksen ongelmaksi on koettu tulosten huono yleistettävyyys ja kontrolloitavuus. Määrällisen sisällön erittelyn ohella suosittuja menetelmiä ovat olleet erilaiset haastattelut ja kyselyt. Poikkeuksen määrälliseen tutkimusperinteeseen toi jo 1980-luvulla Teun van Dijk. Hän on kehittänyt erityisesti laadullisia analyysimenetelmiä ja soveltanut niitä sanomalehtien maahanmuuttajista tuottamien esitysten ja niiden mahdollisesti ilmentämän rasismien analyysiin. (Mt.; ks. myös van Dijk 1983, 1991, 1992, 1993.)

Audiovisuaalisen median tutkimusta runsaasti

Mediasisältöjä koskevan tutkimuksen tulokset noudattelevat muualla maailmassa saatujen tulosten yleistä linjaa. Maahanmuuttajista ja etnisistä ryhmistä tuotetut mediaesitykset ovat keskittyneet usein negatiivisiin asioihin, kuten ongelmiin ja rikoksiin. Lisäksi media on antanut ymmärtää, että yhteiskunnalliset ongelmat johtuisivat ryhmien välisistä kulttuurieroista. Etnisten ryhmien ääni ei tutkimuksen perusteella ole kuulunut esityksissä riittävästi: etnisistä ryhmistä puhutaan mediassa enemmän, kuin ne itse pääsevät puhumaan. Poikkeuksia tähän ovat tuoneet muun muassa jotkut paikalliset sanomalehdet esittelemällä tiettyjä vähemmistöjä positiivisessa valossa. (ks. esim. Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 10–18; Sterk 2000, 10; van der Valk 2002, 290.)⁷

Alankomaissa selvitettiin vuonna 2002 ensimmäistä kertaa yhteiskunnan eri vähemmistöryhmien esiintymistä kaikilla televisiokanavilla. Tutkimuksessa ilmeni ehkä hieman yllättäen, että mainoskanavien ohjelmissa esiintyi enemmän eri etnisten ryhmien edustajia kuin yleisradion televisiokanavilla. Yleisradion kanavilla näkyy enemmän alankomaalaisia etnisiä ryhmiä; mainoskanavilla korostuu ohjelmiston alkuperän vuoksi Yhdysvaltojen etninen koostumus. (Bink 2006, 38.)

⁷ Belgian hollanninkielisen Flanderin alueella maahanmuuttajia ja mediaa koskeva tutkimus on ollut vähäistä, ja siltä osin kun sitä on tehty, se on koskenut lähinnä mediasisältöjä. 1990- ja 2000-luvuilla on toteutettu kolme laajahkoa projektia, jotka ovat liittyneet median tuottamiin esityksiin ja diskursseihin maahanmuuttajista. Tulokset ovat samanlaisia kuin Alankomaissa saadut. (Saeys ja Coppens, 2002, 90–101; Devroe ja Sayes 2002, 56–76.)

Audiovisuaalista mediaa on viime vuosina tutkittu aiempaa enemmän. Andra Leurdijkin väitöskirjassa tarkastellaan muun muassa television keskusteluohjelmien etnisistä vähemmistöistä luomaa kuvaa. Leurdijkin mukaan kuva on värikkäämpi ja positiivisempi kuin etnisistä ryhmistä mediassa luotu kuva yleensä. Vähemmistöihin kuuluvat pääsevät keskusteluohjelmien ”subjekteina” ja haastateltavina itse puhumaan, olkoonkin, että he yhä harvoin esiintyvät esimerkiksi asiantuntijan rooleissa. (Leurdijk, 1999, 269.)

Joost de Bruinin väitöskirjassa tutkittiin television draamasarjojen tapaa esittää nuoria ja etnisyyttä ja nuorten tapaa tulkita näitä merkityksiä. Tutkimuksen mukaan alankomaalaiset draamasarjat tapaavat esittää etnisyyden neljässä eri kehyksessä: assimilaation kehyksessä, joka peittää henkilön etnisyyden ja korostaa alankomaalaisia ominaisuuksia; eksotiikan kehyksessä, joka sitoo henkilön entiseen kotimaahansa ja sen kulttuuriin; ”erilaisuutena”, joka yhdistää henkilön sekä alankomaalaisia että etnisiä ominaisuuksia – tähän kehyksen liittyy draamasarjoissa usein myös syrjinnän tematiikka; ”refleksiivisyytenä”, jossa henkilö draamasarjassa kyseenalaistaa omaa etnisyyttään ja valkoisen yhteiskunnan normia. (de Bruin 2003, 92–99; 2005, 75.)

Vastaanottotutkimusta asenteista ja mielipiteistä

Vastaanottotutkimusta on Alankomaissa tehty lähinnä kahdesta eri näkökulmasta: on kysytty lukijoiden mielipiteitä median sisällöstä ja on pyritty selvittämään, mikä merkitys median tuottamalla etnisyyden esityksillä on ihmisten mielipiteisiin, asenteisiin ja käyttäytymiseen. Näitä tutkimuksia oli 2000-luvun taitteessa julkaistu alle kymmenen. Kaiken kaikkiaan vastaanottotutkimus oli lapsen kengissä, ja vastaanoton vaikutuksista yleisöön ja yhteiskunnan monikulttuurisiin suhteisiin liikkui julkisessa keskustelussa enemmän arvauksia kuin todellista tietoa. (Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 19, 33.)

Median vaikutusta nuorten asenteisiin oli ennen vuotta 1998 tutkittu kahdessa eri tutkimuksessa. 15–18-vuotiaat kertoivat television vaikuttavan heidän käsityksiinsä etnisistä vähemmistöistä vahvemmin muu media, mutta kavereiden ja vanhempien mielipiteellä on suurempi merkitys kuin medialla. Tutkittaessa samasta aiheesta eri tyyleillä kirjoitettujen tekstien vaikutusta nuoriin todettiin, että pelkästään äärioikeistolainen, negatiivisesti ja loukkaavasti maahanmuuttajista kirjoittanut artikkeli vaikutti nuorien asenteisiin. Asteet muuttuivat aiempaa kielteisemmiksi äärioikeistolaisia mielipiteitä kohtaan ja kriittisemmiksi kielteisiä turvapaikanhakujuttuja kohtaan. Ironis-kriittisellä

ja neutraalilla tekstillä ei ollut nuoriin vaikutusta. (Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 19–20.)

Marokkolaistaustaiset naiset olivat kysyttäessä sitä mieltä, että median luomien käsitysten vuoksi heidät liitetään arkielämän kohtaamisissa kielteiseksi koettuihin asioihin, kuten järjestettyihin avioliittoihin. Surinamilaiset kokevat tärkeäksi saada tietoa vanhasta kotimaastaan ja juuristaan alankomaalaisen median kautta, ja he toivoisivatkin sitä olevan enemmän saatavilla. Yhtäältä surinamilaiset ovat kritisoineet kotimaastaan luodun kuvan yksipuolisuutta ja negatiivisuutta. Toisaalta on katsottu, että journalistien tulee antaa aiheesta todennukainen kuva, joka ei Surinamen kohdalla läheskään aina ole ruusuinen. (Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 19–20.)

2000-luvulla ilmestyneessä vastaanottotutkimuksessa näkyy edelleen tutkimuskentän hajanaisuus. Maurice Vergeer tutkii väitöskirjassaan mediatarjonnan vaikutusta etnisiä vähemmistöjä koskeviin asenteisiin. Hän kiinnitti tutkimuksessaan huomiota sekä yleisradion että mainostelevisiion tarjontaan ja useisiin sanomalehtiin. Erityisesti häntä kiinnosti, missä määrin erityyppisen median seuraaminen saa ihmiset kokemaan etniset vähemmistöt uhkaksi. Median vastaanottoa Vergeer hahmottaa kultivaatioanalyysin⁸ avulla, joka olettaa, että mitä enemmän ihminen tietystä mediassa tuotetulle symbolimaailmalle altistuu, sitä enemmän se vaikuttaa hänen käsityksiinsä.

Televisiota koskeva tutkimusosuus toteutettiin laajoilla haastatteluilla, joissa kysyttiin ihmisten mediakäytöstä haastattelua edeltäneellä ajalla. Tämän ohella esitettiin etnistä uhkaa koskevia kysymyksiä, kuten missä määrin vastaajat kokevat, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset vievät koulutuspaikat sukujuuriltaan täysin alankomaalaisilta. Sanomalehdistä toteutettiin samankaltainen tutkimus ja vertailtiin viitenä eri vuonna saatuja vastauksia keskenään. Tutkimustuloksia analysoitiin perinteiseen alankomaiseen tapaan määrällisesti tilastollisilla menetelmillä.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että draama- ja viihdeohjelmien katselulla näyttäisi jossain määrin olevan vaikutusta siihen, miten uhkaavaksi ihmiset kokevat etniset vähemmistöt itselleen. Vaikutusta näytti olevan myös amerikkalaisten televisiosarjojen – ja erityisesti niitä Alankomaissa lähettävän, suosituksen kanavan – katselulla. Näissä ohjelmasarjoissa etniset vähemmistöt liitetään usein ongelmiin. Yleisradion kolmoskanavan katselu taas vaikutti asenteisiin myönteisesti. Sanomalehdistä todetaan, että iltapäivälehti-tyyppisen sanomalehden lukijat ja sanomalehtiä lukemattomat kokivat etniset vähemmistöt suuremmaksi uhkaksi kuin maakunnallista sanomalehteä tai useita sanomalehtiä

8 Käsitteestä kirjoittanut muun muassa Gerbner, G. 1969, 1973, 1979, 1995.

lukevat. Sanomalehtienkään kohdalla Vergeer ei kuitenkaan vahvista kultivaatioteorian paikkansa pitävyyttä sellaisenaan. (Vergeer 2000, 1–9; 82–90; 117–122; 129–136.)

Vuonna 2000 ilmestyneessä haastattelututkimuksessa kysyttiin etnisiin vähemmistöihin kuuluvien käsityksiä alankomaalaisen median tavasta esittää etniset vähemmistöt. Lisäksi selvitettiin etnisten vähemmistöjen tiedontarpeita ja sitä, kuinka he kokevat median vastaavan näihin tarpeisiin. Määrällisen analyysin tuloksista käy ilmi, että vähemmistöihin kuuluvat suhtautuvat mediaan kriittisesti siksi, että he käyttävät paljolti eri maiden medioita ja voivat vertailla erilaisia sisältöjä. Varsinkin jos mediassa uutisoidaan entisestä kotimaasta, nousee tarve saada tietoa myös omankielisestä mediasta. Entistä kotimaata koskevaa tietoa ei koettu alankomaalaisessa mediassa olevan riittävästi, ja sitä etsitäänkin muualta.

Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat eivät tunnista itseään siitä kuvasta, joka heistä luodaan alankomaalaisessa valtamediassa. Tämän vuoksi koetaan tärkeäksi käyttää entisen kotimaan mediaa, jossa omasta ryhmästä luotuun kuvaan on helpompi samaistua. Tämä ei koske nuorimpia ikäryhmiä, sillä länsimaissa kasvaneina he ovat tottuneet länsimaisessa mediassa ryhmästään esitettyyn kuvaan. Median tarjoama yksipuolinen kuvasto etnisistä vähemmistöistä häiritsee etnisiin ryhmiin kuuluvia. Mediassa korostetaan liikaa asioiden kielteisiä puolia ja jätetään myönteiset kertomatta. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat kokevat, ettei ”valkoisilla” journalistilla ole tarpeeksi näkemystä etnisiä vähemmistöjä koskevista asioista. Tutkimus näkee internetissä paljon mahdollisuuksia tilanteen parantamiseksi, muun muassa tarjontaa kasvattamalla ja vieraskielistä uutisointia lisäämällä. (d’Haenens, Beentjes ja Bink 2000, 47–48, 87–88.)

Ainoa löytämäni laadullisesti toteutettu vastaanottotutkimus koski alankomaalaisten draamasarjojen tapaa esittää nuoria ja etnisiä vähemmistöjä sekä nuorten tapoja tulkita näitä esityksiä (de Bruin 2005, mainittu myös edellä). Eri etnisistä taustoista tulevat nuoret tulkitsivat etnisyyttä käsitelleitä draamasarjoja selvästi ”ladatummin” kuin nuorista kertovia draamasarjoja. Etnisyyttä käsittelevistä sarjoista keskusteltaessa nuoret joutuivat selkeästi punnitsemaan omaa paikkaansa monikulttuurisessa yhteiskunnassa, ja samalla he tulivat osallistuneeksi käynnissä olevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Nuoret ottivat moraalisestikin kantaa moniin draamasarjoissa esiin tulleisiin tapahtumiin. Turkkilaiset tytöt paheksuivat seksuaalisuuteen liittyviä asioita, kuten sarjoissa esitettyjä irtosuhteita selvemmin kuin muut nuoret. Kuvaukset järjestellyistä avioliitoista nuoret kokivat asioiden vääristelyksi ja esimerkiksi siitä, miten heidän kulttuuriensa mukaan ei tule tehdä. Syrjinnän teema draamasarjoissa jopa ärsytti nuoria, koska monilla on itsellään siitä kokemusta. Liian eksoottisina tai

liian hyvin sopeutuneina esitettyjä etnisiin ryhmiin kuuluvia henkilöitä kritisoitiin: henkilöiden tulisi olla yleisölle tunnistettavia ja aitoja. Etnisiin ryhmiin kuulumattomat nuoret olivat tutkimuksen mukaan keskimäärin hieman etnisiin ryhmiin kuuluvia passiivisempia keskustelemaan monikulttuurisuusasioista oma-aloitteisesti. Joidenkin mielestä ihailtavaa oli etniseen vähemmistöön kuuluvien esittämien niin ”tavallisena hollantilaisena” kuin mahdollista. (de Bruin 2005, 170–174, 179–187.)

Mediakäyttötutkimuksissa mahdollisuuksia ja ongelmia

1980-luvulta saakka Alankomaissa on toteutettu sekä laajoja että suppeita tutkimuksia eri etnisten ryhmien mediakäytöstä ja tiedon tarpeista. Laajimmat tutkimukset on tehty yleisradion toimeksiannosta. Vuonna 2002 toteutettiin näistä tutkimuksista järjestyksessään kahdeksas ja viimeisin. (Baardwijk, Dragt, Peeters ja Vierkant 2004; Bink 2006, 38.)⁹ Kaikkiaan tutkimusten kohteena ovat eri etnisten vähemmistöjen lisäksi olleet tietyt spesifimmät käyttäjäryhmät, kuten nuoret tai jonkin kaupungin vähemmistöt ja heidän erityistarpeensa. Tehdyn tutkimuksen ansiosta voidaankin sanoa, että on olemassa jo kohtuullisen selvä käsitys siitä, miten usein ja millaista mediaa Alankomaissa asuvat etniset ryhmät käyttävät.

Tutkimuksen ongelmaksi on kuitenkin koettu tulosten luotettavuus. Usein käyttötutkimukset on toteutettu kysymyslomakkeilla, joissa kysymysten muotoilu ja annetut vastausvaihtoehdot rajoittavat sitä, kuinka kysymyksiin voi vastata. Kysymykset ovat pitkälti olleet muotoa ”kuinka usein” ja ”kuinka paljon”; harvoin on kysytty, miksi tai miten mediaa käytetään. Kysymyksenasettelut samoin kuin omaan etniseen ryhmään kuuluvan haastattelijan läsnäolo haastattelutilanteessa luovat ennakkokäsityksiä toivotuista vastauksista. Toinen ongelma on, että lomaketutkimuksissa ei seurata varsinaista median käyttöä, vaan niiden avulla saadaan vain kuva siitä, miten ihmiset sanovat käyttävänsä mediaa ja mitä mieltä he mediankäytöstään ovat. Yksilölliset arviot esimerkiksi siitä, katsooko televisiota usein, melko usein vai harvoin, voivat erota suurestikin. Kolmanneksi, koska useat toteutetuista käyttötutkimuksista on tehty yleisradion toimeksiannosta, näkyy kysymyksenasetteluissa tavoite saada tietoa vähemmistöryhmien yleisradiota koskevista ohjelmatoiveista ja erityistarpeista. Selvittämättä on, mitä mieltä kyseiset ryhmät ovat alankomaalaisesta

9 Varsinaisten käyttötutkimuksien lisäksi muun muassa markkinointitoimisto Foquz Etnomarketing on vuodesta 2002 alkaen julkaissut kuukausittain etnisten ryhmien mediakäyttöä koskevia tietoja markkinointirytyksiä varten.

mediatarjonnasta yleisesti ottaen. Käyttötutkimuksissa olisi alankomaalaisen kritiikin mukaan myös tärkeää ottaa huomioon, kuka perheessä päättää median käytöstä: voivatko esimerkiksi nuoret päättää itse, mitä he katsovat. (Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 21–28.)

Uusimmissa, vuosituhannen vaihteen molemmin puolin toteutetuissa käyttötutkimuksissa on ollut pyrkimyksenä erotella etnisiä vähemmistöryhmiä entistä tarkemmin ottamalla huomioon ryhmien sisäiset demografiset erot. Nimittäin aiemmista tutkimuksista huomattiin esimerkiksi henkilön koulutustason ja kielitaidon vaikutus. Uusimmissa kysymyslomakkeissa onkin pyritty mediakäyttöä koskevien kysymysten lisäksi saamaan selville, millaiseksi haastateltavat kokevat esimerkiksi hollannin kielen taitonsa, integraation asteensa ja tietonsa yhteiskunnallisista asioista. Integraation astetta¹⁰ arvioidessa tulisi kritiikin mukaan ”teknisten seikkojen”, kuten kielitaidon ja henkilön tietotason, lisäksi kiinnittää entistä paremmin huomiota myös henkilön integraation affektiiviseen puoleen: kuinka vahvasti hän kokee sitoutuneensa alankomaalaiseen yhteiskuntaan ja kokeeko hän esimerkiksi paikalliset arvot ja normit omikseen.¹¹ Tarkennettujen kysymysten avulla tutkimuksen tuloksia pystytäänkin analysoimaan entistä hienovaraisemmin ja eritellymmin. Uutena elementtinä uusimpiin käyttötutkimuksiin on tullut internetin käytön selvitys ja sen merkitys etnisten vähemmistöjen kokonaismediankäytössä. (Dragt ym. 2002, 22–24.)

Käyttötutkimusten tuloksia

Ongelmista huolimatta käyttötutkimusten avulla oli 1990-luvun loppuun mennessä saatu selville, että eri etnisillä ryhmillä on erilaiset mediankäyttötapansa ja -tarpeensa. Lisäksi ryhmien sisällä oli nähtävissä suuriakin eroja esimerkiksi sukupolvien välillä. Etnisten ryhmien välisiä mediakäytön eroja selittää esimerkiksi kielitaito. Antillilaiset ja surinamilaiset saavat koulusivistyksensä hollannin kielellä, joten heidän on luontevampaa kuin marokkolaisten ja turkkilaisten seurata hollanninkielisiä uutisia ja lukea hollanninkielisiä sanomalehtiä. He ovatkin perinteisesti seuranneet enemmän hollannin- kuin omankielisiä medioitaan. Neljän suurimman etnisen ryhmän kohdalla on ollut huomattavissa, että hollanninkielinen painettu media on kasvattanut suosiotaan ja on luetumpaa kuin omankielinen media.

10 Käytän myöhemmin kotiutumisen käsitettä viittaamassa tässä tarkoitettuun integraation asteeseen.

11 Tällaisilla analyyseillä on nähtävissä suora yhteys Alankomaiden muuttuneeseen maahanmuuttokeskusteluun, joka painottaa molemminpuolista sopeutumista ja yhteiskunnan yhteisten normien tärkeyttä.

Uusimmissa, 2002 ja 2004 valmistuneissa yleisradion tilaamissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, etteivät suurimpien etnisten ryhmien mediakäyttötottumukset ole juuri muuttuneet aiemmasta. Televisiota kuitenkin katsotaan vähemmän kuin aiemmin. Etniset ryhmät katsovat, kuten aiemminkin, vähän yleisradion kanavia ja eniten uutislähetystyksiä. Katsotuimpia alankomaalaisia televisiokanavia ovat kaksi suurinta mainoskanavaa. Turkkilaiset katsovat eniten turkinkielisiä televisiokanavia (86 prosenttia katsoo näitä, yhteensä 41 % kokonaiskatseluajasta), joista suosituin on kaapelinkin kautta vastaanotettavissa oleva Turkin valtiollinen kanava TRT. Myös marokkolaistaustaiset katsovat suhteellisen paljon omankielistä televisiota (68 prosenttia katsoo, 31 % katseluajasta), jonka seuratuimpia kanavia ovat Marokon valtiollinen RTM1 ja uutiskanava Al Jazeera. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat katsovat televisiota useammin kuin muut alankomaalaiset ryhmässä kodin ulkopuolella.

Kolmasosa vähemmistöihin kuuluvista oli sitä mieltä, että televisiossa näytetään liian vähän ulkomaalaistaustaisia ihmisiä; surinamilaisista jopa yli puolet ajatteli näin. Kolmasosa etnisiin ryhmiin kuuluvista ajattelee lisäksi, että ulkomaalaistaustaiset kuvataan televisiossa yleensä kielteisellä tavalla. Kolmasosa ajattelee, että eri ryhmien edustajia näkyy televisiossa tasapuolisesti. Muista alankomaalaista näin ajattelee jopa kaksi kolmasosaa. (Baardwijk ym. 2004, 127–147; Bink 2006, 37–38.)

Mitä tulee radionkuunteluun, etenkin turkkilaistaustaiset (35 % kuuntelee) ja marokkolaistaustaiset (39 %) kuuntelevat huomattavasti vähemmän kuin alankomaalaiset keskimäärin (92 %). Erot ovat kasvaneet sitten 90-luvulla tehtyjen tutkimusten. Kuuntelun määrään vaikuttavat ryhmien sisällä ja välillä niin ikä, sukupuoli, kotiutumisen aste kuin koulutuskin. Radionkin puolella suosituimpia ovat mainoskanavat ja entisen kotimaan radiokanavat. Kotiutuneimmat henkilöt sekä kuuntelevat radiota muita maahanmuuttajia enemmän, ja he myös kuuntelevat useammin Alankomaiden julkisen palvelun kanavia.

Etnisten vähemmistöjen lukutottumukset ovat pääasiassa samanlaisia kuin aiemminkin. Hollanninkielisiä sanomalehtiä lukevat eniten surinamilaiset (85 % lukee ainakin silloin tällöin) ja antillilaiset (83 %), muut ryhmät vähemmän (turkkilaisista ja kiinalaisista 50 %, marokkolaisista 36 %). Kaikki etniset vähemmistöryhmät lukevat sanomalehteä vähemmän kuin alankomaalaiset keskimäärin. Aikakauslehtiä koskevat tulokset ovat samansuuntaiset. Aikakauslehtiä luetaan kaikissa ryhmissä vähemmän kuin sanomalehtiä. Vähemmistöihin kuuluvat lukevat eniten valtakunnallisia ilmaislehtiä ja muita ilmaisjakeluja. Suurimmalle osalle ei tule hollanninkielistä sanomalehteä kotiin tilattuna. Omankielisiä lehtiä lukevat eniten turkkilaiset (52 %), antillilaiset ja kiinalaiset (kummastakin ryhmästä 47 %).

Internetiä käyttivät vuonna 2002 eniten antillilaiset ja surinamilaiset, vähiten marokkolaiset. Etniset vähemmistöt käyttävät internetiä julkisissa paikoissa, kuten kouluissa ja kirjastoissa, useammin kuin alankomaalaiset keskimäärin. (Baardwijk ym. 2004, 146.) Etenkin turkkilais- ja marokkolaistaustaisilla lapsilla on harvemmin kuin muiden ryhmien jäsenillä tietokone käytettävissä kotonaan. Pojilla on keskimäärin useammin kuin tytöillä tietotekniikkaa omassa käytössään kotioiloissa, mutta näin on myös muiden alankomaalaislasten kohdalla. (van Summeren ja d’Haenens 2002, 39; myös d’Haenens, van Summeren, Sayes ja Koeman 2004¹².) Eniten etnisiin ryhmiin kuuluvat käyttivät internetiä tiedonhankintaan. Antillilaiset, surinamilaiset ja kiinalaiset käyttivät internetiä enemmän kuin muut ryhmät sekä televisio-ohjelmien katseluun, radion kuunteluun ja lehtien lukemiseen että viestintävälineenä. Marokkolaistaustaiset vierailivat usein marokkolaisilla sivuilla ja käyttivät enemmän kuin muut juuri omalle ryhmälleen suunnattuja sivuja. (Baardwijk ym. 2004, 146.)

Nuorille hollanninkielinen media on tärkeämpi tiedonlähde kuin muunkielinen. Kuten yleisemminkin, nuoret käyttävät internetiä tiedonhankinnassa enemmän kuin vanhempansa. Lisäksi on huomattavissa, että henkilöt, jotka katsovat kotiutuneensa parhaiten, käyttävät tiedonlähteenä enemmän hollanninkielistä mediaa kuin heikommin Alankomaihin integroituneet. Vähemmän hyvin kotiutuneille omankielinen media ja ulkomailla asuva perhe ovat tärkeitä tiedon kanavia. Yleisesti ottaen omankielistä mediaa käyttävät vanhimmat ikäryhmät, vähiten kotiutuneet ja ne, joilla on alhainen koulutustaso. Turkkilaisperäiset käyttävät eniten omankielistä mediaa, mikä johtunee siitäkin, että heille sitä on tarjolla enemmän kuin muille ryhmille. Lisäksi he ovat vahvimmin kiinnittyneet entiseen kotimaahansa ja omaan ryhmäänsä. (Baardwijk ym. 2004, 127–147.)

Vähemmistötaustaiset toimittajat eivät etene – nuorissa tulevaisuus?

Vuonna 1998 tehdyn selvityksen mukaan Alankomaissa oli tehty siihen mennessä parikymmentä tutkimusta, joissa selvitettiin etnisiin ryhmiin kuuluvien asemaa mediaorganisaatioiden työntekijöinä. Suurin osa tutkimuksista käsitti vain muutaman haastattelun pohjalta saadut tulokset. Tutkimuksissa on eniten selvitetty etnisiin vähemmistöihin kuuluvien toimittajien asemaa työmarkki-

12 Belgian Flanderin alueen ja Alankomaiden turkkilais- ja marokkolaistaustaisten nuorten mediakäyttöä koskeva tutkimus.

noilla; muihin ammattiryhmiin mediaorganisaatioissa on kiinnitetty vähemmän huomiota. Tutkimuksista käy ilmi, että vähemmistötaustaisia journalisteja valmistui ammatillisesta koulutuksesta huomattavan vähän (noin kaksi prosenttia kaikista valmistuneista) eikä heidän ollut helppoa löytää työtä. Syyksi tähän toimittajat itse arvioivat henkilökohtaisten kontaktien puutteen. Samoin käy ilmi, että vähemmistötaustaisten journalistien työtä arvostellaan toimituksissa heidän itsensä mukaan kriittisemmin kuin muiden työtovereiden. (Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 21–28.)

Uuden tutkimuksen mukaan etnisistä ryhmistä tulevien journalistien ja mediatyöntekijöiden ei edelleenkään ole helppoa löytää työtä. Vuonna 2001 mediaorganisaatioiden työntekijöistä vain kahdella prosentilla oli etninen tausta. Syyinä on arveltu olevan toimitusten ennakkoluuloinen asenne vähemmistöryhmiin kuuluvia kohtaan – huono kielitaito, huono tietämys yhteiskunnasta, liian suuret kulttuurierot, vähemmistötoimittajien puolueellinen tapa käsitellä asioita–, joka usein ei perustu tosiasioihin. Toimitusten motivaatio ottaa työntekijöiksi vähemmistötaustaisia henkilöitä vaihtelee: usein ainoana motiivina on laajentaa yleisökuntaa etnisten vähemmistöryhmien suuntaan. Alalla ei ole sellaisia toimenpideohjelmia, joissa samaan aikaan koulutettaisiin etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ja tuettaisiin heidän työhön pääsyään. Vähemmistöihin kuuluvat henkilöt itse mainitsevat ongelmaksi sulkeutuneen, syntyperältään alankomaalaisten kansoittaman mediamaailman, jossa töihin päästään usein suhteilla. (Bink 2006, 43–44; Ramdjan 2002, 26.)

Ratkaisuehdotuksena todettiin ongelmiin ehdotetaan toimitusten aiempaa aktiivisempaa asennetta. Etenkin päätoimittajat voisivat yrittää vaikuttaa työntekijöiden asenteisiin ja tietoisuuteen monikulttuurisen toimituskulttuurin tärkeydestä. Samoin tulisi entistä avarakatseisemmin arvostaa uudenlaisia ajatuksia, normeja ja arvoja. Tärkeää olisi nähdä juuri etnistaustaisen henkilön erilainen kulttuurinen tietämys toimituskäytäntöä rikastavana elementtinä. Mediaorganisaatioissa voitaisiin entistä aktiivisemmin rekrytoida uusia ja erilaisista taustoista tulevia työntekijöitä ja tukea heitä heidän uransa alkuvaiheessa. Mediaorganisaatiot voisivat myös itse aktiivisesti luoda projekteja, joissa koulutettaisiin erilaisista taustoista tulevia toimittajia. (Ramdjan 2002, 32–33.)

Vähemmistötaustaisten toimittajien työllistymisen lisäksi on tutkittu kyseisten journalistien työskentelyä ja toiminnan motiiveja. Teoreettisena, tutkimattomana oletuksena alankomaalaisessa keskustelussa on ollut pitkään, että toimittajan etnisellä taustalla olisi vaikutusta siihen, kuinka hän työssään toimii. Oletus näyttäisi vuonna 2001 tehdyn tutkimuksen mukaan pitävän osittain paikkansa. Kattavassa haastattelututkimuksessa saatiin selville, että etnisen taustan omaavat toimittajat ajattelevat muita alankomaalaisia toimittajia use-

ammin yleisön tarvitsevan analyttisiä, taustoittavia artikkeleita maahanmuutosta, vähemmistöistä ja monikulttuurisuudesta. Etniseen ryhmään kuuluvat toimittajat näkevät muita toimittajia tärkeämmäksi tuoda esiin tavallisen ihmisen äänen, puolustaa tiettyjen yhteiskunnallisten ryhmien oikeuksia ja kehittää yleisön kulttuurista ajattelutapaa. He kokevat siis itsensä enemmän ”vastuulliseksi opettajaksi” kuin uutisia kiivaasti jahtaavaksi reporteriksi, jonka tehtävänä on – vain – tuoda yleisölle uusinta ja objektiivista tietoa. Etnisistä ryhmistä tulevat toimittajat eivät kuitenkaan toimi huomattavasti eri tavalla kuin muut kollegansa; etninen tausta tuo toimintatapaan pikemminkin oman lisäkerroksensa. Tutkimuksen mukaan etnistaustaiset toimittajat ovat usein juuri maahanmuutto- ja monikulttuurisuusasioiden erikoistoimittajia eikä muunlaisia toimittajan paikkoja ole helposti saatavillakaan. Tällaisesta lokeroitumisesta kuitenkin olisi suositeltavaa pyrkiä eroon, jotta saataisiin etnisistä vähemmistöistä tulevien toimittajien resurssit kokonaan hyödynnetyksi. (Deuze 2002a, 95–104; Deuze 2002b, 15.)

Positiiviseksi kehitykseksi on mainittava media-alan projektit, joilla on edistetty etnisistä ryhmistä tulevien uraa ja työmahdollisuuksia. Eräissä suurissa kaupungeissa toteutettiin 80-luvun puolivälissä kokeellisia valtion kustantamia projekteja, joissa vähemmistöryhmiin kuuluvia aktivoitiin ottamaan osaa paikallisten televisio- ja radioyhtiöiden ohjelmatuotantoon. Eräissä kaupungeissa tämä johti jopa etnisille ryhmille suunnattujen omien kanavien perustamiseen. Projektien pysyvistä vaikutuksista ei ole tietoa, mutta kolme vuotta projektin jälkeen useimpien kaupunkien paikallistelevisioyhtiöissä oli tehty suunnitelma etnisiin ryhmiin kuuluvien saamiseksi mukaan ohjelmatuotantoon. (Brants, Crone ja Leurdijk 1998, 30.)

Viime aikoina on erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluville nuorille suunnattu projekteja, joilla on haluttu herättää heidän kiinnostuksensa media-alalla työskentelyä kohtaan. Roots & Routes on vuodesta 2001 alkaen järjestetty kesäkoulu, jossa musiikin, tanssin, käsikirjoituksen ja kuvauksen nuoret harrastajat ovat osallistuneet erilaisiin produktioihin. Nuoria pyritään kesäkoulun jälkeenkin tukemaan taitojen kehittämisessä ja työllistymisessä. Vuodesta 2005 projektia on laajennettu kahdeksaan muuhunkin maahan. Multicultural Media Masterclasses -projekti on tähän mennessä kouluttanut noin 150 eri-ikäistä etnisen ryhmän jäsentä kullekin yksilöllisesti räätälöidyllä koulutusohjelmalla. Ohjelmat koostuvat työskentelystä audiovisuaalisen median palveluksessa ja kutakin osallistujaa ovat kouluttamassa eri media-alojen ammattilaiset. Koulutuksen jälkeen siihen osallistuneita henkilöitä tuetaan työpaikan etsimisessä. Laajemmin pyritään vaikuttamaan mediaorganisaatioiden halukkuuteen palkata eri etnisistä taustoista tulevia henkilöitä.

Samantapaisilla projekteilla on tuettu nuorille suunnatun draaman käsikirjoittajia (Kind & Kleur). Radion puolella on syntynyt monikulttuurisia toimituksia, joissa nuoret lahjakkuudet pääsevät tekemään ohjelmia. Käynnissä on ollut projekteja, joiden avulla pyritään parantamaan sekä ohjelmiston laatua että tekijöiden ammattitaitoa. Mediashakers-projektissa tuetaan kaikenikäisiä etnisiin ryhmiin kuuluvia media-alan yrityksen perustavia henkilöitä. Uusi, hyödylliseksi koettu monikulttuurisuutta tukeva hanke on Perslink, media-alan asiantuntijoiden rekisteri internetissä, joka sisältää muun muassa lukuisien etnistaustaisten toimittajien ja media-ammattilaisten yhteystiedot. Tärkeä mediatutkimusta tekevä ja useita projekteja koordinoiva organisaatio on valtion tukeakin saava MiraMedia.

Tukemalla nuoria media-alan lupauksia ja sijoittamalla heidän kehittämiensä toivotaan, että tulevaisuudessa alankomaalainen mediamaailma olisi entistä monikulttuurisempi. Tulevaisuuden työmarkkinoilla yhä useampi työnhakija tulee joka tapauksessa olemaan vähemmistötaustainen. Tutkijoiden mukaan nyt olisi korkea aika yrittää aktiivisesti vaikuttaa media-alan päättäjien asenteisiin, niin että tulevaisuudessa vähemmistötaustaisilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet osallistua median tuotantoon, tuotannonsuunnitteluun ja jakeluun. (Bink 2006, 38.)

Tulevan tutkimuksen haasteista

Alankomaalaista mediatutkimusta maahanmuutosta ja etnisyydestä on niin runsaasti, ettei tässä artikkelissa ole yksityiskohtaisesti voitu esitellä kaikkea. Suomessa on tehty runsaasti laadulliseen analyysiin perustuvaa tutkimusta, ja sen kokemuksen pohjalta voi kysyä, saataisiinko laadullisella tutkimuksella esiin sellaisia asioita, joita ei nyt vielä ole tiedossa. Kysymys on tiedostettu Alankomaissakin, ja ilahduttavasti on hiljattain ilmestynyt esimerkiksi televisioon etnistä tarjontaa laadullisesti analysoivia tutkimuksia: tästä ei ole aiemmin ollut minkäänlaista tietoa saatavilla.

Tutkimukselle on haasteita tarjolla vastedeskin. On tutkimatta, kuinka toimintuskäytännöt vaikuttavat mediasisältöihin. Internet sisältöineen, samoin kuin radio, ovat lähes kokonaan tutkimatonta aluetta. Mediasisältöjen vastaanottoa tutkittaessa voitaisiin entistä enemmän kiinnittää huomiota siihen, miten erityyppiset sisällöt vaikuttavat katsojiin. Selvittämättä on, kuinka mediasisällöt vaikuttavat vähemmistöihin kuuluvien omakuvaan ja elinolosuhteisiin alankomaalaisessa yhteiskunnassa. Tilausta on tulevaisuudessa haastattelututkimusten sijaan aiempaa pienimuotoisemmille selvityksille, joissa katsottaisiin, kuin-

ka ihmiset tosiasiallisesti käyttävät mediaa. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvien työtilanteesta media-alalla taas saataisiin nykyistä kattavampi kuva vuosittain toistettavilla tutkimuksilla, joissa eriteltäisiin myös koulutuksen ja erilaisten projektien merkitystä työllistymiselle. Tutkimuksissa olisi mahdollista selvittää myös etnisiin vähemmistöihin kuuluvien kokemuksia media-alalla.

Lähteet

- Baardwijk, Corry, Dragt, Els, Allerd Peeters ja Paul Vierkant** (2004). *Rapport Mediagebruik etnische publieksgroepen 2002*. Hilversum: Nederlandse Programma Stichting (NPS), Publieke Omroep (PO), Rijksvoorlichtingsdienst (RVD). (Raportti etnisten yleisöryhmien mediakäytöstä 2002.)
- Beer, J. de** (1998). Migratie naar Nederland. Teoksessa: Rinus Penninx, Henk Munstermann ja Han Entzinger (toim.). *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving*. Groningen: Wolters Noordhoff, 237–258. (Maahanmuutto Alankomaihin.)
- Bink, Susan** (2006). Media en minderheden in Nederland. Teoksessa: J. E. Overdijk-Francis, J.S.M. Boot, H.M.A.G. Smeets ja J.A.C. Verheyden. *Handboek Minderheden II*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum/ Lelystad: Koninklijke Vermande, 9/1150, 1–57. (Media ja vähemmistöt Alankomaissa.)
- Brants, Kees, Crone, Liesbeth ja Andra Leurdijk** (1998). *Media en migranten. Inventarisatie van onderzoek in Nederland*. Amsterdam: Werkgroep Migranten en Media van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ). (Media ja maahanmuuttajat. Alankomaalaisen tutkimuksen kartoitus.)
- Bruin, Joost de** (2003). Het multiculturele gezicht van populair Nederlands televisiedrama. Teoksessa: Tessa Boerman, Patricia Pisters ja Joes Segal (toim.). *Beeldritsen: visuele cultuur en etnische diversiteit in Nederland*. Amsterdam: De Balie, 89–101. (Suositun alankomaalaisen televisiodraaman monikulttuuriset kasvot.)
- Bruin, Joost de** (2005). *Multicultureel drama? Populair Nederlands televisiedrama, jeugd en etniciteit*. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever. (Monikulttuurinen draama? Suositun alankomaalaisen televisiodraaman, nuorisoin ja etnisyyden.)
- Deuze, Mark** (2002a). Allochtone journalisten in Nederland. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 30:2, 95–104. (Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat toimittajat Alankomaissa.)
- Deuze, Mark** (2002b). *Multiculturaliteit en journalistiek in Nederland*. Universiteit van Amsterdam: The Amsterdam School of Communication Research ASCoR. (Monikulttuurisuus ja journalismi Alankomaissa.)
- Devroe, Ilse ja Sayes, Frieda** (2002). Allochtonen en aanverwante thema's in de Vlaamse pers. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 30:2, 56–76. (Etniset vähemmistöt ja heihin liittyvät teemat Flanderin sanomalehdissä.)
- d'Haenens, Leen, Beentjes, Hans ja Susan Bink** (2000). Mediabeleving van allochtonen in Nederland. Teoksessa: Bedrijfsfonds voor de Pers. *Pluriforme informatie in een pluriforme samenleving*. Den Haag: Bedrijfsfonds voor

- de Pers, 43–112. (Etnisiin ryhmiin kuuluvien käsitykset mediasta Alankomaissa.)
- d’Haenens, Leen, Summeren, Cindy van, Frieda Saeys ja Joyce Koeman** (2004). *Integratie of identiteit? Mediamenu’s van Turkse en Marokkaanse jongeren*. Amsterdam: Boom. (Integraatio vai identiteetti? Turkkilaisten ja marokkolaisten nuorten median käyttö.)
- Dijck, B.M.P. van ja Nellen N.M.** (2003). *Multiculturele programmering 2002*. Hilversum: Publieke Omroep, Mediabeleid & Programmacoördinatie. (Monikulttuurinen ohjelmisto 2002.)
- Dijk, Teun A. van** (1983). *Minderheden in de media: een analyse van de berichtgeving over etnische minderheden in de dagbladpers*. Amsterdam: SUA. (Vähemmistöt mediassa: analyysi etnisiin vähemmistöihin liittyvästä uutisoinnista päivälehdissä.)
- Dijk, Teun A. van** (1991). *Racism and the Press. Critical Studies in Racism and Migration*. London and New York: Routledge.
- Dijk, Teun A. van** (1992). Eliitit, rasismi ja lehdistö. *Tiedotustutkimus* 15:4, 55–69. Suomentanut Laura Tohka.
- Dijk, Teun A. van** (1993). *Elite discourse and racism*. London: Sage.
- Dragt, Els, Heuvelman, Art, Erik Lohmann ja Menno de Jong** (2002). Media en etnische publieksgroepen in Nederland. Het aanbod en het gebruik van media. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 30:2, 5–25. (Media ja etniset yleisryhmät Alankomaissa. Tarjonta ja mediakäyttö.)
- Leurdijk, Andra** (1999). *Televisiejournalistiek over de multiculturele samenleving*. Amsterdam: Het Spinhuis. (Televisiojournalistiikkaa monikulttuurisesta yhteiskunnasta.)
- Meulesteen, Stefan** (2003). *Inventarisatie van gedrukte media voor culturele minderheden in Nederland*. Den Haag: Bedrijfsfonds voor de Pers. (Kartoitus kulttuurisille vähemmistöille tarjotusta painetusta mediasta Alankomaissa.)
- Penninx, Rinus, Munstermann, Henk ja Han Entzinger** (toim.) (1998). *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Ramdjan, Farin** (2002). *Hoge drempels. Nederlandse redacties en allochtone journalisten*. Amsterdam: Mixed Media. (Korkea kynnys. Alankomaalaiset toimitukset ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvat journalistit.)
- Romer, René et al** (2002). *Thuis in Nederland. Practisch handboek voor Diversity Marketing*. Deventer: Kluwer. (Kotona Alankomaissa. Käytännöllinen käsikirja Diversity Marketing-tarkoituksiin.)

- Saeys, Frieda ja Coppens, Tomas** (2002). Belgium. Teoksessa: Wal, Jessica ter (toim.) *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995–2000*. Vienna: EUMC, 90–103.
- Sterk, Garjan** (2000). Inleiding. Teoksessa: Garjan Sterk, Bart Top ja Monique Doppert (toim.) *Media en allochtonen: journalistiek in de multiculturele samenleving*. Den Haag: Sdu Uitgevers, 9–13. (Media ja etniset vähemmistöt: journalismi monikulttuurisessa yhteiskunnassa.)
- Summeren, Cindy van ja d’Haenens, Leen** (2002). Determinanten voor bezit en gebruik van nieuwe media door allochtone jongeren in Nederland. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 30:2, 38–55. (Ratkaisevat tekijät Alankomaiden etnisiin ryhmiin kuuluvien nuorten uuden median omistuksessa ja käytössä.)
- Valk, Ineke van der** (2002). The Netherlands. Teoksessa: Wal, Jessica ter (toim.) *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995–2000*. Vienna: EUMC, 287–310.
- Vergeer, Maurice** (2000). *Een gekleurde blik op de wereld. Een studie naar de relatie tussen blootstelling aan de media en opvattingen over etnische minderheden*. Amsterdam: Thela Thesis. (Maailma värillisten linssien läpi. Tutkimus mediakäytön ja etnisiä vähemmistöjä koskevien asenteiden suhteesta.)

Verkkolähteet:

- Centraal Bureau voor de Statistiek** (2007). Allochtonen. Osiossa: Thema’s. Dossiers. Allochtonen. 31.5.2007. <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/cijfers/default.htm>
- Miramedia** (2007). <http://www.miramedia.nl>

Liite

Yhteystietoja (Ranska, Espanja, Iso-Britannia, Irlanti)

Koonnut Hanna Eskonen

Ranska

Yliopistojen tutkimusyksiköt

***IFP, L'Institut Français de Presse
Université Paris II***

[http://www.u-paris2.fr/ifp/recherche/rec\\$presentation.htm](http://www.u-paris2.fr/ifp/recherche/rec$presentation.htm)

Väitöksiä (2003–2007):

<http://www.u-paris2.fr/ifp/recherche/theses/ListedoctorantsIFP2007.pdf>

AKPINAR Zozan: *Les médias des immigrés de Turquie en Europe : enjeux politiques, économiques et culturels.* ("turkkilaisten maahanmuuttajien medioista Euroopassa")

ANTUNES DA CUNHA, Manuel: *La réception de RTPI auprès des immigrés portugais de France.* (portugalilaisten maahanmuuttajien RTPI-kanavan vastaanotosta Ranskassa")

MALONGA Marie-France: *La représentation des personnes d'origine extra-européenne à la télévision française.* ("ulkoeurooppalaista alkuperää olevien ihmisten esittäminen ranskalaisessa televisiossa")

OUESLATI Slaheddine 2003: *Audience de Canal 7 comparée aux chaînes arabophones et françaises et incidence de la communication politique. Etude de cas de la communauté tunisienne en France.* ("Canal 7 -kanavan yleisö verrattuna

arabiankielisten ja ranskalaisten kanavien yleisöön, tapaustutkimus tunisialaisista Ranskassa”)

PORGHIC-STANCU Nusia-Stefiana: *La presse francophone dans l'Europe balkanique*. (“ranskalainen lehdistö Balkanilla”)

***URMIS, L'Unité de Recherche Migrations et Société
Université Paris VII & VIII, Nice Sophia Antipolis***

<http://www.unice.fr/urmis-soliis/>

Journaali Les Cahiers de l'Urmis

<http://urmis.revues.org/index.html>

ANTUNES DA CUNHA Manuel 2004: *Pour une étude de la réception de RTP
Internacional par les Portugais de France*. (vastaanotontutkimuksesta: RTP
International ja portugalilaiset Ranskassa)
<http://urmis.revues.org/document.html?id=33>

Järjestöt

Institut Panos Paris

<http://www.panosparis.org/>

Median ja monimuotoisuuden tutkimukseen keskittynyt kansalaisjärjestö.

Projekti

Mediam'Rad – Media des diversités en Europe

Ranska, Hollanti ja Italia 2005–2008, esittely (eng.)

http://www.panosparis.org/gb/migra_mediamrad.php

Raportit:

Média et information : pratiques et réalités de la diversité en France.

<http://www.panosparis.org/fichierProdGB/fichierProd1515.pdf>

Mediam'Rad Focus France.

http://www.mediamrad.org/document/proddocument/prod4_doc.pdf

Julkaisuja

BLION Reynald, Claire Frachon, Alec G. Hagreaves 2006: *La représentation des immigrés au sein des médias. Bilan des connaissances*. Institut Panos, Pariisi.

RIGONI Isabelle, Reynald Blion 2001 : *D'un voyage à l'autre. Des voix de l'immigration pour un développement pluriel*. Karthala, Institut Panos, Paris.

FASILD, Fonds d'action et de soutien pour l'intégration et pour la lutte contre les discriminations

http://www.lacse.fr/dispatch.do?sid=site/l_agence#

Sosiaalisen yhtenäisyyden, tasa-arvon ja integraation puolesta toimiva rahasto.

Tutkimusprojektit

La représentativité des immigrés : enquête auprès des professionnels des médias.

(”kyselytutkimus maahanmuuttajien edustuksesta mediassa”)

l'Ecole Supérieure de Journalisme de Lille

http://www.lacse.fr/dispatch.do?sid=site/ressources_documentaires/listes_des_etudes_rapports_et_enquetes/etudes_en_cours_1

Virastot

CSA, Conseil supérieur de l'audiovisuel

<http://www.csa.fr/index.php>

Tutkimus

MALONGA Marie-France: *Présence et représentation des minorités visibles à la télévision française : une étude du CSA*

<http://www.communautarisme.net/docs/CSA-etude-minorites-visibles.pdf>

Tiivistelmä englanniksi:

<http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/papers/franceminorepres.pdf>

Kollokvio

Minorités à la télévision : colloque Ecrans pâles ? 2004

http://www.communautarisme.net/Minorites-a-la-television-colloque-Ecrans-pales-d-avril-2004_a331.html

Kirjastot, arkistot

REMISIS, Réseau documentaire sur les migrations internationales

Tutkimustietokanta.

<http://www.remisis.org/index.htm>

APIA S. de 1998: La communication et l'intrusion satellitaire dans le champ migratoire turc

Hommes et Migrations : Immigrés de Turquie, vol. 1212, 03–04.

(“Satelliittivälitteinen viestintä turkkilaisten siirtolaisten kentällä”)

CARRERE Mireille: *L'information sur l'immigration et française*. (“maahanmuuttoa koskeva informaation ranskalaisissa päivälehdissä”)

COOPMAN P.: *La polémique du voile islamique; étude à travers les quotidiens belges francophones et à travers trois quotidiens français : Libération, le Monde, la Croix*. (“musliminaisten huntua koskeva polemiikki”)

DELTOMBE Thomas 2005: *L'Islam imaginaire : la construction médiatique de l'islamophobie en France, 1975–2005*. Paris : La Découverte. (“kuvitteellinen islam: mediavälitteisen islamofobian rakentuminen Ranskassa 1975–2005”)

EL HACHEM Bassan 1998: *Radio Orient : intégration des musulmans en France et laïcité en question*. Paris : Publisud. (“Radio Orient, muslimien integroituminen Ranskaan ja maallisuus”)

JEANNIN Flavie: *Images d'étrangers : l'“étranger” dans les journaux télévisés de vingt heures de TF1 et de France 2, 1998*. (“kuvia ulkomaalaisista: ulkomaalaiset kello kahdeksan keskusteluohjelmissa kanavilla TFI ja France 2, 1998”)

LATAULADE Bénédicte de; FROISSART, Catherine; MELAS, Lucie: *Les radios locales associatives à destination des publics immigrés. Bilan de 20 ans d'expression et d'initiatives : synthèse du rapport final*. (“maahanmuuttajille suunnatut paikallisradiot”)

SEGURET Pierre: *Images des immigrés et de l'immigration dans la presse française : étude de cinq grands quotidiens d'information*. (“maahanmuuttajien kuvat ja maahanmuutto ranskalaisessa lehdistössä: tutkimus viidestä suuresta päivälehdestä”)

CIEMI, Centre d'Information et d'études sur les migrations internationales

<http://perso.orange.fr/ciemi.org/C.htm>

Journaali *Migrations Société*

http://www.revues-plurielles.org/revue/revue_main.asp?no_revue=16

DIOP M. 1996: La consommation médiatique des immigrés ouest-africains
Migrations Société, vol. 8, 44, 1996/03–04. (“länsiafrikkalaisten maahanmuuttajien mediakäytöstä”)

OUALI N. 1997: Télévision et immigration : un enjeu pour l'intégration et la lutte contre le racisme? *Migrations Société : La migration chinoise en France*, vol. 9, 54, 11–12. (“televisiosta, maahanmuutosta ja rasismista”)

Muita tutkimustahoja ja oppilaitoksia

CNRS, Centre national de la recherche scientifique

<http://www2.cnrs.fr/>

CELSA, École des hautes études en sciences de l'information et de la communication
Paris IV

http://www.celsa.fr/frames_plan/index_recherche.htm

ESJ, Ecole supérieure de journalisme de Lille

<http://www.esj-lille.fr/index.php>

Journaali *Cahiers de journalisme*

http://www.esj-lille.fr/article.php?id_article=22

Yksittäisiä lähteitä

ANTUNES DA CUNHA Manuel 2003: Quand le public prend la parole : l'émission des Portugais (1966–1992). *Médiamorphoses*, n° 7, pp. 98–103. (“portugalilaisten lähetykset (tv/radio) 1966–1992.”)

AUZEILL, J-P: *Les immigrés et l'audiovisuel: recensement des études + étude de faisabilité d'une enquête auprès des immigrés sur leur comportement audiovisuel et leurs attentes.* (“maahanmuuttajien audiovisuaalisen median käytöstä”)

- BOUACHEIRA Leila 1995: *L'offre des programmes télévisuels diffusés par satellite à destination des populations étrangères en France*. Sosiaaliministeriön raportti. ("satelliittitelevisio-ohjelma tarjonta ulkomaalaisille Ranskassa")
- CLIMACO Cristina 1992: *La presse de l'émigration politique portugaise en France - analyse du journal O Salto -1970-1974*. DEA Sociétés Occidentales, Université Paris VII. ("poliittista siirtolaisuutta käsittelevä lehdistö Ranskassa – analyysi lehdestä O Salto")
- CORDEIRO Albano 1996: La presse d'expression portugaise en France, *Migrations* n° 11-12, Presse et immigration en Europe, pp. 60-65 ("Portugalilainen lehdistö Ranskassa")
- CRUZ Alfredo da 1996: *Présence Portugaise : L'immigration portugaise vue à travers un journal de l'Église catholique de France*, Maîtrise d'Histoire, Université Panthéon-Sorbonne, Paris I. ("portugalilaisten näkyminen: portugalilainen maahanmuutto katolilaisessa lehdessä *Église catholique* Ranskassa.")
- FRACHON Claire (toim.) 1993 : *Télévisions d'Europe et immigration*, Paris, La Documentation française. ("Euroopan televisiot ja maahanmuutto")
- HARGREAVES Alec & Dalia Mahdhouh 1997: Antennes paraboliques et consommation télévisuelle des immigrés. *Hommes et migrations*. ("kaapeli antenni ja maahanmuuttajien television käyttö")
- PASQUIER Dominique, Josiane Jouet 2001: Médias et migrations. *Reseaux*.
<http://www.lavoisier.fr/notice/fr2746203120.html>

Espanja

Yliopistot ja tutkimusyksiköt

UPV, Universidad de País Vasco

Audiovisuaalisen viestinnän laitos

<http://www.ehu.es/cyp/>

Journaali ZER, Revista de estudios de comunicación

Artikkeleita:

Biladi. Usos de la televisión por satélite entre los y las inmigrantes magrebíes en Bilbao. ("pohjoisafrikkalaisten maahanmuuttajien satelliittivälitteisen television käyttötavat Bilbaossa") <http://www.ehu.es/zer/zer10/10amezaga.html>

Los Otros: Estudios de audiencia. Una Observación etnográfica de una audiencia multicultural en su interacción con la TV. nro. Mayo 2004. ("etnografinen tutkimus erään monikulttuurisen yleisön vuorovaikutuksesta TV:n katselutilanteessa") <http://www.ehu.es/zer/>

The printed press and immigration: Study of the opinion of newspapers on immigration proceeding from outside the European Union and on news coverage of outstanding conflicts related to this (October 1999-June 2002). nro. Mayo 2006. <http://www.ehu.es/zer/>

Encuadres noticiosos e inmigración. Un análisis de contenido de la prensa y televisión españolas nro. Mayo 2004 ("espanjalaisen lehdistön ja television uutisanalyysia") <http://www.ehu.es/zer/>

UAB, Universitat Autònoma de Barcelona

Audiovisuaalisen viestinnän laitos

<http://www.uab.es/servlet/Satellite?cid=1091711197404&pagename=UAB%2FPage%2FTemplatePageLevel2¶m1=28¶m2=413>

Väitös:

BERTRAN Coppini, Eduard 2003: *Información visual e inmigración* ("visuaalinen informaatio ja maahanmuutto") <http://www.tesisenxarxa.net/>

MIGRACOM, Observatorio y Grupo de Investigación sobre Migración y Comunicación

<http://www.migracom.com/esp/recerca.html>

Tutkimusprojekteja

LORITE Nicolás y Josep Maria Blanco: *La investigación sobre el tratamiento de la inmigración en los medios de comunicación desde la universidad: propuestas del MIGRACOM.* ("maahanmuuton käsittelystä mediassa: Migracomin ehdotukset")
<http://www.audiovisualcat.net/publicaciones/Q12migracomcast.pdf>

Tractament de la immigració no comunitària en premsa, ràdio i televisió a Catalunya 2000. ("maahanmuuton käsittely Katalonian lehdistössä, radiossa ja televisiossa")

Migració, comunicació i dinamització socio-cultural a l'àmbit local. 2002
("muuttoliike, viestintä ja sosio-kulttuurinen dynamiikka paikallisessa mittakaavassa")

Televisión Infantil e Interculturalidad. 1996
("lasten televisio ja monikulttuurisuus")

UB, Universitat de Barcelona

<http://www.ub.edu/homeub/welcome.html>

Julkaisu

NASH Mary 2005: *Inmigracion en nuestro espejo: inmigracion y discurso periodistico en la prensa española.* Icaria, Barcelon. ("maahanmuutto ja journalistinen diskurssi espanjalaisessa lehdistössä") <http://eclipsi.bib.ub.es/cgi-bin/vtls.web.gateway.20?authority=2199-56880&conf=080000>

Universitat Pompeu Fabra

Unica, Unitat d'investigacio en comunicacio audiovisual

Tutkimusryhmä

Televisió i Immigració

http://www.upf.edu/depeca/unica/index_tvimmigracio.htm

Universidad de Granada
Laboratorio de estudios internacionales
<http://ldei.ugr.es/ldei/>

Väitös

MARTINEZ Antolin Granados 1998: *La imagen del inmigrante extranjero en la prensa española. ABC, Diario 16, El Mundo y El País. Período 1985–1992.* (“maahanmuuttajakuva espanjalaisessa lehdistössä. ABC, Diario 16, El País. Ajalla 1985–1992.”)

Universidad de Sevilla
GICOMCULT, Grupo de Investigación Cultural y Comunicación
<http://www.aloj.us.es/gicomcult/>

Projekti

Media y migración.

Julkaisu

Comunicación, Cultura y Migración

Artikkeleita

ARCHIRI Nouredine: *El Discurso de la prensa sobre inmigración en España y Marruecos: dos perspectivas y dos modos de argumentación.* (“maahanmuuttoa ja marokkolaisia koskeva diskurssi lehdistössä”)

BAÑON HERNANDEZ Antonio: *Nuevas reflexiones sobre la representación periodística de los inmigrantes.* (“maahanmuuttajien näkyminen lehdistössä”)

RETIS Jéssica: *La construcción de la imagen de la inmigración latinoamericana en la prensa española.* (“eteläamerikkalaisten maahanmuuttajien kuvan rakentuminen espanjalaisessa lehdistössä”)

Virastot

CAC, El Consejo del Audiovisual de Cataluña

<http://www.audiovisualcat.net/>

Julkaisu

Quaderns del Cac

Televisión e inmigración 2006.

<http://www.audiovisualcat.net/publicaciones/quaderns23-24cas.html>

CIPIE, Observatorio permanente de la inmigración

<http://www.eurosur.org/CIPIE/prensa.htm>

Työ- ja sosiaaliministeriön alainen hanke

Projekti

Inmigración y racismo. Análisis de radio, television y prensa española.

Järjestöt

SOS RACISMO

<http://www.sosracismo.org/index.php>

Julkaisu

AIERBE Peio, Ismael Díaz, Raúl Martínez 2003: *Análisis de prensa 2002. Inmigración, racismo y xenofobia*. Centro de Documentación sobre Racismo y Xenofobia.

http://www.sosracismo.org/modules.php?op=modload&name=SOS_biblio&file=index&req=listar&tipo=405

MUGAK, El Centro de Estudios y Documentación sobre Inmigración, Racismo y Xenofobia

<http://www.mugak.eu/gunea/>

Journaali *Mugak*

<http://revista.mugak.eu/articulos/show/260>

PEREZ Clara 2003: *Las inmigrantes en la prensa: víctimas sin proyecto migratorio.*

(”maahanmuuttajat lehdistössä: uhreja vailla muuttoliikkeen syitä”)

<http://revista.mugak.eu/articulos/show/260>

MARTINEZ Corcuera Raúl 2004: *¿Qué piensan algunos periodistas de la imagen de las minorías en los medios?* (”mitä toimittajat ajattelevat vähemmistöjen kuvasta mediassa?”)

<http://revista.mugak.eu/articulos/show/311>

AIERBE Peio 2005: *Inmigrantes delincuentes, una creación mediática.*

(”rikolliset maahanmuuttajat – median luomus”)

<http://revista.mugak.eu/articulos/show/211>

QURAI SHY Bashy (ENAR) 2005: *El islam en los medios de comunicación occidentales.*

(”Islam länsimaisessa mediassa”) <http://revista.mugak.eu/articulos/show/173>

XENOMEDIA, Observatorio de diversidad en los medios de comunicación

<http://www.xmbcn.org/>

Projekteja

eCLIPse

<http://www.lmi.ub.es/eclipse/web/diseny/index.php>

Xenoclipse

<http://www.xmbcn.org/>

Muita tutkimustahoja

GRM, Grup de reserca sobre migracions

<http://geografia.uab.es/migracions/cas/index.htm>

Yksittäisiä lähteitä

VALLEZ Martinez, Miguel S. 1999: *Las encuestas de inmigracion en España y en Europa: topicos, medios de comunicacion y politica migratoria*. ("Mahanmuuttoa koskevat mielipidetutkimukset Espanjassa ja Euroopassa")

DIJK van Teun A. (toim.) 2006: *Medios de comunicaci3n e inmigraci3n*. Madrid, CAM, Obra Social.

MARKEZ Iñaki 2006: *Respuestas a la exclusi3n : pol3ticas de inmigraci3n, interculturalidad y mediaci3n*. San Sebastián, Tercera Prensa. ("vastauksia poissulkemiseen: maahanmuuttopolitiikka, kulttuurien välisyys ja medioituminen")

LAARBI Ali Mohamed: *Inmigraci3n, racismo y prensa : (el caso marroquí en España)*. ("maahanmuutto, rasismi ja lehdistö: tapaus marokkolaiset Espanjassa")

SOBRADOS León Maritza 2003: *Las representaciones de la inmigraci3n magrebí en España en un peri3dico de frontera : Europa Sur*. ("pohjoisafrikkalaisen maahanmuuton esittäminen *Europa Sur*-lehdessä")

EL-MADKOURI Maataqui Mohamed 2005: *La imagen del otro : lo árabe en la prensa española*. ("arabit espanjalaisessa lehdistössä")

Iso-Britannia

Yliopistot ja tutkimusyksiköt

University of Aberystwyth

Teatteri-, elokuva- ja televisio-opintojen laitos

<http://www.aber.ac.uk/tfts/en/research/>

Tutkimusyksikkö *Mercator Media*

http://www.aber.ac.uk/cgi-bin/user/merwww/index.pl?rm=e_main

Journaali *Mercator Media Forum*

<http://www.aber.ac.uk/cgi-bin/user/merwww/index.pl?rm=content;content=17;lang=1>

University of Brighton

Tietojenkäsittelyn, matematiikan ja informaatiotieteiden tiedekunta

Tutkimusryhmä *Media Research*

<http://www.brighton.ac.uk/cmris/research/groups/mrb/>

Cultural difference – popular culture – popular memory

<http://www.brighton.ac.uk/cmris/research/groups/mrb/cultdiff-popmem.php>

University of Cardiff

Journalismin tiedekunta

<http://www.cardiff.ac.uk/jomec/en/research/index.html>

Tutkimusryhmä *Race, Representation and Cultural Identity*

<http://www.cardiff.ac.uk/jomec/en/Groups/261.html>

Lista julkaisuista: <http://www.cardiff.ac.uk/jomec/en/Groups/261.html>

London City University

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, sosiologian laitos

Centre for International Communications and Society

<http://www.city.ac.uk/sociology/journ/index.html>

Tutkimusintressit: http://www.city.ac.uk/sociology/journ/research_interests.html

University of Leeds

<http://ics.leeds.ac.uk/>

CICR, Centre for International Communications Research

<http://ics.leeds.ac.uk/papers/index.cfm?outfit=cicr>

EurPolCom, Centre for Political Communications

<http://ics.leeds.ac.uk/eurpolcom/index.cfm>

Tutkimusprojektit: http://ics.leeds.ac.uk/eurpolcom/research_projects.cfm

Jean Monnet European Centre of Excellence

<http://www.leeds.ac.uk/jmce/>

Muita tutkimustahoja

Centre for Identity and Gender

<http://www.londonmet.ac.uk/research-units/iset/research/ethnicity-gender-centre.cfm>

CRONEM, Federal Centre for Research on Nationalism, Ethnicity and
Multiculturalism

<http://www.surrey.ac.uk/Arts/CRONEM/research.htm>

The Centre for the Study of Ethnicity and Citizenship

<http://www.bristol.ac.uk/sociology/ethnicitycitizenship/urcresearch.html>

COMPAS, Centre on Migration, Policy and Society

<http://www.compas.ox.ac.uk/>

ERCOMER, European Research Centre on Migration and Ethnic Relations
<http://www.ercomer.org/wwwvl/index.html>

Centre for European Migration and Ethnic Studies
<http://www.cemes.org/>

Irlanti

Yliopistot

Dublin City University

Humanististen ja yhteiskuntatieteiden tiedekunta, viestintätieteiden laitos
<http://www.dcu.ie/communications/research.shtml>

SIM, Society, Information and Media

<http://www.dcu.ie/communications/sim.shtml>

Tutkimuslinja

Media, Diversity and Development
<http://www.dcu.ie/communications/sim.shtml>

University of Limerick

sosiologian laitos
<http://www.ul.ie/sociology/index.html>

Tutkimusprojekti

Conflation, Construction and Content
<http://www.ul.ie/sociology/conflation.html>

University College Cork

sosiologian laitos
<http://www.ucc.ie/en/DepartmentsCentresandUnits/Sociology/>

Tutkimusintressit: <http://www.ucc.ie/en/DepartmentsCentresandUnits/Sociology/Staff/>

Journalismin tutkimusyksikön Etnisyys ja rasismi mediassa -projektin julkaisuja

Raittila, Pentti & Suikkanen, Risto & Lilja, Timo (1999): *Rasismi ja etninen syrjintä mediassa*, esitutkimusraportti. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.

Raittila, Pentti & Kutilainen, Tommi (2000): *Rasismi ja etnisyys Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja C 31/2000.

Etnisyys ja rasismi journalismissa (toim. Pentti Raittila). Suomen Journalistiliitto ja Tampere University Press (2002). (<http://tampub.uta.fi/tup/951-44-5486-3.pdf>)

Pekkinen, Anna-Maria (2002): *Rasismia Internetissä – vierasvihaisen nettiaineiston kartoitus*, loppuraportti. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitos.

Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna (2002): *Aineistoraportti: Etnisyys suomalaisissa sanomalehdissä*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos (<http://www.uta.fi/jourttutkimus/etnisyysraportti.pdf>)

Harju, Auli (2003): *Etnisyys suomalaisissa sanomalehdissä syys-lokakuussa 2001*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos (samassa niteessä Mari Markkasen raportin kanssa)

Markkanen, Mari (2003): *Etnisyys ja rasismi suomalaisissa nuortenlehdissä*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos (samassa niteessä Auli Harjun raportin kanssa)

Raittila, Pentti: *Ethnicity in Finnish Journalism: apparently correct, structurally distorted*. ([http://www.uta.fi/jourttutkimus/Ethnicity in Finnish Journalism-1.pdf](http://www.uta.fi/jourttutkimus/Ethnicity%20in%20Finnish%20Journalism-1.pdf))

Suihkonen, Minna (2003): *”Kukaan ei halua elää semmoista elämää, jossa omaa ääntä ei kuulu”*. Haastattelututkimus etnisten vähemmistöjen omasta mediasta ja vähemmistötaustaisten toimittajien pääsystä valtamediaan. (<http://www.uta.fi/jourttutkimus/MinnaSuihkonen-lop-rap.pdf>)

Raittila, Pentti (toim.) (2005): *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja C 39/2005.

Roos, Jonna: *Etnisyys ja rasismi radiossa – selvitys kahden päivän ohjelmavirrasta keväällä 2005*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö.

Raittila, Pentti (toim.) (2007): *Keskusteluja etnisyydestä mediassa*. Suomalaisten, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja A 102/2007.

